

# מגדולי החסידות

מאת

הרב אברהם יצחק ברומברג

הוצאת בית הלל  
ירושלים, תשמ"ב

כל הזכויות שמורות

All rights reserved

**"בית הלל"**

**לכטנשטין את הולדר**

**רח' שטראוס 36**

**ירושלים, ת.ד. 5093**

**Lichtenstein & Holder**

**36 Strauss St. Jerusalem**

**P.O.B. 5093, Israel**

**נדפס בארץ-ישראל**

**Printed in Israel**

# מגדולי החסידות

האדמו"רים לבית בלז

האדמו"ר ר' שלום רוקח זצ"ל  
האדמו"ר ר' יהושע רוקח זצ"ל  
האדמו"ר ר' ישכר-דב זצ"ל

מאת

הרב אברהם יצחק ברומברג

הוצאת בית הלל

ירושלים, תשמ"ב

## דברי תנחומים

לידידנו היקר מר אליעזר ליפמן לבי"א  
(יזכירוביץ) נ"י, המפרסם דברי חסידות בעתונות  
בארץ, על מות קדושים של בתו הנחמדה מרת  
גולדא דבורה — זהבה שינבום הי"ד באוירון  
שהופל בידי הבולגרים ביום י"ח מנחם אב, תשט"ו.  
בשם החידושי הרי"ם מגור מסופר: בשעה שהבן  
האחרון מכל הבנים אשר לו, הצדיק ר' אברהם מרדכי  
אלתר (אביו של ה"שפת אמת") נפטר בדמי עלומיו ביום שבת  
קדש כ"ז מנחם אב תרט"ו, מררה אמו הרבנית מאד בבכי על  
מות הבן היקר היחידי שנשאר להם לפליטה מכל בניהם  
הרבים. האב השכול, החידושי הרי"ם נשא את מות בנו האחרון  
הזה בגבורת נפש עילאית ונחם את זוגתו הרבנית במלים אלו:  
„אסוננו ישמש נחמה לאבות שכולים, כי עתה יוכלו לומר:  
צאו וראו מה עלתה לו ליצחק מאיר שהיו לו שלשה עשר  
בנים וכולם קדושים וצדיקים וכולם מתו על פני אביהם”.  
כן עתה באסון שקרה לעם ישראל שיותר מחמשים  
קרבנות הומתו במיתות משונות של שריפה וחנק והרג באוירון  
„אל על” בדרך למדינת ישראל, שכולם אהובים וכולם ברורים  
וכולם קדושים ובתוכם בתכם היקרה: „אסונכם ישמש נחמה  
לאבות שכולים, כי עתה יוכלו לומר צאו וראו מה עלתה לו  
לאליעזר לבי"א (יזכירוביץ) שהיתה לו בת נחמדה  
אהובה „זהבה”, כשמה כן היא, מצויינת במדותיה הנעלות,  
שאת חייה וכחותיה הצעירים הקדישה למען עם ישראל ומדינת  
ישראל, ונשרפה על פני אביה בהיותה בת שלשים וחמש.”

ת.נ.צ.ב.ה.

## הקדמה

בספרי זה העשירי בסדרת „מגדולי החסידות“ הנני משתדל לתת תיאור משלשה דורות אדמו"רים לבית בלז הלא הם: הגאון הצדיק ר' שלום רוקח אשר החל את שושלת בלז בשנת תקע"ה אחרי פטירת רבו „החזוה" מלובלין. בנו האדמו"ר ר' יהושע רוקח שהמשיך את השושלת מאחרי פטירת אביו בשנת תרט"ו ועד תרנ"ד, והדור השלישי ר' ישכר דב רוקח אשר המשיך את השושלת משנת פטירת אביו בתרנ"ד ועד יום פטירתו הוא בשנת תרפ"ז. תקופה זו של יותר ממאה שנה בחיי היהדות בגליציה רבת העלילות והמעשים היתה תחת השפעת בלז. כחוט השני בזמן ההוא עוברת לפנינו מלחמת החסידות בהשכלה. בלז הצטיינה במלחמתה בהתבוללות. היא נעשתה מבצר עוז ליהדות החרדית. כל עיקרה היה שמירה על הקיים, ללא שום ויתור וסטיה לא נתנה לשנות בחיי היהודים אף כל שהוא. חסידי בלז הצטיינו כלומדים ועוסקים בתורה. ההתמדה הידועה של אבי השושלת רבי שר שלום אשר במשך אלף לילות הדייר שינה מעיניו ועסק בתורה השפיעה על חסידיו. רבי שלום ובנו וגכדו רבי ישכר דב נחשבו מגדולי התורה בגליציה. בתקופה זו של מאה שנה של חסידות יצרה לה בלז את עולמה המיוחד בלבוש ובהתנהגות ובדרכי החיים שלה והשפיעה על סביבתה השפעה עצומה. משמנה יסלתה של חסידות גליציה וארצות אחרות התרכזו בבלז; מגדולי הלימודים והרבנים, חסידים ותיקים יאנשי מעשה, אברכים צעירים ופרחי חסידים שזה עתה היכנסו כאן לראשונה

תחת כנפי החסידות. העירה בלז נעשתה למרכז חסידי גדול. מדי יום ביומו היו באים ויוצאים אצל הרבי אלפי אנשים ובהגיע חג השבועות או הימים הנוראים היו באים רבבות. חצר בלז פרשה את כנפיה על מאות אלפים של חסידים בכל קצות גליציה וארצות הסמוכות לה. ולא היה ענין גדול או קטן בחיי החסידים שלא הביאוהו לפני הרבי לשאול את דעתו ואת עצתו. ולא היה מאורע יהודי צבורי או מאורע מדיני שלא מצא את הדו ב"חצר בלז" ושלא נידון לשבט או לחסד. מכאן יצא דבר אלקים לכל מאות אלפי החסידים, וכל היהדות החרדית היתה מצפה לדעת מה אומרים בבלז בענין זה או אחר. אם אבי השושלת ר' שלום רוקח הניח את היסוד למרכז הבלזי, הרי בנו ר' יהושע הניח את היסוד לארגונה של כל היהדות החסידית והחרדית בגליציה. הוא שיצר את ארגון "מחזיקי הדת" ואת העתון השבועי בשם זה אשר הופיע בקביעות החל משנת תרל"ח ונפסק עם פרוץ המלחמה העולמית הראשונה בתרע"ד.

את החומר לספרי זה לקטתי מהספרים הבאים: דובר שלום לאברהם חיים מיכלזאהן. פאר וכבוד לדב בן רחל. הגדה של פסח להרב חיים יהודה דויטש. יחי ראובן מאת ראובן וויינברגר ממונקאטש, דור דעה להרב קמלהר. החסידות לאהרן מרכוס. בלז להרב מ. י. גוטמן. כת"י על החגים מאת רבי ר. שלום מבלז הנמצא בידי נכדו הרב ר' שלום רוקח שליט"א מסוקאל בתל-אביב, וכת"י מתורותיו של ר' שלום מבלז הנמצא בידי הרב ר' דוד הורוביץ שליט"א אבד"ק שטרסבורג, צרפת.

לפרק "מלחמתה של החסידות בגליציה" בימיו של ר' שלום השתמשתי בספרו של רפאל מהלר, "המלחמה בין השכלה וחסידות בגליציה במחצית הראשונה של המאה התשע עשרה"

ניו יורק, תש"ב, וספרו של פרופ' יוסף קלויזנר, "תולדות הספרות העברית החדשה", ח"ב.

לפרק, "ארגון מחזיקי הדת ומלחמתו בהשכלה" השתמשתי בגליונות העתון, "מחזיקי הדת" משנות תרל"ט—תרמ"ז שמצאתי בספרית הרמב"ם בתל-אביב. זכרונות מאת י. מרגושס.

דברים שבעל-פה שמעתי מפי חסידים שונים. בראש וראשונה החסיד הותיק הישיש ר' צבי קריגר נ"י מירושלים שזכה עוד להיות במחיצתו של האדמו"ר השני ר' יהושע מבלז, החסיד הותיק ר' בריש אורטנר נ"י מתל אביב, שאף הוא זכה בנעוריו להיות אצל האדמו"ר ר' יהושע, נתן לי חמר בכתב ומכתבים, הרה"ג ר' ראובן מרגלית שליט"א מנהל ספרית הרמב"ם בתל אביב מסר לי זכרונות מהיותו אצל האדמו"ר ר' ישכר דב בבלז. הרה"ג ר' ש. י. זוין שליט"א. פרטים מענינים על האדמו"ר ר' ישכר דב ספרו לי הרב ר' שמעון אברשטרק שליט"א מירושלים, והחסידים ר' אברהם ליב בערגאופן נ"י ור' ישראל קלפהולץ נ"י, וידידי הרב ר' משה קלמהר נ"י. הרב אהרן פטשניק נ"י מאמריקה, מקרובי משפחתו של האדמו"ר ר' ישכר דב מבלז ספר לי דברים ממסרת המשפחה. וכן כל מי שהשאל לי מספריו והעיר לי את הערותיו ויעץ את עצתו ואשר שמותיהם לא הזכרתי פה, כולם יעמדו על התודה ועל הברכה.

אני מוציא את ספרי עכשיו בחדש זה, אשר בכ"ז בו תמלאנה מאה שנה לפטירתו של האדמו"ר הראשון לשושלת בלז, "השר" ר' שלום רוקח זצ"ל. ואני תפלה שעל ידי ספרי זה יכיר הדור הצעיר של ימינו אלה את המיסד של שושלת בלז, שיטתו ודרכו בחיים היהודיים ושל הממשיכים אחריו. ירושלים, אלול, תשט"ו.

# ת כן הענינים

הקדמת המחבר

האדמו"ר הראשון מבלז ר' שלום רוקח

עמוד

פרק א : תולדותיו

ט

פרק ב : רבותיו

יד

פרק ג : בלז

יח

פרק ד : האדמו"ר

כד

פרק ה : עם חסידיו

מ

פרק ו : מלחמתה של החסידות בגליציה

מט

פרק ז : אשת הרב

סו

פרק ח : אחרית ימיו

סט

מתורתיו

עא

האדמו"ר השני מבלז ר' יהושע רוקח

פרק א : תולדותיו

פח

פרק ב : עם חסידיו

צא

פרק ג : ארגון מחזיקי הדת ומלחמתו במשכילים

קה

מתורתיו

קיט

האדמו"ר השלישי מבלז ר' ישכר-דב רוקח

פרק א : נעוריו ושנות שבתו בטשרנוביל

קכז

פרק ב : בקרב חסידיו

קלד

מתורתיו

קנד

מכתבים

קסה

## אבי השושלת האדמו"ר ר' שלום רוקח מבלז זצ"ל

(נולד תקל ט, נפטר כ"ז אלול תרט"ו)

### פרק א

#### תולדותיו

ר' שלום נולד בעיר ברודי בשנת תקל"ט. אביו, ר' אלעזר רוקח היה מתלמידיו של ר' חיים צאנזר, מגדולי חכמי הקלויז אשר בברודי, והיה בין לגאון הידוע ר' אלעזר רוקח מאמסטרדם בעל ס' „מעשה רוקח". ר' שלום היה דור חמישי ממנו.

אמו, מרת רבקה העני, היתה בת הרב הצדיק המקובל ר' יהודה זונדל מגדולי חכמי הקלויז בברודי. והוא דור עשירי מרבינו טודרוס הלוי אבולעפיא בעל ס' „אוצר הכבוד", אביו של ר' מאיר הלוי מטוליטילא.

על לידתו של ר' שלום מסופר:

פעם ישב הרב הזקן ר' יהודה זונדל בסעודת מצוה בחברת הרבנים חכמי הקלויז וספר להם שבחלומו ראה כי עתיד להולד לו בן אשר יאיר לכל העולם בתורתו וצדקתו. „אבל — הוסיף — איני יכול להבין פשר הדבר, כי כבר זקנתי ובאתי בימים..."

באותו מעמד היתה בתו הצדקת מרת רבקה העני. בשמעה את החלום ואת דברי אביה אמרה: „יהי רצון שהילד הזה יצא מחלציו".  
ענו כלם ואמרו: „אמן".

באותה שנה ילדה את בנה, את רבי שלום.

כבר בילדותו הצטיין ר' שלום בין שאר ילדים.

הצדיק הידוע ר' משה ליב מססוב אשר היה גר בברודי קדם שעבר לססוב, נבא גדולות לילד. מסופר: בהיות ר' שלום כבן חמש נשאתו אחותו על זרועותיה להעבירו על פני קרש שהיה מונח ברחוב המלא רפש וטיט. אותה שעה בא לקראתה ר' משה ליב מססוב. הקרש היה צר ולא יכלו לעבור בו יותר מאיש אחד. ירד הרב מססוב מהקרש ועמד בתוך הרפש בכדי לתת מקום להעביר את הילד ואמר: „זה הקטן גדול הדור יהיה“. ואמנם נתקימו באחרונה דבריו של הצדיק. אולם עד אז עוד דרך ארוכה היתה לפני ר' שלום עד הגיעו לתכלית הרצויה. עוד נכונו לו סבל ופגעים בעצם ימי ילדותו, כי בעצם ימי ילדותו נתינתם מאביו הגאון ר' אלעזר.

ר' אלעזר נפטר בדמי ימיו. בן שלשים-ושנים היה במותו. הוא מת בעיר ורשה בהניחו אחריו שלשה בנים ושתי בנות.

ר' שלום היה הבן השלישי.

אחרי מות אביו נישאה אמו לנגיד אחד בברודי. את שלום הקטן לקח אליו דודו, אחי אמו, הרב יששכר בר אבד"ק סוקאל. דודו גדלו וחנכו בדרכי התורה ואחר כך נתן לו את בתו הצדקת מרת מלכה לאשה. אף היא נתפרסמה בגדל צדקותה והיא שורזה אותו ותמכה בו להגיע למדרגתו בתורה ובחסידות.

חותנו ודודו, אבי אשתו, התנגד שחתנו יהא חסיד, אולם זוגתו מרת מלכה עמדה לימינו והסתירה את סודו מאביה ומשאר בני הבית. מסופר: בכדי שלא יודע הדבר היה לילה לילה מעמיד פנים לפני בני הבית כהולך לחדרו לישון, אבל זוגתו היתה מורידה אותו דרך החלון החוצה והיה הולך לבית

מדרשו של המגיד ר' שלמה לוצקר, הבעל „דברת שלמה“ ולמד אצלו כל הלילה. קדם עלות השחר היה חוזר לביתו והיתה אשתו מעלה אותו לחדרו דרך החלון ושכב מעט לישון. וכך לא ידע איש בלכתו ובשובו.

רק היה עוצם את עיניו מעט היה קם חותנו ובראותו שחתנו ישן עוד היה גוער בו, דופק על דלת חדרו ואומר: „עד מתי תשכב, מתי תקום ממשכבך?“

והיה מיד קם ויושב ללמוד עם חותנו.

וכך חזר הדבר ונשנה יום יום. יום אחד אמר לו חותנו שאינו יכול עוד להחזיקו אצלו ושיחפש לו איזה עסק להתפרנס ממנו. רצה ר' שלום לנסע ללייפציג לקנות סחורה ולסחור בה. אולם אשתו לא נתנה לו. היא הלכה ומכרה את הנזמים והמרגליות למען יוכל לשבת עוד איזה זמן וללמוד.

ור' שלום התמיד בלימודו. רק אחר כך נודע הדבר: אלף לילות רצופים היה ער ולא עצם כמעט עין ועסק בתורה. הוא ועוד שנים מחבריו קבלו על עצמם להיות ערים במשך אלף לילות אולם רק הוא לבדו עמד בנסיון עד הסוף. האחד נפרד אחרי כמה מאות לילות והשני תש כחו אחר שמנה מאות לילות. ורק הוא לבדו אור כח והשלים את אלף הלילות. ובלילה האחרון זכה לגלוי אליהו.

ועוד מסופר: מחרדתו פן יבטל רגע אחד מלימודו החליט לחדל מעשן. והדבר קרה כך: כרגיל היה לומד יחד עם חבר. פעם פנה חברו להיטיב את מקטרתו ולמלאותה טבק. באותו הזמן שחברו היה עסוק במקטרתו, למד ר' שלום דף גמרא. אז אמר: אם המקטרת עלולה לבטלני מלימוד דף גמרא, מוטב שאבטל את העשן. מאז קבל עליו שלא לעשן וכן עשה עד סוף ימיו. וגם מכל משקה התנזר ולא שתה, לא שכר ולא יין.

על התמורה הרבה שחלה בנפשו של האברך הצעיר התפלא גם אחיו הבכור ר' ליבוש, שהיה רב בברדיטשוב. פעם כשנודמנו ביחד אמר לו ר' ליבוש: „מתפלא אני ולא אוכל להבין מנין באה לך כל השלמות הזאת. הלא בימי עלומינו הייתי לומד יותר טוב ממך ומה זה היה לך?” השיב לו: „ידע תדע, אחי יקירי, כי כאשר נעשיתי בר מצוה בא אלי אבינו וקננו רבי אלעזר מאמסטרדם בתלום הלילה והחליף את נשמתו, ומאז צלחה עלי רוח ה' ונהפכתי לאיש אחר.”

כבר בימי שבתו בבית דודו וחותנו עטרו לראשו ספורי פלאות. מסופר: פעם באו שוטרים לחפש את חייבי הגיוס לצבא, לפי צו שיצא בימים ההם במלכות אוסטריה. ר' שלום היה בין חייבי הגיוס. חותנו הזהירו שיתחבא מפני השוטרים הבולשים בעירה. הדבר היה בערב שבת. אבל ר' שלום לא שם לב לאזהרת חותנו ועסק בהכנות לשבת כאילו לא קרה דבר. הוא רחץ את בשרו ולבש בגדי שבת וישב לו ליד השלחן ולמד. השוטרים באו הביתה וחפשו ובלשו בכל פנה — ומעשה פלא — לא ראוהו. כאשר הלכו שאל אותו חותנו בתמיהה רבה: „הכיצד לא ראוך השוטרים?” השיב בנחת: „במגילת רות (ג, יג) כתוב ורחצת וסכת ושמת שמלותיך וגו' אל תודעי לאיש. אומר שם רש"י ושמת שמלותיך — בגדים של שבת, וממילא „ואל תודעי לאיש”, לא יראך איש. וכן עשיתי גם אני...”

לעולם החסידות הוכנס ר' שלום על ידי ר' שלמה לוצקר, שהיה מתלמידי המגיד ממזריטש. כדרך המגידים היה ר' שלמה נודד ממקום למקום, והיה נרדף על היותו מכת החסידים. באותה תקופה שר' שלום היה בבית דודו בסוקאל ישב שם גם ר' שלמה לוצקר ושם נתלקטו סביבו אברכים מועטים בסתר לשמע מפיו תורת הנסתר וחסידות, וביניהם

ר' שלום. אחת התורות החביבות עליו, אשר היה ר' שלום מספר בשם רבו זה היא: אמרו חז"ל, "כל המבזה תלמיד חכם אין לו רפואה למכתו" (שבת קיט:). והקשה המגיד מסוקאל: מה שייכות יש זה לזה? ותירץ: הצדיק מקושר תמיד בעולמות העליונים וממשיך שפע למטה לעולמות התחתונים ונעשה כמו צינור שמוליך מים מן הבאר לכל מקום שרוצים. וכמו בצינור המוריד מים לתוך הכלי המקבל, אם יהיה הכלי מרוחק אפילו קצת מן הצנור, אף שיוריד הצנור מים, יצאו החוצה ולא יכנסו לכלי, כך גם בצדיק שדומה לצנור ומושך שפע מלמעלה רק למי שדבק בו. אבל מי שאינו דבק בו, אף על פי שהצדיק משפיע לכל הברואים, אבל כיון שהם רחוקים בכליהם אינם יכולים לקבל את ההשפעה העליונה ועל כן כל המלעיג על דברי חכמים ומבזה תלמיד חכם אין לו רפואה למכתו, מחמת שהוא רחוק מן הצינור.

באחד הימים נתעורר אצל ר' שלום החשק לנסע אל "החווה" מלובלין. הוא גילה את הדבר לרבו. אולם רבו לא הסכים שיסע כי לא רצה להפרד מתלמיד כל כך חשוב וספר לו את המעשה ברבו ר' דב בר ממזריטש בשעה שהיה תלמידו של הבעש"ט. וכאשר בקש ר' דב בר להפרד מעליו ולנסע, לא נתנו הבעש"ט ועכבו אצלו. כששאל ר' דב בר: מדוע מעכבו? השיב הבעש"ט: כי מוחו כמעין הנובע, וטבעו של מעין הוא ככל ששואבים ממנו יותר, יותר הוא מוסיף ונובע. ולכן לא יוכל הצדיק לעלות במדרגותיו אלא אם יש לו למי להשפיע מן השפע שלו.

אולם החשק לנסע ללובלין הלך וגדל אצל ר' שלום ולא הרפה ממנו. הוא חזר והפציר ברבו הבעל, "דברת שלמה" שירשהו לנסע. אז אמר לו רבו והזהירו: "אם תסע ללובלין אקח ממך את כל אשר קבלת אצלי..."

ואף על פי כן קם יום אחד ונסע לובלינה.

## פרק ב

## רבותיו

רבותיו המובהקים היו הבעל „דברת שלמה” והרבי מלובלין. ואולם הוא היה גם אצל „השרף” מסטרליסק, אצל „המגיד” מקוזניץ ואצל ה„אוהב ישראל” מאפטא. מכלם למד וסלל לו דרך לעצמו.

הוא היה אומר ששלשה מיני קריאת התורה שמע: מהבעל „דברת שלמה”, מהרבי מלובלין ומר' אורי מסטרליסק. אחד קרא תיבות בלי טעמים, אחד קרא טעמים בלי תיבות ואחד לא זה ולא זה והוא לקח לעצמו דרך לקריאה מתוך כלם. ועוד אמר: „מי שהכיר את הרבי מלובלין ראה עד היכן בשר ודם יכול להגיע. ומי שהכיר את „המגיד” הקדוש מקוזניץ ראה עד היכן מגיעה אהבת ה' של יהודי. המגיד מקוזניץ היה אדם חלש אבל כשהגיע לתפלה התגבר כארי מפני גדל אהבת ה'. מרב אהבה היה קורא לה' „מוי קאכאני”! (בפולנית, אהובי) והיה בוער באש אהבה לה'...”. המגיד מקוזניץ האציל על ר' שלום מאשו זאת, וממנו גם למד לרפא חולים. פעם אמר: „העולם אומרים שלקחתי זאת מהמגיד מקוזניץ. חלילה, הוא נתן לי בשתי ידיים...”.

על בקורו אצל המגיד מקוזניץ מסופר:

פעם שמע ר' שלום את הרבי מלובלין אומר: „מי שגר סמוך להמגיד מקוזניץ ואינו נוסע אליו לקבל את פניו, הרי לכשיבוא המלך המשיח לא יתן לו שלום”. כאשר שמע זאת ר' שלום נכנס אל ה„חווה” להפרד ממנו על מנת לנסע לקוזניץ. בשעת הפרידה אמר לו הרבי מלובלין: „הרי תחזור לשבת

הנה!". נסע ר' שלום לקוזניץ ובבואו נתן שלום להמגיד ומיד הושיט את ידו להפרד על מנת לחזור לובלינה. אמר לו המגיד: אברך, השאר אצלנו לשבת ותזכה לגילוי אליהו". לא נענה ר' שלום והושיט את ידו לפרידה. חזר המגיד ואמר: "השאר ואנחנו נראה לך את האבות". גם הפעם לא נתרצה, נפרד מן המגיד וחזר ללובלין לשבת. כאשר נכנס בערב שבת לקבל שלום אמר הרבי באוני כל הנוכחים: "לא גילוי אליהו, ולא גילוי אבות, אלא לחזור לרבי, זה נקרא חסיד "

בפעם אחרת בא ר' שלום לקוזניץ לשבות שם והביא עמו פתקאות מאנשים רבים אשר שלחו על ידו. כאשר נכנס אל המגיד והתחיל לקרא את שמות האנשים אשר שלחו על ידו את הפתקאות אמר לו המגיד: "אברך, בא ונקרא ביחד". וספר אחר כך ר' שלום שעל ידי קריאה זו למדו המגיד, לקרא פתקאות".

כך היה מספר ברב התלהבות על רבותיו.

אולם מבין כל רבותיו תפס אצלו הרבי מלובלין מקום בראש. זאת היתה התקופה שלובלין עמדה במרכז החסידות. מלובלין יצאה תורה וחסידות לקצוי פולין וגליציה. בבית מדרשו של "החווה" נתלקטו ממיטב הנוער, והם הם שהיו אחר כך לגדולי האדמו"רים. מכל קצות הארץ נהרו חסידים ותיקים וצעירים לובלינה, הותיקים והאריות שבחבורה שכל שבילי לובלין היו נהירים להם הרגישו את עצמם כבני בית כאן. לא כן האברך הצעיר שזה עתה בא בפעם הראשונה לחזות בקדש והכל בעיניו חדש ומלא מסתורין. הוא הצעיר שבחבורה, שמנע שינה מעיניו אלף לילות רצופים וזכה לגילוי אליהו, הרגיש פתאם את עצמו עדיין רחוק מאותה מדרגת השלימות שראה כאן בלובלין. נרעד ונסער ומלא התפעלות ממראה עיניו, הכיר כאן לאיזו מדרגה עילאית יכול בשר ודם

להגיע. הוא הרגיש את עצמו קטן וחסר ערך ונתעורר בו החשק לנסות אף הוא את כחו לעלות במדרגות הקדושה. הוא החליט לצום אלה צומות רצופים.

אולם „החוזה“ השגיח בו ולא הרשה לו.

פעם בשעת סעודה כשכל החסידים קבלו „שיריים“ מהרבי, עמד ר' שלום מאחורי כסא הרבי וחשב בלבו: עתה לא יקח מן „השיריים“. רוצה הוא לצום... הרגיש הרבי בו.

„לצום זה לא בשבילך“ — אמר לו ונתן לו „שיריים“ לאכול.

משמע שהרבי אינו מסכים לדבר. הרבי אינו מרשה לו לסכן את עצמו בדרך זו. הבין שכל אחד מגיע למדרגה הראויה לו בדרכים שונות, ולא דוקא על ידי צומות וסיגופים. אפילו את צום תשעה באב לא נתן לו הרבי לצום. בעצם היום שלח לקרא לו וצוה עליו לאכל ולשתות. הגישו לו אוכל והוא אכל בבית הרבי. אחר כך כשחזר לביתו בסוקל חלה במחלה מסוכנת ובבא יום הכפורים הרשהו הרופא לצום אם לא התענה שני חדשים מקדם. אז הבין את כונת רבו, כשצוהו לאכל ולשתות בתשעה באב.

כל נסיעה ללובלין הביאה לאברך הצעיר חויה חדשה ועם כל בקור נתהדק הקשר אל הרבי וגדלה הערצתו אליו. הבקורים הללו נקבעו בזכרוננו לארך ימים והיה מספרם ברבות הימים בהזדמנויות שונות. הספורים הללו נעשו למסורת בפי חסידים ונמסרים מאיש לאיש.

על נסיעתו הראשונה ללובלין ספר ר' שלום בעצמו: „כשנעשיתי לאיש נסעתי אל הצדיק מלובלין. בליל שבת קדש ליד ה„שלחן“ צוה הרבי מלובלין למזוג לי כוס יין. ומאחר שמנהגי היה שלא לשתות שום משקה המשכר אולם

גם לסרב לרבי לא רציתי, נטלתי את הכוס והנחתיה על השלחן. עמד עד שנתפקע ונשפך היין. ציוה הרבי למלא כוס אחר בשבילי ועמד גם הוא עד שנתפקע. ציוה למלא שלישי וקרא אלי בקול: שתה, באת לשבר את כל הכוסות שלי? אמרתי לו כי אינני שותה יין, ושוב לא נתן לי".

למחרתו בקריאת התורה כיבדהו הרבי לעלות "ששי", בנוכחותם של רבנים זקנים וותיקים. ויהי הדבר תמוה בעיני כל הנוכחים. אמר אליהם ה"חווה": "למה תתפלאו? האברך הזה יהיה ראש ומנהיג לרבבות ישראל".

האברך נהג בצניעות רבה והיה נחבא אל הכלים. בקש ה"חווה" לפרסם אותו. אמר לתלמידיו: "בא אלי איש שהוא עניו כמשה רבינו". תמהו התלמידים הותיקים ולא ידעו למי מתכוין הרבי. הלכו לחפשו כדי לעמוד על טיבו. מצאוהו יושב בבית המדרש ולומד. הקיפוהו ושאלוהו: "האתה הוא האיש אשר רבינו אומר עליו שהנך עניו כמשה?" — "הן" — השיב. אמרו לו: "היכן עניויותך אם אתה גופך מעיד על עצמך?" — השיב להם: "ומי כתב בתורה, והאיש משה עניו מאד?" הלא הוא בעצמו כתב. כשתבינו זאת, אזי גם את זאת תבינו".

ועוד ספר: פעם בפורים כבדהו הרבי בקריאת ה"מגילה". אחרי הקריאה אמר ה"חווה": את המעשה הזה כבר שמעתי הרבה פעמים, אבל כל כך נאה כמו שהאברך הזה מספר עוד לא שמעתי".

האברך הצנוע זכה להתקרבות יתירה אל הרבי. ה"חווה" למדהו כיצד "קוראים פתקה", כיצד להכיר לפי שם האיש את שרש נשמתו ומה פגם ומה תקן מה חטא ומה נשתרש בו ואיזה מצוה אחוזה בו. גם הראהו כיצד להכיר באיזה מזל נולד ואם יצליח במעשי ידיו אם לא. "דרכו בקדש של הרבי

מלובלין — היה מספר ר' שלום — אם באה לפניו פתקה של אדם כשר וירא שמים היה מסתכל בו ומתבונן. וכאשר באה לפניו פתקה של אדם חוטא, פנה מעליו מהר לבל יראה בגנותם של בני אדם...".

כך למד דרכי חסידות והתנהגות מרבו מלובלין. החווה האציל עליו מאורו ומסופר כאשר חזר בפעם הראשונה מלובלין לעירו ועבר על פני בית רבו הבעל, "דברת שלמה" אשר התנגד לנסיעתו ללובלין עמד אותה שעה הבעל, "דברת שלמה" על יד החלון. וכשעבר שם ר' שלום אמר הבעל, "דברת שלמה" אל אשתו: "בואי וראי את תלמידי ר' שלום איך קרנו פניו ואור התורה נגה עליהם".

הוא המשיך לנסע ללובלין, אף שכל נסיעה עלתה לו במסירות נפש. חותנו התנגד ורק זוגתו היתה היחידה שהבינה לרוחו ותמכה בו.

הוא נעשה מקורב אצל הרבי מלובלין והרבי הכריע וקבע את גורל חייו.

לא יצאו שנים מועטות והוא נעשה רב בבלז.

## פרק ג

### בלז

על פי הרבי מלובלין נעשה ר' שלום רב בבלז. בראשונה לא רצה להשתמש בכתר רבנות. משירד משלחן חותנו נאלץ לחפש לו מקור לפרנסתו. בקש לשלח את ידו במסחר בכסף הנדוניא שהיה בידו. חפש ומצא אברך אחד בקיא בעסקי מסחר כדי לעסוק אתו בשותפות. אבל שניהם לא רצו להתחיל בעסק עד שיקבלו את הסכמתו של הרבי

מלובלין. נסעו ללובלין ונכנסו אל הרבי כל אחד בפני עצמו לשאול את עצתו. והנה לר' שלום הסכים הרבי ואמר לו שיעשה את השותפות ולאברך השני אמר שלא יעשה את השותפות עם ר' שלום. וכשספרו איש לרעהו את תשובת הרבי היה הדבר בעיניהם כחידה סתומה ולא ידעו מה לעשות. ישבו שם עוד כמה שבועות ולפני נסעם הביתה נכנסו אל הרבי לקחת ברכת הפרידה ושוב אמר הרבי אותם הדברים לאחד שיעשה את השותפות ולשני לבל יעשה. היו שניהם נבוכים מאד. והנה נודמן להם „היהודי“ מפשיסחה שבא אז לובלינה. הלכו שניהם אליו. וספרו לו את הענין. אמר להם „היהודי“ שיעשו את השותפות. אף שהשותף הסס בלבו בכל זאת נסעו הביתה לסוקאל שמחים וטובי לב, והתחילו לעסק במסחר. והנה לא יצאו ימים מועטים והפסידו בעסק עד שלא נשארה לשניהם אף פרוטה אחת. נסעו ללובלין. מצאו שם את „היהודי“ וספרו לו מה שאירע להם.

אמר להם „היהודי“: „זהו פשר דבר הרבי. הרבי ראה שתפסידו כשתעסקו בשותפות. לכן אמר לשותף שלא יעסק. לר' שלום צוה לעסק כדי שיהא מוכרח לקבל עליו רבנות כאשר יפסיד את ממונו. וזה יהיה לטובתו ולטובת כלל ישראל, שהדור צריך לו, כי כל זמן שהיה לו לר' שלום כסף לא רצה בשום אופן לקבל עליו משרת רבנות. ואני — אמר „היהודי“ בפנותו אל ר' שלום — ראיתי שחברך אינו רוצה לעשות את השותפות עמך. דברתי על לבו שיתרצה כי לטובת הכלל ולצרכי הרבים דוחים את הכל. וכדאי היה שהשותף יפסיד כמה מאות זהובים כדי שר' שלום יסכים לקבל רבנות...“ סיים „היהודי“ את דבריו.

בימים ההם נפטר הרב הישיש של בלז. ובאו אנשי העיר לשאול את פי הרבי מלובלין את מי יקחו להם לרב

עתה? אמר להם: „את האברך ר' שלום".  
עשו לו מיד כתב ונעשה רב בבלז.

בלז עירה קטנה היתה והיהודים שם רובם ככולם  
עניים מרודים. עם בואו של ר' שלום לעירה נפתחו מקורות  
פרנסה ליהודי בלז. ב„ימים הנוראים" ובשאר „ימים טובים"  
היתה העירה מתמלאת אורחים חסידים שבאו אל הרב. והיו  
בני העירה מאכסנים את האורחים בבתיהם. הצפיפות היתה  
גדולה אבל היתה להם הרוחה מדמי האכסניה שקבלו. אמרו:  
הרב שר שלום הביא ברכה לעיירה.

ראשית פעולתו בבלז היה הקמת בית כנסת חדש,  
שהישן היה רעוע ביותר ולא היה ראוי עוד לעבודת ה'. עבודת  
הבנין נעשתה כלה על טהרת הקדש בידי בנאים יהודים ותחת  
השגחתו של הרב. הוא היה המנצח על העבודה וגם בעצמו  
עוזר לבנאים בפעל ממש. ולא רק בעלי-הבתים שבעיירה  
אלא גם עוברי אורח שנודמנו במקרה לבלז היו גם הם מוזמנים  
על ידי הרב לעזור בבניה. ההתלהבות והמסירות להקמת בית  
הכנסת היתה גדולה לאין שיעור ודבקה בכל אחד ורבים  
בראותם את הרב בעצמו עובד בחמר ובלבנים היו אף הם  
באים ומתנדבים לעבודת הקדש.

מסופר כאשר שלח ר' שלום שליחים להביא את הזכוכית  
בשביל חלונות בית הכנסת החדש עברו השליחים בדרכם חזרה  
דרך העיר פרמישליאן, מקום שם גר הצדיק ר' מאיר'ל  
המפורסם. שלח הצדיק לקרא להם כי יבאו אליו עם הזכוכית.  
הסתכל בה ואמר להם: „זו תבא לצד מזרח וזו לצד מערב".  
השליחים עשו לעצמם סימנים בזכוכית למען יראו אם יתקומו  
דברי הצדיק. וכאשר ראו כי אמנם כן נעשה כדברי הצדיק  
מפרמישליאן עמדו ותמהו. שאל אותם הרב מבלז: למה תתמהו?  
ולא השיבו לו. אמר להם: „מה אעשה, אם אור המאיר הסתכל

והאיר דרך הזכוכית, מוכרח הייתי לקיים דבריו הקדושים".  
 בצער וביסורים רבים עלה לו לר' שלום בנין בית  
 הכנסת אולם הוא קבל את היסורים האלה באהבה וביתר שאת  
 התמסר למצוה הגדולה. ביחוד סבל מהגרף הצורר אדוני המקום.  
 מסופר: בימיו של ר' שלום ישב בבלז משכבר הימים גרף  
 זקן אשר העיר ברובה היתה נחלתו והוא נהג בה כבעל הבית  
 ועשה ככל העולה על רוחו. והאיש רשע גדול והיה משתדל  
 להציק ליהודים ככל אשר השיגה ידו. וביחוד השתדל להשבית  
 את בניית בית הכנסת החדש. כאשר התחיל ר' שלום במלאכת  
 הבניה התחיל גם הגרף לבנות כנסיה נוצרית ממול בית-  
 הכנסת, עד שנודע הדבר שהמקום אשר עליו בנה הגרף לא  
 היה שייך לו, אלא ליתומים, והוא תפס את המקום שלא כדין.  
 ואז הופקע מרשותו והוצע למכירה פומבית. ר' שלום רצה  
 לקנות את המקום, אולם הגרף איים שאם יהודי יכנס לחצרו  
 להשתתף במכירה הפומבית — יהרגהו. ולר' שלום היה רופא  
 ידיד בעיר הבירה וינה. שלח להביאו אליו וציוה עליו לקנות  
 את המקום בכל מחיר אשר יושת עליו רק לבל יודע הדבר  
 לגרף. וכך עבר המקום לבעלותו של ר' שלום ושם הוקמו במשך  
 השנים הבתים ו"חצר" אדמו"רי בלז. אולם עדיין לא נתפטר  
 מן הגרף הצורר, שהתחיל לבנות כנסיה אחרת סמוך לבית  
 הכנסת, ושלח לומר לר' שלום ולהזהירו: "ידע הרב שאני המן  
 השני". החזיר לו ר' שלום שגם המן הראשון לא הצליח כל  
 כך וגם הוא ינחל מפלה כמו המן ההוא. ולא נתקררה דעתו  
 של הצורר ובקש להציק ליהודים בכל מיני דרכים. הוא גזר  
 על היהודים שלא יתן להם לאפות מצות בבלז מחשש שרפות  
 בעיר. אולם ברכת ר' שלום נתקימה והגרף הצורר נחל מפלה  
 עוד לפני בא הפסח. הוא יצא לטיל על סוסו בשדהו ובא לקראתו  
 שכנו הגרף מעיר הובנוב הסמוכה אף הוא רכוב על סוסו ולא

רצו שניהם לנטות איש מעל פני רעהו כדי לעבור במסלה הצרה. פרצה קטטה ביניהם ויצאו לדו־קרב כמנהג האצילים, והגרף הצורר מבלז נהרג. ותהי הישועה ליהודי בלז כי יכלו לאפות את המצות באין מפריע ויחוגו את חג הפסח בששון ובשמחה. ור' שלום מבלז יכול היה עתה לבנות את בית הכנסת באין מכלים דבר.

בעצם הזמן ההוא כשהיה טרוד ועסוק בבנין בית הכנסת בא לבקרו אחיו הבכור הרב ר' אריה ליב אשר היה רב בברדיטשוב. ר' אריה ליב היה כל ימיו מתנגד. כשראה את אחיו עומד ועובד בעצמו בחמר ובלבנים לא מצא חן בעיניו הדבר והוכיחו על כך :

„הלא חז״ל אמרו כיון שנתמנה אדם פרנס על הצבור אסור לעשות מלאכה בפני שלשה ומדוע אתה עובר על דברי חז״ל ?” — שאלו ר' אריה ליב.

„אחי יקירי ! — השיב לו ר' שלום — ידע תדע כי בהיותי עוד בסוקאל היו לי שני חברים מובהקים אשר למדנו יחד. וגילו לי מן השמים : אם האדם לא ינום ולא יישן אלף לילות כסדרם ויהא עוסק בתורה או יוכל להגיע אל השלימות האמיתית. גמרנו בינינו להיות ניעורים בלילות ולעסוק בתורת ה'. והנה חבר אחד נפרד מאתנו כעבור איזה מאות לילות, השני נפרד ממני אחרי עבור שמנה מאות לילות כי כשל כח הסבל ולא יכל עמד, ואנכי נשארתי לבדי. בלילה האחרון מאלף הלילות קם רוח גדול וחזק, מפרק הרים ומשבר סלעים, ושבר את כל חלונות בית המדרש וכבה הנרות ומרב פחד רציתי ללכת לביתי, אך הרוח עצר בעדי מלכת. מרב צערי ויגוני התחלתי לבכות לפני השם יתברך וברב עמל ויגיעה באתי עד ארון הקדש. פתחתי את הארון וצעקתי מנהמת לבי לפני הבורא ברוך הוא עד אשר רחם עלי והסער קם

לדממה. ובא אלי איש זקן ולמד עמי כל התורה כלה וההלכה האחרונה אשר למד עמי היתה הלכות בית הכנסת. ואיך אמסר המלאכה הקדושה הזאת ביד איש אחר? האמינה לי, אחי יקירי, כי לו היה לאל ידי, הייתי בונה בעצמי הכל, ממסד עד הטפחות. רק השם יתברך יודע כי כשל כחי. אך מה שבכחי לעשות הנני עושה בעצמי...". סיים את דבריו ר' שלום.

ר' שמעון מירוסלב בא לבלז אחרי כלות הבנין של בית הכנסת. הוליכו ר' שלום לראות את הבנין. משש הרב מירוסלב בכל מקום בידו ואמר: טוב, טוב. רק במקום אחד שתק ולא אמר. אמר לו ר' שלום: „כאשר עסקו הבונים במקום הזה לא הייתי בביתי...“

כאשר השלם הבנין אמר לפני אנשי שלומו: „הן אני לבדי איני כדאי וראוי לחנך את הבית הקדוש הזה. אמנם ישנו איש אחד בדור שיש בכחו לסייע לי בחינוך הבית אך לא ארשה עוזו בנפשי לקרא לו לבא הנה...“

כונתו היתה להרב ר' יהושע העשל תאומים-פרנקל מקמרנא, בנו של הבעל „ברוך טעם“.

כאשר נודע לרב מקמרנא שהרב מבלז עושה חנכת בית הכנסת נסע בעצמו לשם לשבת קדש. הרב מבלז הרגיש שיבוא וצוה לזוגתו הרבנית שתכין מאכלים טובים לשבת כי יהיה להם אורח גדול ונכבד.

בבלז היה המנהג שבערב שבת היה השמש שואל את הרב מתי עליו ללכת לדפק על בתי העיירה להדליק נרות. וגם בערב שבת זה בא לשאל. אמר לו הרב שיש עוד זמן. וכך חזר השמש ושאל כמה פעמים והוא השיב שיש עוד זמן. ויהי לפלא בעיני השמש ואיש לא ידע את כונת הרב. עד שהגיע הרב ר' יהושע העשל מקמרנא. אז ציוה לשמש ללכת לדפק על בתי העיירה להדליק נרות שבת.

הוא שמח מאד לקראת אורחו ואמר לו: „מאד חפצנו כי כת"ר יבא אלינו לחנך את בית הכנסת רק לא יכלתי לשאל את זאת מאתו. הני מודה לשמו יתברך כי מלא את שאלתי ונתן בלבו לבא בעצמו אלי. ועתה הנני שמח שיהיה לי תנא דמסייע בחנכת הבית...”

מסופר שהוא בעצמו עשה גם את תכנית הבנין כך שלא יהא ממול הבית לצד הפונה ירושלימה שום צלם ופסל. כיון שקבל את הלכות בית הכנסת מפי אליהו ראה את עצמו מסוגל ביותר לקיים מצות בנין בתי כנסיות ובתי מדרש. את בית הכנסת החדש בנה בבואו לבלז במסירות נפש רבה. וכן גם בסוף ימיו עסק בתקון בית המדרש הישן. ואף שהיה כבר לעת זקנה חלש ביותר, עזר בעצמו להוריד את הקורות מעל העגלה. כה חביבה היתה מצות בנין בתי כנסת בעיניו שלא רצה בשום פנים ואופן להחמיצה. בקיום מצוה זו הוא ראה כעין שליחות בעולם הזה. על כן דבק במצוה זו בכל לבו ובכל מאודו ומסר את נפשו עליה, ומצוה זו הוריש גם לבניו אחריו.

את מאמר חז"ל (ברכות סד) על הפסוק „ורב שלום בניך” אל תקרא בניך אלא בוניך הוא פרש על עצמו ועל בניו שהוא ר' שלום ובניו יהיו בין הבונים את בית ה'. ואמנם הותיר חלק הבנין אחריו לבנו להמשיך ולהוסיף.

## פרק ד

### האדמו"ר

עוד בהיות ר' שלום בלובלין והוא אז אברך בין האברכים הצעירים, היה שוכב, מרוב הדחק, תחת שלחנו של

הרבי כדי לשמוע את תורתו. אולם גם מתחת השלחן היה רב הדוחק, כי רבים עשו כמוהו, עד שנדחק פעם אחת אל מתחת רגליו של הרבי. שאל הרבי: מי אתה שם? השיב את שמו. אמר הרבי: כשם שאתה נדחק תחת שלחני, כך יהיו נדחקים תחת שלחנך.

ברכה זו של הרבי מלובלין נתקימה. ואמנם נדחקו תחת שלחנו של ר' שלום מבלז.

הרבה מאד חסידים היו לו, אלפים ורבבות, וביניהם גם אדמו"רים מפורסמים שנסעו אליו להתבשם מתורתו: הבעל "דברי חיים" מצאנז ובניו, ה"יטב לב" מסיגט, ר' שלום מקאמינקא, ר' שמעון מירוסלב, ר' יהושע מלענטשנא, ר' שלמה ממונקאטש, ר' מאיר יחיאל ממוגילניצא עם תלמידו ר' מאיר מסטבניץ, ר' משולם פייביש מברעזאן, ר' שלמה זלמן מוויעליפולי, ר' פייבוש מהובנוב, ר' אריה ליב ממושציסק ועוד רבים. והיו לו חסידים מובהקים גם מבין הרבנים הגאונים שהיו נוסעים אליו: ר' שלום מרדכי הכהן מברעזאן, ר' אליהו הירשובסקי בעל "אזור אליהו". ורבים מבין הגאונים והאדמו"רים שבאו לבקרו: ר' שלמה קלוגר עם בנו, ר' יוסף חריף מזבארוב, ר' צדוק הכהן מלובלין, ר' אשר מסטולין, המהר"ש מליובביטש, ר' שמואל סלנט ועוד.

על בקורו של הגאון ר' שלמה קלוגר מבראדי מספר בנו ר' אברהם בנימין קלוגר, שפעם נסע עם אביו לרגל איזה ענין לעיר ראווא ומשם סרו לבלז. דרכו של הגאון מבראדי היה לא לפרסם את שמו בכל מקום בואו, כדי לא להטריח על הבריות. וכן ציוה על משמשו בבואו לבלז לבל יפרסם את שמו. בבואו אל הרבי מצא שם מלוא הבית אנשים הצובאים על הפתח ונדחקים להכנס פנימה. נדחק גם ר' שלמה בתוכם. הגבאי, שומר הפתח, לא ידע מי הוא, דחהו מעל הפתח ואמר:

„הן זה רק עתה באתם וכאן ישנם אנשים שמחכים כבר כמה ימים להכנס פנימה“. משמשו של ר' שלמה קלוגר ראה זאת ואמר אליו: „אם לא תאמרו לגבאי מי אתם לא יתן לכם להכנס ותצטרכו לחכות כאן כמה ימים“. נאות ר' שלמה להודיע שמו. כאשר שמע הגבאי מיהו דחה את כל האנשים מעליו, נכנס והודיע לרבי. שמע הרבי כי אורח כל כך חשוב בא אליו ציוה להביא לו את בגדי השבת לבש ויצא לקבל את פני אורחו. חבקו ונשקו ושמח בו מאד. ולזוגתו הרבנית אמר שתכין סעודה. בתוך הסעודה השתעשעו בדברי תורה. בסוף קרא את בנו ר' יהושע שהיה עדיין צעיר אז, ובקש מר' שלמה קלוגר לבחון אותו. ר' יהושע אמר לפני הגאון מה שחידש על המגן אברהם בשלחן ערוך אורח חיים, והגאון מבראדי שבח את החידוש.

על ביקורו של ה„ייטב לב“ מסופר: כאשר נסע יחד עם אחיו ר' שמואל אבד"ק גורליץ לבלז נשברה באמצע הדרך העגלה ובקושי מצאו עגלה אחרת. בעל העגלה אמנם לא הבטיח להביאם לבלז לשבת קדש, כי היה המרחק רב. בשעת הנסיעה נרדמו ה„ייטב לב“ ואחיו וכאשר הקיצו היו כבר בבלז והיה זה ערב שבת קדש. נכנסו אל הרבי לקבל שלום וראו שהרבי לחש דבר מה על אזן משמשו. למחרת אחר השבת בשעת פרידתם שוב לחש הרבי על אזן משמשו. נפרדו ממנו ה„ייטב לב“ ואחיו ונסעו. בדרך עמדו לפוש באיזו עיר ידועה וכאשר ירד ה„ייטב לב“ מן העגלה נשברה רגלו. ציוה עליו הרופא להשאר במנוחה כמה ימים. שהו במקום עד יום חמישי בשבוע, והחליטו לחזור לשבת קדש לבלז. כאשר נכנסו לקבל שלום לחש שוב הרבי על אזן משמשו. לא יכול לעצור ה„ייטב לב“ ברוחו ושאל את המשמש מה אמר לו הרבי בשלש הפעמים. השיב המשמש: „בפעם הראשונה אמר לי: „היתה

להם קפיצת הדרך", בפעם השניה אמר: „עוד ישוּבו לשבת הבאה", ועתה, בפעם השלישית, אמר: „ראה! כמה נכונים דברי!"

ועל הגאון ר' יוסף חריף מזברוב מסופר: הוא בא לבקר אצל הרבי מבלז וכאשר נפרד ממנו הלך ר' שלום ללוותו עד חוץ לביתו. בקש ממנו ר' יוסף שלא יטריח עצמו. אמר לו ר' שלום: „מצאנו אצל אברהם אבינו שקיים מצות הכנסת אורחים באכילה ושתייה ולויה כמו שנאמר: „ויטע אשל", וכן עשה גם יצחק אבינו, כי היתה להם האפשרות לקיים שלשה אלה. אבל יעקב אבינו שהיה נע ונד ובידו אך מקלו ולא יכול לקיים הכנסת אורחים באכילה ושתייה, מה עשה? בחר לו לקיים מצוה זו על ידי לויה וזהו שהכתוב אומר „כי יעקב בחר לוייה", אותיות לויה."

הרבי ר' אשר מסטולין בנו של ה"בית אהרן" ואביו של ה"ינוקא", בנסעו פעם לטרוסקאביעץ, מקום מרפא בגליציה, החליט לסור בדרכו לבלז ועל משמשו ציוה שלא יגיד מי הוא. הרבי ר' שלום היה כבר אז סגי נהור. אחרי קבלת שבת כאשר כל החסידים עברו לפניו לברכו בברכת „שבת שלום" פנה ר' שלום סביבו אנה ואנה כמחפש משהו עד שהגיע למקום שעמד שם ר' אשר. אחזו בידו והוליכו עמו אל מקומו ואמר אליו: „אבותיך הקדושים באו זה עתה אלי ואמרו לי שהנך כאן. למה חכית עד שהם יבאו להגיד לי?" לאחר השבת בשעת הפרידה אמר אליו ר' שלום: „עתידיים אנו להיות מחותנים, ודרך העולם הוא שמחותנים צריכים להתראות זה עם זה, והנה עתה יצאנו ידי חובתנו בזה". ואמנם כעבור שנים היתה נכדתו של ר' אשר, בתו של ה"ינוקא", מסטולין לבת זוג לר' שלום אבד"ק אפטא, נין ונכד של ר' שלום מבלז.

המהר"ש מליובביטש, בנו של ה"צמח צדק", קדם שנעשה רבי, נסע לבלז ובכדי שלא יכירוהו התחפש לסוחר. בשבת בא לבית מדרשו של הרבי להתפלל. הרבי ר' שלום שהיה כבר סגי נהור אז, דרכו היה בהכנסו לבית המדרש ללכת ישר אל מקומו מבלי לנטות ימינה או שמאלה. הפעם לתמהונם של המתפללים לא הלך ישר למקומו אלא נטה ופלס לו דרך אל המקום שם ישב האורח המהר"ש מליובביטש, אחוז בידו והוליכו אל מקומו ליד ארון הקדש. חסידים שראו זאת חשבו שהרבי טעה ואמרו לו: „זהו יהודי סוחר". השיב לעומתם: „כן, כן סוחר, כי טוב סחרה מכל סחורה".

הגאון ר' אליהו הירשובסקי בעל „אזור אליהו" על התורה ושו"ת, היה תחלה מתלמידיו של ה"חזוה" מלובלין ואחרי כן נסע לבלז. הוא ספר שאצל ר' שלום מבלז למד „לקרא פתקאות".

הגאון ר' שמואל סלנט חלה במחלת הריאות והרופאים לא מצאו לו תרופה. נסע לבלז והרבי משש את כל גופו עד שהרגיש ר' שמואל כי מחלתו סרה ממנו ממגע ידו של הרבי. הרבי יעץ לו אז שיסע לארץ ישראל מפני שהאויר שם טוב ומבריא. וכן עשה הגאון ועלה לארץ הקדש. ובהיותו רבה של ירושלים באה לפניו שאלה בכהן שהיה ספק פצוע דכה אם לתת לו לעלות לדוכן. הכהן טען שהיה בבלז וגם שם עלה לדוכן. פסק ר' שמואל סלנט: „אם עלה לדוכן בבלז, אין בודקין ממזבח ולמעלה".

גם האדמו"ר הגאון ר' צדוק מלובלין, כאשר נסע לקבל היתר מאה רבנים, בא לבלז. נכנס לבית מדרשו של הרבי ומצא שם חסידים יושבים ולומדים כל אחד בפני עצמו. נגש אל השלחנות וראה באיזו מסכת ובאיזה ענין עומד כל אחד מהם, ואחרי שעבר על כולם פתח בפלפול שבו חבר ושלב את

כל הענינים הללו. כל הלומדים נתפנו ונתאספו סביב האורח לשמע את חידושייו בסוגיות שהם למדו. חריפותו הפליאה את כולם. וכאשר בא לפנות ערב הרבי לתפילת מנחה ספר לו ר' אלימלך השמש בין שאר החדשות של בית המדרש באותו יום. גם על האברך הליטאי החריף. ציוה הרבי לקרא לו ובקשו לחזור לפניו על הפלפול ההוא. הרבי נהנה מעצם הפלפול וחריונותו ושבח אותו אולם העיר לו שנעלמה ממנו משנה מפורשת שעל פיה נופל כל הפלפול אשר בנה. חלשה דעתו של ר' צדוק אבל הרבי נחמו באמרו שמקרה כזה יקרה לפעמים גם לגאוני ארץ וספר לו מה שקרה ל"ראש הברזל" — הוא הגאון ר' עזריאל הלוי הורביץ שהיה מתנגד ל"חווה" מלובלין ואיש ריבו — שגם לגאון האדיר הזה קרה שנשתכחה ממנו משנה בויכוחו נגד ה"חווה". והמעשה כך היה: בלובלין היה איש אחד אשר נהג בכל ערב שבת לחלק בבית המרחץ מסרקות לכל האנשים. וה"חווה" שבת מאד את האיש על מעשהו זה ואמר: מי יתן והיה חלקי עמו במצוה הגדולה הזאת. כאשר ספרו ל"ראש הברזל" את דברי ה"חווה" אמר: "מן הגמרא מוכח שאין זו מצוה כלל, שהרי במסכת מנחות מ"ג ע"ב נאמר "בשעה שנכנס דוד לבית המרחץ וראה עצמו עומד ערום אמר אוי לי שאעמד ערום בלא מצוה. כיון שנזכר במילה שבבשרו נתישבה דעתו", ואילו היתה זו מצוה לחלק מסרקות כי אז לא היה דוד המלך מחמיץ מלעשותה והיה מביא לבית המרחץ מסרקות הרבה ומחלקם, והיו לו מצוות הרבה". כאשר הגיעו הדברים האלה של "ראש הברזל" אל החווה אמר: נשתכחה מ"ראש הברזל" משנה מפורשת (בסנהדרין כב) והיא "אין רואין אותו (את המלך) כשהוא מסתפר ולא כשהוא ערום ולא כשהוא בבית המרחץ".

הגאון ר' שלום מרדכי הכהן שבדרון מברזאן היה תלמיד

מובהק לר' שלום והיה נוסע לבלז בימי נעוריו ובאחת מתשובותיו (שו"ת מהרש"ם ח"ג סי' רכ"ה) כותב כך: „עובדא ידענא בעיר מולדתי בזלאטשוב היה חולה מסוכן, ובאותו זמן היה מורי ורבי ר' שלום מבלז משובתי שבת בבראד, והתיר דיין אחד לכתוב ע"י נכרי שם החולה ושם אמו ושלה לבראד. והרעיש ר' שלמה קלוגר וגער בדיין מאד. וכבוד מורי ורבי הקדוש מבלז התרעם גם כן על הכותב ואמר עכשיו אני מחויב להתאמץ שישגי החולה רפואה, שלא יהיה על ידי גרם חלול שבת. וכן היה שנתרפא החולה“.

ועל תלמידו וחסידו המובהק ר' שלום מקאמינקא מסופר שפעם בא לשבת לבלז. אחרי השבת חלה פתאם ולא יכול היה להניע את גופו. ציוה הרבי להביאו ביום שני בשבוע לבית המדרש עם מטתו וציוה שיקראוהו לעלות לתורה. והוא שכב במטתו ולא יכול היה לזוז ממקומו. קרב אליו הרבי מבלז ואמר לו: קאמינקער רב! איר האט דאך ליב די תורה. גייט און מאכט א ברכה איבער דער תורה (הרב מקאמינקא! כבודו הרי אוהב את התורה, יבא ויברך על התורה). וככלות הרבי לומר זאת, הרגיש ר' שלום מקאמינקא שחולשתו הולכת ופגה, אבריו נשמעים לו. קם ועלה לתורה.

על ר' שמעון מירוסלב מסופר שקדם בואו אמר ר' שלום לזוגתו הרבנית שתעשה פשטידה טובה לכבוד אורח חשוב „א ערליכער יוד“ אשר יבא אליהם לשבת. שאלה הרבנית מי הוא? אמר לה: „ר' שמעון מירוסלב“. אמרה לו „הוא צדיק קדוש ולא רק ערליכער יוד“. השיב לה: „צדיקים יש הרבה אבל ערליכע יודן יש מעט“.

גם האדמו"ר ר' שלמה שפירא ממונקאטש כשהיה עדיין צעיר בקר עם אביו האדמו"ר ועם חותנו הצדיק ר' שמעלקע בבלז. זה היה בשבת נחמו בשנת תרט"ו, השנה

האחרונה לחיו של הרבי מבלז. והיתה אז שם חבורה של אדמו"רים חשובים כמו האדמו"ר ר' חיים מצאנו עם שנים מבניו ר' יחזקאל ור' מאיר נתן, האדמו"ר ר' שלום מקאמינקא. ר' לייבוש מטומשוב ועוד רבנים חשובים. בבלז היה נהוג לעשות לא יותר משבע הוספות בקריאת התורה. ר' יחזקאל משינאווא עלה להוספה הראשונה, אחיו ר' מאיר נתן התכבד בהגבהה ור' שלמה שפירא ממונקאטש בגלילה. ובסעודת ליל שבת כבד הרבי מבלז את הרב מצאנו בברכת המזון. ובשבת כבדו להיות הבעל קורא. למחרת השבת שלח הרבי מבלז את בניו אל הרב מצאנו לקבל ברכתו.

מנהיגותו של ר' שלום מבלז השתרעה גם מעבר לגבולות גליציה. ביחוד רכש לו חסידים רבים מבין יהודי הונגריה. הוא החשיב מאד את יהודי הונגריה. פעם בהיות הרבי ר' יצחק אייזיק מזדיטשוב אצלו שאלו ר' שלום: „שמעתי שהרב מזדיטשוב נוסע לעתים מזומנות למדינת אונגארן, מה אומר כבודו על תמימותם של תלמידי החכמים וישרי הלב הנמצאים שם?“ השיב הרבי מזדיטשוב: „בודאי נמצאים שם תלמידי חכמים גדולים חכמי לב מלאי רוח דעת ויראת ה'“. השיב לעומתו הרבי מבלז: „ואני אומר, לא רק שנמצאים שם תלמידי חכמים, אלא הם המה השרידים אשר ה' מתפאר בהם. ולדעתי אם נזכה לבחירת סנהדרין ללשכת הגזית בדורנו אשר צריכים להיות יראי ה' אנשי חיל אוהבי אמת ושונאי בצע תמימים חכמים ונבונים, ימצאו רובם במדינת אונגארן“.

המוני חסידים הסתופפו בצלו והיו באים לבקש עצה ותושיה ממנו. והוא כאב רחמן וכרופא נאמן רפא את תחלואיהם וחבש את פצעייהם, פצעי הגוף והנפש גם יחד. בכל מקום שהיה נוגע בידו ומשש בגופו של החולה היה החולי סר והחולה

יוצא בריא מאתו. היה נוגע במקום החולה ושואל: כאן כואב?  
היה מיד החולה מרגיש כי באה רפואה לעצמותיו. גם נכרים  
ששמעו את שמע הצדיק מבלז היו באים לבקש את עזרתו. הוא  
לא מנע מאיש את טובתו.

לא במופתים ולא באותות רפא את האנשים. הוא לא  
הראה מופתים. הוא לא נתן גם קמיעות והיה בפירוש מתנגד  
לקמיעות. אולם האנשים האמינו בו ובכחו לרפא חולים. ומי  
שלא האמין לא נרפא.

ר' שלום מקמינקא, תלמידו המובהק של הרבי מבלז,  
בקר פעם אצל הרבי מרוז'ין. שאלו הרבי: „שמעתי שרבך  
האדמו"ר מבלז פועל ישועות, אמור נא לי במה כחו יפה?  
בקמיעות, או רפואות, או סגולות? השיב לו ר' שלום מקמינקא:  
„רבי הקדוש זכך וזקק כל אבריו עד אשר כשנוגע בידו בגופו  
של החולה, מיד הוא נרפא. ודבר זה מרומז אצל דוד המלך  
שאמר „יִשְׁלַח דָּבָרוֹ וְיִרְפָּאם“, ראשי תיבות י'ד'ו'.

ויותר משהפליא לרפא את תחלואי הגוף הפליא להיות  
רופא נפשות ישראל ולהשיבם בתשובה שלמה.

הנה בא אברך ומתאונן שמחשבות זרות מבלבלות אותו  
בשעת תפלתו ומבקש לרפאותו מהן. אומר לו הרב: „בני!  
אל תבוש מפני, וספר לי כל רעיונותיך ומחשבותיך המבלבלים  
אותך“. ספר לו. ובשעת ספורו עצם הרבי את עיניו והיה  
מקשיב ומעמיק במחשבותיו הקדושות להעלות את מחשבותיי  
הזרות של האברך ממעמקי נפשו. כאשר גמר האברך לספר  
אמר לו הרבי: „ה' יושיעך שלא יבוא אליך עוד“.

מרבז בלובלין קבל כיצד להכיר שרש כל נשמה ולהחזיר  
כל אחד לשרשו. אחד מגדולי האדמו"רים אמר עליו: מעת  
שנפטר הרבי מלובלין ספו תמו רוח הקדש והאותות הגלויים,  
זולת מעט הנמצא בהקדוש הרב ר' שלום מבלז“.

הרבי מלובלין הוריש לתלמידו מחזונו.

האדמו"ר הזקן מרוז'ין אמר: „הרב מבלז הוא „בעל-בית“ בעולם. מן השמים מסרו לידו את העולם להיות „בעל הבית“ בו...”

ואף שלא הראה מופתים, הרבה ספורי נפלאות מסופרים על הרבי מבלז. והנה אחד מהם:

בימיו של ר' שלום פקד שר הפלך, להעתיק ממקומו את בית העלמין היהודי הישן אשר בבלז, והיו צריכים להוציא את עצמות המתים מקבריהם. הרבי ר' שלום ציוה לאסוף את העצמות ולהביאן ל„עזרת הנשים“ שבבית הכנסת. וכן עשו. האנשים אשר התעסקו בהעברת העצמות באו וספרו לרבי שהעצמות מתנועעות ונזכרו במעשה שהיה בבלז לפני מאתים שנה כאשר כהן שם בתור רב ר' יואל סירקיש הפוסק הנודע בשם הב"ח. והמעשה כך היה:

כרגיל היה הב"ח יושב על התורה ועל העבודה יומם ולילה ולא כבה הנר על שלחנו כל הלילות. פעם כבה הנר ולא היה לו נר אחר להדליק וישב בחשך ולמד בעל-פה. בלילה ההוא כרעה אשת אחד הבעלי-בתיים ללדת ולא היה אור בבית. מה עשו? הלכו אל הרב לקבל אש, כי הכל ידעו שהרב ער כל הלילה ונר דולק אצלו עד אור הבקר. אולם לתמהונם הגדול ראו שאין אור בבית הרב וחשבו שהרב ישן. הדבר היה בלילה אור ליום ששי. בבקר נתאספו כל בעלי-הבתיים עם ראש הקהל בבית המדרש להתייעץ בדבר ונעשה רעש גדול שהרב אינו לומד בלילה אלא ישן, ולא הועילה התנצלותו של הרב כי מחסר נר ישב בחשך ולמד כל אותו הלילה. ראש הקהל החליט לפטר את הב"ח ממשרתו ושלח אליו ע"י השמש מכתב פיטורין בערב שבת בין הערבים לפני הדלקת הנרות. אבל השמש היה ירא שמים ולא הלך להביא את המכתב בערב שבת, כי לא רצה

לצער את הב"ח בשבת קדש, ורק במוצאי שבת בא אל הרב ומסר לו את המכתב ובקש מחילה ממנו על אשר אנוס היה להיות שליח בענין ביש זה. הב"ח קרא את המכתב ובראותו את העלילה אשר על פיה מפטרים אותו לא עצר ברוחו וקלל את בעלי הבתים של העירה שאחרי מותם לא ימצאו עצמותיהם מנוחה בקברותיהם. אבל את השמש ברך שיהיה לו בן אשר יאיר את העולם. ונתקיים הדבר באחד מצאצאיו של השמש והוא שהיה רב בבלז לפני ר' שלום ונקרא ר' אהרן משיח והיה צדיק תמים. ובעצמותיהם של הבעלי הבתים נתקיימה קללתו של הב"ח שעתה לאחר מאתיים שנה הוצאו מקברותיהם. ואמרו האנשים שטפלו בהוצאתן שהן זעות ונעות ותובעות את הב"ח לדין תורה על אשר קללן. כאשר שמע הרב ר' שלום את ספור המעשה, הלך לבית הכנסת וקרא אל העצמות: „הייתם עזי פנים בחייכם, ועתה רוצים אתם להיות עזי פנים גם לאחר מותכם? הסו!“ ונשתתקו העצמות.

האדמו"ר מבלז הצטיין בכל הליכותיו והנהגותיו בפשטות גדולה, וגם בלבושו. הוא היה הראשון בין האדמו"רים שלא לבש בגדי לבן. ר' יצחק אייזיק מזדיטשוב, אחד מגדולי החסידות אמר: „בבלז למדנו שאפשר להיות רבי גם בלי „זשופיצע“ (מעיל לבן).

מסופר על ר' שלום שהיה מתפלל במהירות נמרצה. ואמר עליו האדמו"ר מרוז'ין: אבי, ר' שלום מפרוהובישיץ, היה מתפלל לאט ובמתינות והצדיק ר' שלום מבלז מתפלל מהר, ובכל זאת בחינתם ומדרגתם אחת. אבי, מחמת שכל אות וכל תיבה מהתפלה יקרה מאד בעיניו וחביבה היתה עליו ומרב אהבתו אותן לא יכול להפרד מהן כל כך בנקל, לכן האריך בתפלתו. ור' שלום מבלז מרב חבה ואהבה לכל אות ותיבה לא יכול להתאפק עד שחוטף את האותיות והתיבות

במהירות ובחפזון ואילו היה יכול לבלוע את כל התפלה בפעם אחת, היה בולעה מרב השתוקקות אל קדושתה".

מסופר : כאשר נעשה לעת זקנתו סגי נהור נסע ללבוב לשאול בעצת רופאים. הביאו שם חסידים לפניו אברך אחד מזלוטשוב אשר אמרו עליו שהוא „בעל מדרגות" ובקשו החסידים לדעת מה יאמר רבם על אברך זה. ציוה הרב על האברך להתקרב אליו. הרים את עיניו והביט בו ואמר שהוא מ„קליפת נוגה" (על פי קבלה, שהטוב והרע מעורבים בו). תמחו החסידים כיצד יכול היה הרב לראות בעיניו הסומות. אמר להם : „הנכם מתפללים כיצד יכולתי לראות מאחר שידוע לכל כי סגי נהור אנכי. דעו לכם, שבשעה שאני רוצה לראות — רואה אני. והרי עובדה, בשעה שהנני קורא קריאת שמע בכל יום בקר וערב ואומר : „והיה לכם לציצית וראיתם אותו", איך יכולני לומר שקר ח"ו? אך האמת היא שבשעה שאני רוצה וצריך לראות — הריני רואה, ורק בכדי למלא את רצון הבורא יתברך שלא לראות — הריני מבטל רצוני מפני רצונו. אך בעת שצריך אני ומחויב לראות, אזי הלא בודאי גם רצון הקב"ה שאראה, כי „רצון יראיו יעשה"...

לחתונת אחד מנכדיו באו חסידים רבים והביאו עמהם את קרוביהם החולים ובעלי מום, כדי שהרבי ירפאם. אמר ר' שלום : הבאתם לנכדי הרבה מתנות דרשה לחתונתו ואף אני אחזיר לכם מתנות : כל אלה הפסחים ישליכו את מקלותיהם ומשענותיהם ויהלכו ברגליהם". השליכו כל הפסחים את המשענות והיה בהן די הסקת התנור בבית המדרש, ויעמדו וילכו ברגליהם.

הרבי ר' חיים מקוסוב בתו היתה חולה במחלת הנפילה. שלח אותה אל הרב מבלז. כאשר נכנסה אל הרב בלזית דודתה מרת בלומה בערב שבת לפני הדלקת הנרות, קרא הרב :

„הולכת בת מלך!“. וציוה להכין עבודה כר וכסת. וכן עשו. וכאשר נכנסה „נפלה“. קרב אליה ולחש אל אזנה: „די, עד כאן“. ומיד קמה בריאה על רגליה.

תורותיו של ר' שלום מבלז בנויות ברובן על הסוד והרמז ומצטיינות בצמצומן ולכן כל אחד מתלמידיו הבינן לפי יכולתו ופירשן לפי השגתו. פעם בחג הסוכות נודמנו לבלז שלשה מגדולי הדור ר' חיים מצאנז, ר' שלום מקאמינקא ור' שמעון מירוסלב ואכלו שלשתם בסוכתו של הרב מבלז. ישבו והתפלפלו על מה שאמר הרב וכל אחד מהם פירש את דבריו על פי דרכו. בתוך כך נכנס לסוכה הרב בעצמו. אמר ר' שלום מקאמינקא: „מה לנו לפלפל, נשאל מבעל המאמר עצמו את הפירוש המכוון“. בקש הרב מבלז שיאמר כל אחד תחלה את פירושו הוא. אמרו לפניו. אמר להם: „כונתי כפי כל פירושיכם ועוד כונתי גם באופנים אחרים“.

ר' שלום מקאמינקא היה המופלג שבין תלמידיו והיה מקובל כפרשן של תורותיו, ומפיו אנו שומעים על טיב תורותיו של הרב מבלז. פעם בקשוהו חסידים לומר להם תורה ששמע מפי רבו. אמר להם: אין אפשרות לומר לכם. הרב מבלז מצמצם מאד בדבורו לומר חלק אחד מאלף מאשר יודע ומבין, ואני מבין חלק אחד מאלף מזה אשר הוא אומר, וחלק אחד מאלף מאשר אני מבין אני אומר, ומזה אשר אני אומר תוכלו להבין חלק אחד מאלף, ואם כן לא תוכלו לרדת לעומק כונתו של רבינו. ורמז לדבר — הוסיף ר' שלום מקאמינקא — אנו מוצאים בדברי חז"ל (שבת קד), „אל"ף ביי"ת אלף בינה“, היינו די לו לאדם לומר חלק אחד מאלף ממה שמבין ויודע.

ופעם שאל את הרב מבלז חתנו ר' יצחק, נין ונכד לר' נפתלי מרופשיץ, בעלה של בתו המפורסמת מרת איידעלע: „אם כבוד חותני יודע שאין מבינים את תורתו, למה לומר

תורה שאין איש מבין אותה?" השיב לו: "יען כי היא טובה גדולה בשביל האזנים ששומעות אותה".

בכל הזדמנות בחג ומועד היה משלב בין תורותיו דברי התעוררות לתשובה ולאמונה בביאת המשיח בכל יום ובכל שעה, כדי לעודד את חסידיו.

פעם בסעודת פורים אמר בהתעוררות גדולה: "אני אומר שגם עכשיו הוא זמן לעשות תשובה, ואעפ"י שרבותינו ז"ל לא חשבו יום זה בין זמני תשובה. רואים אנו שהזמן ניתן בידי ישראל והם מעברים השנה ואין חוששים לאיסור חמץ בפסח ושאר איסורים. מכאן ראייה אמתית שיש היכלת בידם לקבע את הזמן, לכן אומר אני שגם עכשיו הוא זמן תשובה. פעם בשעת שאיבת „מים שלנו" למצת מצוה בערב פסח ברכוהו חסידיו: „לשנה הבאה בירושלים". השיב להם: „מדוע לשנה הבאה? מאמינים אנו שנוכה עוד השתא לביאת הגואל ואפילו מחר בערב פסח, ועם „המים שלנו" האלה אשר שאבנו נלך לירושלים ונאפה שם המצות. ומה שאמרו חז"ל „אין אליהו בא לא בערב שבת ולא בערב יו"ט", אמנם פליאה היא, אבל ישנן עוד הרבה פליאות, קושיות ואבעיות שאנו מחכים לתשבי שיבא ויתרץ. ואז יתרץ גם את הפליאה הזאת". ובדבריו מענין ירושלים ומקום המקדש שהוא חרב אמר פעם: בזמן הרמב"ם היו הישמעאלים זורקים במקום הכתל המערבי את האשפה וזיהמו את המקום. שאל השולטן את הרמב"ם מה לעשות נגד זה, כי הם מוסרים נפשם על כך ולא יועיל כל חוק. השיב בחכמה: לזרוק בכל יום בצנעא שמה מטבעות כסף, וזה יגרום שלא יבואו להוסיף אשפה, אדרבא ישתדלו לנקות אולי ימצאו עוד כסף.

ופעם בשמחת תורה אמר:

„מה הם הריקודים בשמחת תורה איני יכול להגיד

לכם, אבל זאת אני אומר שכל התפלות שאין להן עליה בכל השנה, ביום זה אנו מעלים אותן על ידי הריקודים."

בערב יום הכיפורים לפני "כל נדרי" היה דורש והיה רגיל לעורר את קהל חסידיו לתשובה בדברים אלה: "שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשכה עשרתם ערבתם הדליקו את הנר" (שבת, פ"ב מ"ו). ערב שבת עם חשכה, היינו, ערב יום כפור עם חשכה צריך אדם לומר שלשה דברים: עשרתם, ר"ל עוד מעט ועברו עשרת ימי תשובה, ערבתם ר"ל תם ונשלם ערב יום הכפורים. הדליקו את הנר ר"ל כבר הדליקו את הנרות של יום הכפורים ועדיין לא שבנו בתשובה. ואז היה מתיפח בבכי וקורא בקול: אוי ואבוי לי, חטאתי, עויתי פשעתי. וכל קהל המתפללים היה גועה בבכי יחד עם רבם.

ר' שלום מבלז אף שבעצמו לא כתב דבריו מעולם, השתוקק מאד שיהיו דבריו נכתבים ונפוצים ברבים, כפי שמעיד חתנו הרב מאלעסק בהקדמה לסידורו "לב שמח" ואלה דבריו: "וגודל השתוקקות וחפץ שהיה ברצון מורי וחמי הקדוש זלה"ה שיצאו לאור דבוריו ופעם אחת שאל אותי אם אני כותב את דבריו והייתי כמתמה על מה שביקש ממני כל כך וראה שאני מתמה ואמר לי בזה הלשון שהמגיד מסקאהל שאל לאדמו"ר ר' דב למה הוא משתוקק שיהיו נכתבים דבריו והשיב לו: "הקטן בעיניך מה שביקש דוד, אגורה באהלך עולמים", מכל שכן אני? וסיים מורי וחמי הקדוש כשדוד בקש זה, ואיש אלהי מורנו ורבנו ר' דב, מכל שכן אני, שמשתוקק אני שיהא נאמר בשמי בבתי כנסיות. ומה שאינו יוצא לאור יש טעמים כמוסים והשם יודע האמת."

ר' שלום מבלז לא נתן את הסכמותיו להדפסת ספרים, כפי שמעיד עליו בנו האדמו"ר ר' יהושע בהסכמתו לסידור

„אור הישר“ מאת המקובל מהר"ם פאפארש וכותב שם: „כמו ששמעתי מאדוני אבי מורי ורבי הקדוש זצ"ל שאמר אם כי אין דרכו לתת הסכמה להדפיס מכל מקום באם אחד ירצה להדפיס סידור „אור הישר“ היה נותן לו הסכמה, כי תחלת כניסתו ליראת שמים היה על ידי סידור הזה. והתרעם על הסידורים החדשים שנדפסים שזה הגורם שאינם מדפיסים הסידור „אור הישר“ שהיה לתועלת לילדי בני ישראל להכניס בלבם יראת השם. כן תורף דברי קדשו“.

מלבד גדלותו בחסידות היה ר' שלום מבלז גדול בתורה ובעל הוראה מובהק ובהלכות טריפות הריאה היה מן היחידים בדורו. תשובה אחת בלבד שנשארה ממנו אשר כתב אל הרב הגאון ר' נח אבד"ק פריציק ונדפסה בספרו של הגאון מברעזאן מראה על בקיאותו הגדולה בענינים אלה. ולא רק בטריפות הריאה היתה לו בקיאות גדולה אלא גם בשאלות עגונה עסק וגדולי דורו מזכירים אותו בשו"ת שלהם. הגאון המפורסם ר' שלמה קלוגר מבראד כותב בשו"ת שלו („האלף לך שלמה“, ח"ג אהע"ז סי' ק'): „בנדון העגונה שהיה בעלה מארקיסנדר במלחמת רוסיא עם הישמעאלים הנה אם אמנם מה שכתב רום מעלתו בשם הרב מבלז שיש לו גביית עדות של קברתיו“. גם הגאון המפורסם ר' יוסף שאול נתנון מביא בשו"ת שלו („שואל ומשיב“ מהדורא תנינא ח"ג סי' קיט): „והנה עש"ק פ' בהעלותך שנת תר"ט באה לכאן אשה אחת מק' טאמשוב ממדינת פולין וספרה לי ששלחה הרב הגאון הצדיק החסיד מו"ה שלום אבד"ק בלז אלי“. וגם סי' קכג הוא מזכירו: „והנה בשנת תרי"ד אור ליום ה' שמות י"ט טבת היה אצלי הרב מו"ה יהודה זונדיל נ"י אבד"ק סקאהל גיסו של הרב הצדיק מבלז נ"י“.

גאון בתורה ובחסידות היה האדמו"ר ר' שלום מבלז

שעמד במשך ארבעים שנה בראש היהדות בגליציה ויצר את השושלת הבלזאית שעד היום ניכרת השפעתה ביהדות החסידית.

## פרק ה

### עם חסידיו

משיחותיו של הרבי מבלז שומעים הד עניותם ומצוקתם הגדולה של יהודי גליציה. הם, היהודים המרודים, היו כל כך שקועים בעניי ובמחסור עד שלא תארו להם כלל מצב אחר. הרבי נעשה „לפה“ להם ולמצוקתם והנה אחת משיחותיו בענין זה:

פעם בשבת פ' תזריע לפני הקידוש התחיל לעורר רחמים על ישראל שיושעו בפרנסה. ואמר: „השי"ת צריך לעזר לישראל בפרנסה. הגם שנאמר „יאה עניותא לישראל“, אולם כתוב: „ויצא מבת ציון כל הדרה“, אם כל ההדר יצא מישראל ורק ההדר של עניות נשאר, לכן יצא נא גם ההדר הזה מישראל!“

ומה שאמרו חז"ל „בתר עניא אזלא עניותא“ אין פירושו אלא, שאחר שכבר סבלו ישראל עניות צריך שהעניות תלך מהם.

גם מהתורה גופה יש ראייה — אומר הרבי — שצריך לישראל פרנסה, שכתוב „אשה כי תזריע וגו' ולקחה כבש בן שנתו לעולה ובן יונה או תור לחטאת וגו' זאת תורת היולדת“. ואחר כך נאמר „ואם לא תמצא ידה די שה ולקחה שני תורים או שני בני יונה וכפר עליה הכהן וטהרה“. וקשה, למה נאמר „זאת תורת היולדת“ קדם שנאמר „ואם לא תמצא ידה?“ הלא

צריך היה לומר זאת בסוף הפרשה כולה אחרי „ואם לא תמצא ידה“. אולם הטעם הוא — אמר הרבי מבלז — שבאמת צריך שלכל יולדת יהיה קרבן עשיר. ואז „זאת תורת היולדת“. ואם לא תמצא ידה — זאת אינה תורה כלל. ומכאן הראיה מהתורה שצריך שיהא לכל ישראל כל צרכם.

פעם סח לפני חסידיו: „בעל הטורים (טור אורח חיים, הלכות שבת סי' רמ"ב) מספר על עצמו שהיה עני גדול ולא היה לו לצרכי שבת. חשב מה יעשה? היקיים דברי חז"ל „עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות?“ הלך לשאול את אביו הרא"ש ומסיים: „ולא ידע אבי להשיבני דבר ברור“. תמיהני — אמר הרבי מבלז: על כל השאלות החמורות שבארבע חלקי השלחן ערוך ידע להשיב, ובעל הטורים מביא בכל פעם את דעת אביו הרא"ש, וכאן על שאלה זו לא ידע הרא"ש להשיב דבר ברור? אלא שיש להבין כך: הרא"ש ידע שאם יגיד לבנו שיעשה שבתו חול ואל יצטרך לבריות, יכניס בנו דין זה לשלחן ערוך שלו, היינו, יהודי אשר אין לו צרכי שבת יעשה שבתו חול וכו', ולא רצה הרא"ש כי דין כזה יהיה. מלכתחלה בשלחן ערוך, משום שצריך יהודי שיהיה לו לצרכי שבת.

כידוע היו בברודי יהודים סוחרים עשירים. שנה אחת נהפך עליהם הגלגל ורבים מהם ירדו באופן פתאומי מנכסיהם ונעשו עניים ולעומתם עלו משרתיהם אשר שרתו אצלם ונתעשרו. נסעו ה„יורדים“ אל הרבי ר' שלום מבלז והתאוננו לפניו על מצבם. אמר להם: „זה ענשכם על אשר העבדתם בפרך את משרתיכם. כלום שכחתם כי לי בני ישראל עבדים כתיב ולא עבדים לעבדים...“

מעשה בחסיד שבקש מהרבי מבלז שיבטיח לו כי יושע, ולא הבטיחו הרבי. נכנס החסיד אל הרבנית והפציר בה שתשפיע על בעלה הרבי לעורר רחמים עליו. כאשר נכנסה

הרבנית אל הרבי עם הבקשה הזאת השיב לה: דעי לך שישנן שלשה מיני ישועות: (א) שאיש נושע גם בלא הצדיק, (ב) כשהצדיק עוזר לו בתפלתו להושע, (ג) שגם הצדיק אינו יכול לעזור.

רבים ושונים היו חסידיו של הרבי מבלו. היו ביניהם רבנים גאונים גדולי תורה וחסידות והיו אנשים סוחרים והיו גם מפשוטי העם, ולכל אחד מהם היתה לו גישה מיוחדת. פעם בא אליו כפרי אחד ובקש שיתפלל בעדו. שאלו הרב כיצד נוהג בשבת בשדהו. הודה לפני הרב כי עושה את שבתו חול, והתנצל כי אי אפשר לשבות כדת מכל מלאכה בשדה. הוכיחו הרב על כך. נענה לו הכפרי כי אמנם מעתה יהא זהיר מחלל את השבת, רק מבקש מאת הרב שיסכים כי בימית הקציר-האלה עוד יעשה את מלאכת השדה גם בשבת.

אמר לו הרב: „שמע ואספר לך מעשה מה שקרה לפני שנים בעת ממשלת הפריצים. כידוע שלכל אחד מאדוני הכפרים היה לו יהודי מוזג הכפר. ואותו יהודי היה עבד נרצע לאדונו. פעם עשה פריץ אחד משתה גדול והזמין את כל בעלי האחויות. כטוב לבם ביין התחיל כל אחד מהם להתפאר ביהודי שלו. קם הפריץ בעל המשתה ואמר: „אבל יהודי כזה כמו שיש לי לא נמצא כמוהו בכל הארץ“. אמרו כל המסובים: במה יבחנו דבריו? אם יצוה על מוזגו להמיר דתו וישמע לו, אז יודו לו כלם כי כן הוא. שלח הפריץ לקרא את היהודי שלו ובבואו לפניו גזר עליו שימיר את דתו. אמר היהודי שעליו להמלך באשתו. אחרי התיעצות החליטו הבעל ואשתו שלא למרות את פי הפריץ. חזר היהודי והביא את הסכמתו להמיר את דתו. אמר לו הפריץ: מעתה לא יקרא עוד שמך יעקב אלא איוואן וכן אשתך. חלפו ירחים אחדים והנה שליח בא מאת הפריץ כי יבא איוואן אליו. כשבא היהודי המומר אמר לו הפריץ: דע כי

מעשה עליך לשוב אל אמונתך. השיבו : כי גם עתה עליו להמלך באשתו. אמרה האשה : מה טוב ומה נעים לשוב אל אמונתנו אך הנה ימי הפסח קרובים לבא וכידוע ההכנות לחג הפסח כרוכות בעבודה רבה ובהוצאות גדולות, לכן עצתי שתבקש מהפריץ כי יסכים לחכות עד אחר חג הפסח ואז נשוב ליהדותנו", סיים הרב את הספור. הבין הכפרי את הנמשל וקבל על עצמו לשבות מכל מלאכה בשדה בחריש ובקציר לתמיד. ר' שלום העריך מאד את היהודים הפשוטים והתמימים. מעשה ביהודי חייט מבראדי שהיה בא בכל שנה ל"ימים נוראים" לבלז. והרבי ר' שלום היה בכל ליל יו"כ מבקש לומר דבר זכות על ישראל. פעם בליל יו"כ קרא אליו את החייט הזה ושאלו שיגיד לו מה פירושו של החרוז בסליחות, "אם עוונינו ענו בנו?" השיב החייט : אצלי הפירוש הוא פשוט "אם עוונינו" אף שחטאנו ועוינו לפניך, עם כל זה אנו בניך" (החייט לא ידע פירוש המלות ובתמימותו חשב כי "ענו" בע"יין הוא כמו "אנו" באל"ף). את דברי החייט היה רגיל אחר כך הרבי מבלז לומר בכל ליל יו"כ : "רבונו של עולם אף שחטאנו ועוינו לפניך, אנו בניך".

מעשה בבעל-השחרית של הרבי מבלז שאחר לתפלה ביום הכפורים, כי באכסניה שלו היה חולה מסוכן ונשתהה לעשות בשבילו כוס חמין להשיב נפשו. כאשר בא לבית המדרש כבר גמרו פסוקי דזמרה וכשנגש להתפלל ופתח ב"המלך היושב" נזכר בגמרא "אי מלכא אנא מדוע עד האידנא אמאי לא אתית" (גטין נ"ו). אחרי שגמר תפלת שחרית שאלו הרב מבלז : "מה היה לך היום עם תפלתך?" כסבור היה שהרב מוכיחו על מה שעשה ועל שאחר לתפלה והתחיל להתנצל ולספר מה שהיה. הפסיקו הרב ואמר : "הרגשתי שאיזה דבר גדול בא לידך היום כי המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים

עולם מלא. היטבת עשות! תפלתך נתקבלה ושכרך גדול מאד".  
 פעם שאלו אחד מחסידיו החשובים ר' יעקב משה בנו  
 של ר' פייבוש מהובנוב: "מפני מה אין רבינו נותן קמיעות?".  
 השיב: איני יכול לתת קמיעות. חזר ושאלו ר' יעקב משה:  
 "והלא המגיד מקוונניץ היה נותן, כידוע". השיב לו: "הקב"ה  
 יש לו הרבה מלאכים והרבה שרפים, אולם כמו המגיד מקוונניץ  
 יש לו רק אחד".

פעם בהיות החסידים על חג השבועות אצל הרב מבלז  
 היה שם אחד מגדולי החסידים שעורר את חבריו בדברים אלה:  
 כמה ממון ודמים עולה לחסידים עד שבאים לבלז ובעולם  
 העליון יהיה הרבי במקום גבוה נבדל מהם ולא תהיה להם  
 שום שייכות עמו. ואם כן מה יש להם מנסיעתם לכאן ומכל  
 טרחתם וגמרו בדעתם להכנס אל הרבי ולומר לפניו את  
 טענתם זו. אבל הפחד היה גדול להכנס אל הרבי פנימה אף  
 על פי שדלת חדרו לא היתה נעולה ואיש לא עמד על יד הפתח  
 לשמור. ובכל זאת לא העז שום אדם להכנס בלי שנקרא.  
 אותו החסיד קבץ חברה גדולה של חסידים וקבל על  
 עצמו ללכת בראש. הדבר היה ביום הראשון של חג השבועות  
 בבקר קדם התפלה. כשנכנסו פנימה והציעו את טענתם השיב  
 להם בנחת:

"לא מבעי. מי ששומע דברי תורה מהרבי ומעיין במה  
 ששמע ולוקח מהם לתכלית עבודת הבורא יתברך, בודאי יש  
 לו שייכות לרבו להיות בעולם העליון בחברתו. ואף מי שזוכר  
 בדברי תורה ששמע מרבו רק לעתים רחוקות, גם כן יש לו  
 שייכות לרבו. ואפילו מי ששוכח אחר כך, אבל בשעת השמיעה  
 היתה לו התעוררות לטובה, גם כן יש לו שייכות לרבו, כמו  
 שאומרים באקדמות: "זכאין כד שמעתין שבח דא שירתא  
 קביעין כן תהוון בהנהו חבורתא".

החסידים מצאו נחם בדברי רבם ויצאו ממנו בשמחה ובשלום לבית הכנסת להתפלל.

פעם נתקבצו אצל הרבי מבלז הרבה אנשים מרי נפש מלאי צרות וכל אחד צעק על מר גורלו.

בשלש סעודות אחר ברכת המזון אמר: אנו אומרים בברכת המזון „הרחמן הוא ינחילנו ליום שכלו שבת וקדושה ומנוחה לחיי העולמים“, כי אין מנוחה להקב"ה, שכל אחד מתרעם עליו: למה עושה כך, כי לפי דעת האדם נדמה שהיה צריך לנהוג באופן אחר. אבל כאשר יהיה עולם התיקון ומלאה הארץ דעה וישיגו כל העולם כי כל מה שהקב"ה עושה לטוב הוא, אזי יהיה לו, כביכול, מנוחה. וזהו שאנו מבקשים „ינחילנו ליום שכלו שבת וכו'“ היינו זהו עולם התיקון.

לפעמים היה משלב בתוך אמירת תורה גם משלים וספורים.

פעם בשעת שלש סעודות פתח ואמר:

„שמעו נא מורי ורבותי מעשה שהיה. בימים לא כבירים היה גר סמוך לעירנו איש אחד רשע גמור שלא הניח שום עבירה בעולם שלא עשאה להכעיס. אבל מצוה אחת דרבנן, והיא מצות נטילת ידים, החזיק בה כל ימיו וקימה במסירות נפש ממש. פעם היה צריך לנסע בחול המועד של פסח אל כפר אחד רחוק. חבש את סוסו וירכב עליו וגם צידה לקח עמו לדרך. כאשר רכב כמה פרסאות תקפהו רעבון אבל כיון שלא היו לו מים לנטילת ידים לא רצה לטעום מלחמו. וירכב הלאה. וכשלא היה בו עוד כח לרכב מרב הרעב נזכר פתאום כי במסלה צדדית המובילה לתוך יער עבות ישנה באר מים. אולם הוא ידע שהדרך לשם היא בחזקת סכנה כי שודדים אורבים שם לעוברי אורח. בכל זאת שם את נפשו בכפו, כי בלי נטילת ידים לא רצה לאכל בשום אופן כי אמר: כל עבירות עשיתי,

שום מצוות איני מקיים מימי, ואת המצוה הזאת נטילת ידיים הנני מחזיק בה מעודי, למה ארפה ממנה עתה? טוב לי ליפול בידי הגזלנים ובלי נטילת ידיים לא אכל אפילו אם תצא נפשי". כה דבר אל נפשו וירכב במסלה ההיא ואמנם מצא את הבאר, נטל את ידי ואכל. טרם גמר לאכל מצאוהו השודדים התנפלו עליו והמיתוהו. נעשה רעש גדול בשמים: היתכן? יהודי חרף נפשו למות בעד מצוה מדרבנן, כי יקרה המצוה מאד בעיניו". ויצא משפטו לזכותו ולהכניסו לגן עדן.

„ועתה" — סיים הרבי ואמר: „תנו דעתכם, אם על מצוה אחת מדרבנן נחל עולם הבא, על אחת כמה וכמה אם ישמר האדם לקיים כל מצוה ומצוה של התורה? ...". הוא היה אומר לחסידיו:

חייב כל אחד להתחזק בג' עמודים: תורה ועבודה וגמילות חסדים, אך בעמוד השייך לו יחזיק ביתר שאת ועוז. האב"ד ומורה יחזיק יותר בעמוד התורה, הפרוש מן העולם יחזיק בעבודה ותפלה, ובעלי בתים העוסקים בעניני עולם הזה, עליהם לעסוק יותר בגמילות חסדים.

הרבי מבלז בתאר פניו המפיקים אור וזהר ובקומתו הזקופה עורר בלב כל רואיו יראת כבוד והדרת קודש. מסופר: בעיר לבוב, היה עשיר גדול בר אורין ובר אבהן ושמו ר' ירחמיאל הורביץ. כאשר בא הרבי מבלז ללבוב חרדו כל גדולי העיר וחכמיה להשכים לפתחו, ורק העשיר הזה לא יכול היה להחליט בלבו הילך לקבל פני הצדיק אם לא. לבסוף החליט ללכת אליו אבל לא בתור חסיד, אלא לפלפל עמו בדברי תורה ולתהות על קנקנו. הוא בא לאכסניה ולא מצא שם שום אדם ודלתו של הרבי מבלז היתה נעולה. הוא המתין קצת ואחר כך התישב בדעתו, הן לא בא בתור חסיד, ודפק על הדלת. והנה פתח לו הרבי בעצמו. כאשר ראהו העשיר נפל עליו

פחד ואימה ולא יכול היה לפצות את פיו וכל פלפוליו וחידושיו אשר הכין נשכחו ממנו בין רגע. „אז הבנתי את הפסוק וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך” — סיים העשיר את ספורו.

ומסופר מעשה בחסיד שהיה חולה ריאות אנוש והרופאים אמרו נואש לחייו. בא אל הרבי מבלז לבקש ממנו רפואה. שאלו הרבי לשמו. השיב: שמעון. אמר לו: שמך שמעון והלא במשנה חולין פ”ג מ”א מצאנו: „הריאה שניקבה רבי שמעון אומר עד שתנקב לבית הסימפונות”, וריאתך לא ניקבה לבית הסימפונות ולפיכך אינך טריפה, ותהיה לך רפואה שלמה בקרוב”. ברכת הרבי נתקיימה, והאיש נרפא מחליו. רופאים ידועי שם היו באים אל הרבי מבלז לתהות על קנקנו ולראות כיצד מרפא חולים אשר הם אמרו נואש לחייהם.

השפעתו של הרבי מבלז היתה גדולה לא רק על חסידיו בלבד אלא גם על אנשים „מודרניים” שהיו רחוקים מן היהדות. מעשה בבחור יהודי מעיר אוהעל בהונגריה אשר היה מהמודרניים וחשק לשאת לאשה בת נכרים. יפת תאר. בא אל הרב דמתא שיתיר לו לשאתה. הסביר לו הרב שאין תורתנו מתירה זאת. אולם הבחור באחת שאם לא ישאנה ימות. ראה הרב שלא יוכל להבינו את חומרת הענין של „יהרג ואל יעבור בעריות”, אמר לו ששאלתו היא שאלה גדולה וקשה ועל כן יסע לבלז ויציע את שאלתו לפני הרב הקדוש. וכן עשה הבחור. הוא בא לבלז וספר לרבי את כל הענין כי הרב מאוהעל שלחו הנה כי שאלה גדולה היא ואם לא יתירו לו לשאת לאשה את הנכריה היפהפיה חיו אינם חיים. שקע ר’ שלום ברעיונותיו ואחר אמר אל הבחור: „ולמה חשקה נפשך כל כך בבת נכרים הזאת והיא אינה יפת תאר כלל וכלל, אדרבא היא מכוערת מאד”. התפלא מאד הבחור לשמוע זאת ואמר: לא, כבוד הרב,

כי יפת תאר היא, ואנכי ראיתיה גם קדם נסיעתי הנה ולא אוכל לחיות אם לא אשאנה". אמר לו הרבי: שמע בקולי וסע לביתך ותראה כי כן דברתי שמכוערת היא. אבל ישנו בעירך מלמד פלוני ולו בת יפת תאר שאין דוגמתה. אמנם אין לה כסף כי בת עניים היא, אבל הן עשיר אתה וכסף לא נחשב בעיניך. את הנערה הזאת תשא לאשה". חזר הבחור לעירו ולפני כל הלך לראות את אשר חשקה נפשו בה תחלה. והנה מה נשתומם כאשר ראה אותה, כי סר חינה מעליה והיא מכוערת ומאוסה. שלח אחרי המלמד ובתו. ואמנם נשאה הנערה חן בעיניו והסכים לשאתה. אמר אביה: אבל עני אנכי ואין בידי כל. השיב לו כי הכסף לא נחשב אצלו מאומה והוא מוכן לשאתה כמו שהיא. חזר המלמד ואמר: אבל בתי רוצה בבעל אשר יתנהג כיהודי על פי מצוות תורתנו. הסכים גם לזאת וקבל עליו. ויהי אחר החתונה ספר לאשתו את כל המאורע. אמרה אשתו כי נחוש ששניהם יסעו אל הרב מבלז. וכן עשו. באו אל ר' שלום והבחור הודה לו על עצתו הטובה. השיב לזוג: תנו תודה לרב של עירכם אשר נתן לפני עסק טוב זה, שהייתי מוכרח ליטול את החן והיופי מבת הפריץ ולתתם על האשה הזאת, היא אשתך" וברכם בהצלחה ובבנים ובאריכות ימים.

גם נכרים היו באים אל הרבי מבלז לבקש עצה ותושיה והיו ביניהם שרים ונכבדים והיה מקבלם בסבר פנים ומשוחח עמהם. פעם שאל שר אחד את הרבי: כתוב בתורתכם (בראשית כב, ה) ויאמר אברהם אל נעריו שבו לכם פה עם החמור ואני והנער נלכה עד כה ונשתחוה ונשובה אליכם". מלשון רבים שאמר, "ונשובה אליכם", שכלל את יצחק עמו, משמע שכבר מתחלה לא הלך אברהם בדעה לשחוט את בנו. השיב לו הרבי לשר: כך דרכו של מלך לדבר בלשון רבים, "אנחנו", ואברהם

אבינו היה מלך ככתוב: מתחלה היה אב לארם ואחר כך לעולם כולו.

ומעשה בפריץ אחד שחלה בשיתוק ולא יכול היה להניע אבריו והביאוהו בעגלה לבלז. הרבי ציוה על משמשו לצאת אל הפריץ ולהעביר על גופו במטפחתו והחולה הרגיש מיד הקלה. אחרי כן ציוה הרבי שינסה לשבת בעגלה. עשה כן. אחרי זה ציוהו הרבי לנסות לרדת מעל העגלה ולהתהלך קצת מסביב לעגלה. וכן עשה. ועתה אמר לו הרבי כי יכול הוא לחזור לביתו וירפא כליל אם יבטיח שיהיה טוב ליהודים. הפריץ שב לאיתנו וגם קיים הבטחתו, ומאז לא הרע ליהודים. וישנם עוד הרבה ספורים על „פריצים” שהרבי רפא אותם והשיב את לבם לטובה על היהודים.

## פרק ו

### מלחמתה של החסידות בגליציה

במחצית הראשונה של המאה התשע עשרה (לפי ספירת האומות) היתה יהדות גליציה סוערת ונסערת על ידי גלי ההתקפות עליה מבית ומחוץ. מבחוץ גזרות הממלכה האוסטרית אשר גליציה נמצאה תחת ממשלתה ומבית — המלחמה אשר הכריזו המשכילים על תנועת החסידות ועל מנהיגיה.

בתוך ים סוער זה של גזרות ורשעות עמדה החסידות כמבצר עוז וכמגדלור של יהדות הדוויה והסחופה בגליציה של אז.

יהדות גליציה נשמה בכבדות תחת עול מלכות אוסטריה אפילו תחת ממשלתם של המלכים הנאורים כמו המלך יוסף השני (1780—1790) המפורסם על ידי „פקודת הסבלנות” אשר

נתן ליהודי ממלכתו בשנת 1781. אולם מה שנתן להם ביד אחת נטל בשניה בשנים הבאות של מלכותו והגביל את הזכויות שנתן בתחלה. בין הגזרות אשר גזר על היהודים: אסור לגור מחוץ לתחום המושב שהוגבל להם, אלא אם יש לאדם זכות מיוחדת בגלל השכלתו או אם הוא בעל רכוש של שלשים אלף זהוב, סכום עצום בשביל הימים ההם. אסור ליהודים לדור בכפרים בלא רשיון מיוחד ואלה שיש להם הרשיון אסור להם לעסוק בשום מסחר ולא בחכירה ולא במזיגת היין, פרנסות שהיו בעיקר יהודיות. בשביל לנסע ממקום למקום דרוש ליהודי רשיון מיוחד. יהודים אשר באו לגליציה מן החוץ היו חייבים במס גלגלת כמו בגרמניה בימי הבינים. אסור ליהודים לקנות בתים ומגרשים מאת נוצרים. גם בחייהם הדתיים הוגבלו ונאסר עליהם לערוך תפלות במנינים מחוץ לבית הכנסת הרשמי, ועל העבירה נגד גזירה זו הוטל קנס אשר במשך הזמן נהפך למס קבוע על המתפללים ב„מנין“.

המלכים שלאחריו הגבילו עוד יותר את זכויותיהם של היהודים והוסיפו גזירות על גזירות ומסים על גבי מסים. אחת הגזרות הקשות ביותר היתה גזרת מכס הבשר ומכס הנרות. מכס הבשר אשר הוטל על היהודים בימי הקיסר יוסף השני בשנת 1784 הלך וגדל פי שלשה עד שבשנת 1816 עלה הבשר הכשר כפלים מבשר הטרפה. פרופיסור נוצרי אחד, מיכאל שטעגער, מעיד כי בגלל היוקר לא טעמה האוכלוסיה היהודית הדלה בשר אלא לעתים רחוקות. הסופר היהודי יוסף פון־ורטהימר מוינה כתב על מצב היהודים באוסטריה בסרקוזם רב: „זהו כבר לא שיילוק אשר לפי עלילתו של שקספיר חתך ליטרת־בשר מגופו של הנוצרי; אלה הם מאות אלפי יהודים אשר חותכים ליטראות מבשרם על פי פקודה של ממלכה נוצרית“.

עוד אכזרי ממכס הבשר היה מכס הנרות אשר הונהג על פי המלצתו של היהודי המשכיל הירץ הומבורג בשנת 1797 ואשר עד 1816 עלה כמעט פי שלשה. כל אשה נשואה ואף העניה ביותר היתה חייבת לשלם לחוכר-מס-הנרות עשרה קרייצר מכס בעד שני נרות של שבת. אם מי שהוא לא שלם היה חוכר-המכס בא בערב שבת עם הדלקת הנר ונוטל במשכון מן הבית את הכלים והכרים. לפי עדותו של פון ורטהימר היה אפשר לפגוש ברחובות בימות הששי יהודים רבים אשר פשטו יד ובבושה בקשו נדבה את הקרייצרים כדי לשלם את מכס הנרות. להשתמט ממכס זה היה בלתי אפשרי, כי גם אם טענה האשה שאינה מדליקה נרות שבת היתה צפויה למאסר ולעבודת פרך ואפילו למלקות.

חכירת מכס הבשר והנרות הכניסה דמורליזציה בחיי הקהלה שהופקרה בידי חוכרי-המכס: זכות הבחירה לועד הקהלה ומוסדותיה היתה רק למי ששלם מכס משלשה עד ארבעה נרות לשבוע בקהלות הקטנות, ובקהלות הגדולות מי ששלם מכס של שבעה נרות. באופן כזה רק יחידי סגולה בעלי אמצעים יכלו לבחור ולהבחר לקהלה וחוכרי-המכס היו עושים כל מיני תככים ומעשי רמאות כדי לבחור במי שהיה רצוי להם וכך כבשו לעצמם את הקהלות ועשו בהן כחפצם.

האוכלוסיה היהודית בגליציה כרעה תחת כבד הלחץ הכלכלי מכל צד ומחוסר פרנסה. תעיד על כך העובדה שהממשלה נאלצה לשחרר ממכס הנרות ארבעת אלפים משפחות מחוסרות כל פרנסה ולאחד עשר אלף משפחות הופחת המכס עד למחצית. ומאחר שכל האוכלוסיה היהודית בגליציה בתקופה ההיא (על פי שיפר) מנתה בערך ארבעים וחמשה אלף משפחות נמצא שהשליש היה במצב של דלות ממש עד שאף הממשלה האכזרית נאלצה להתחשב בזה.

היהדות החסידית הכריזה התנגדות פסיבית לגזרת הבשר: הם פשוט לא קנו אותו והיו גם עוקפים את החוק על ידי שחיטה „שחורה“ בכפרים. השוחטים בזמן ההוא היו כמעט רובם מבין החסידים. על זאת התאוננו המשכילים והיו מלשינים על השוחטים העוברים על החוק. והחסידים מצדם היו מטילים בחרם את מוכסי הבשר ומנדים אותם. ואעפ"י שהחרם נאסר על ידי הממשלה, עדיין שימש הוא נשק חשאי בידי המחרמים, עד שהמוכסים נאלצו לבקש מהממשלה להתיר להם לגור מחוץ לרובע היהודי, כי פחדו מרדיפותיהם של החסידים עליהם.

את סערת הרוחות נגד מכס הבשר שומעים אנו גם מפיו של אחד מחכמי ההשכלה ר' שלמה יהודה רפופורט (שי"ר) בשעה שעבד כ„נאמן“ וגזבר אצל מוכס הבשר בלבוב ובמכתבו לאחד מידידיו משנת 1817 הוא מתאונן על כבד עול העבודה עליו והרגז והתרעומות אשר משמיעים באזניו על מכס הבשר. הממשלה היתה תמיד מתערבת לטובת מוכסי הבשר, היתה מכריחה את רבני הקהלות להסיר את החרמות, את העבריינים היתה מענישה ובעד שימוש בבשר לא כשר (שהיה פטור ממכס) צפוי היה קנס או מאסר, כי יד ותועלת היתה לה במכסים האלה וכך ניצלה את ממונם של ישראל.

למלחמתם זו של החסידים נגד מכס הבשר והנרות הצטרפו גם שאר היהודים החרדים וכך גדל מחנה המתנגדים לגזרות הללו. הדבר שכל ההיסטוריונים מצינים אותו הוא שבאותה התקופה כבר היתה היהדות בגליציה ברובה הגדול בתוך התנועה החסידית ותחת השפעתה. על פי ההיסטוריון יוסט רק חלק שביעי מן האוכלוסיה היהודית נמצא אז מחוץ לתנועה החסידית. יוצא איפוא שרק שכבה דקה של משכילים צדדה בכל הגזרות של הממשלה, ואף הטובים שבמשכילים לא

מחו נגדן ולא הרימו קולם להגנת אחיהם ואפילו במלה אחת לא הזכירו את הסבל הגדול של המוני העם.

אולם קשות מהגזרות הכלכליות היו הגזרות אשר התנכלו ברוחה ונפשה של היהדות ובסימני היחוד הלאומי של היהודים, שהאחד מהם והחשוב הוא לשונם. ע"י גזרת הלשון בקשה הממשלה לכפות על היהודים את הלשון הגרמנית תחת לשונם המדוברת. החל מהפקודה של שנת 1806 המטילה על כל פקידי הקהלה, וגם הרבנים בתוכם, להבחן בלשון הגרמנית ופקודת 1810 השוללת את הזכות להבחר לקהלה ממי שאינו שולט בלשון הגרמנית, והגזירה המפורסמת ב־1812 המטילה על כל חתן וכלה להבחן לפני נשואיהם בלשון הגרמנית על פי הספר „בני ציון” אשר חיבר המשכיל הנודע לשמצה הירץ הומבורג, והפקודה מ־1814 אשר לפיה בטלה כל תעודה שנכתבה שלא בלשון הגרמנית ואין לה תקף חוקי, ועד הפקודה בשנת 1820 המצוה לתרגם את סידור התפלה ללשון הגרמנית — לכל הגזרות הללו מטרה אחת היתה להן — לעשות את היהודים המפוזרים בכל קצוי הקיסרות האוסטרית למפיצי הלשון והתרבות הגרמנית בין הפולנים והאוקראינים אשר עליהם קשה היה לכפות את הגרמניזציה. את הגזירה הזאת קבלו המשכילים היהודיים בשמחה וברצון, אבל התנגדו לה בכל תקף החסידים. המשכילים ראו בלשון הגרמנית פתח ל„איירופיזציה” בשביל היהודים ולא חששו לסכנת הטמיעה על ידי זה. חלק מהם אף שמחו בלבם לקראת טמיעה זאת. החסידים שחששו לסכנה זו התנגדו לגזרת הלשון בכל תקף ואל התנגדותם הנועזה נתנפצה הגזירה. הם לחמו בכל כחותיהם נגד כפית הלשון הזרה עליהם ונגד דחיקת לשון הקדש ולשונם המדוברת. וכיון שהחסידים גילו את ההתנגדות החזקה ביותר לגזרה זו, כיונו אליהם את כל חציהם גם הממשלה וגם באי

כח ההשכלה. המשכילים תמכו בדרישת הממשלה להפוך את הלשון הגרמנית ללשון השימוש בעל פה ובכתב של היהודים וקבלו על עצמם להוציא לפועל את הדבר, והממשלה סייעה בידם בכח החוק. נשענים על החוק ועל כח הזרוע של הממשלה נגשו המשכילים להפצתה של הלשון הגרמנית בקרב ההמונים. אולם כאן נתקלו בהתנגדות הנמרצת של החסידים. עתה היה גלוי לכל, שהמשכילים הם מצד העויין ליהדות. החסידים נשארו לבדם ללחום את מלחמת היהדות ולהתגונן גם בפני גזרות הממשלה וגם מפני המשכילים. המשכילים לא נרתעו מכל אמצעי לחץ עד כדי מסירה ומלשינות על החסידים ומנהיגיהם, דבר אשר גרם למאסרים וענשים על החסידים. וכך איפוא ניטשה המלחמה. היא היתה מרה וקשה ובין שני יריבים בלתי שווים אשר האחד מהם נשען על כח הזרוע של הממשלה, והשני — נלחם בחרוף נפש וכלי זינו היחידה היתה מסירות הנפש בעד קדשי-האומה.

וכדאי שנעמוד קצת על טיבם של המשכילים העסקנים והסופרים בתקופה ההיא בכדי שנבין את עמדתה של החסידות ועל מה היתה נטושה המלחמה. סופרי ההשכלה בגליציה, אשר הראשונים והקיצוניים שבהם היו יוסף פרל, יצחק ארטור ויהודה ליב מיזס, כיוונו את כל חציהם למלחמה בחסידות. מתוך אי יכולת לפגוע בעצם תורת החסידות שהיתה נעלה מהבנתם ומתפיסתם נאחזו בצורה החיצונית ובמנהגים חסידיים שונים אשר לא נראו בעיניהם ושמו אותם לצחוק ולשנינה. מוכי סוברים היו המשכילים ה„נאורים“ ועל כן לא ראו במחנה החסידים אלא „חשכה ובערות“, כפי לשונם. הם לא הבינו לרוחה האמתי של החסידות ולא ראו באורה הגנוז, ועל כן שנאוה שנאת מות. יוסף פרל (תקלג—תקצט) „מסר“ למושל מחוז טרנופול על הצדיק מזדיטשוב אשר הוזמן על ידי יהודי

זבאראז לבא לשבות אצלם שבת אחת ויוסף פרל חשש שיבואו לשם לקבל את פני הרבי גם יהודי טרנופול ושם יועצו כיצד להזיק לבית הספר שהוא, יוסף פרל, פתח בטרנופול, ועל כן בקש משר הפלך לאסור על הרבי הנ"ל לבא לזבאראז על פי החוק משנת 1824 שאסור ל"רביים" של חסידים לנסע ממקום למקום. כן הוא מזכיר גם, "חטאו" הקודם של הרבי ר' הירש מזדיטשוב אשר כבר נתפס למלכות בשנת 1818 יחד עם יהודי אחד מרוסיה על הברחת ספרי חסידות מרוסיה לגבול גליציה. ועוד, "חטא" שנתפס מכתבו של רבי צבי הירש הנ"ל אל חברו ר' נפתלי מרופשיץ והוא פרל שלידו נמסר בשעתו המכתב ב־1824 חיווה דעתו שמכיל כונות רעות. בגליציה כידוע נאסרה הדפסת ספרי חסידות על פי דרישתם של המשכילים וביחוד על פי יוסף פרל שהיה בעיני הממשלה ה"מומחה" לספרים יהודיים. כפי שאנו רואים השתדל יוסף פרל לדחוק את ספרות החסידות ותחת זה להפיץ את ספריו וספרי חבריו שלא היו אלא ספרי ליצנות ולעג על החסידים וה"רביים" שלהם. יוסף פרל בעצמו פרסם ספר "מגלה טמירין" ו"בוזן צדיק" שהם פסקוילים על החסידות. פרל היה הלוחם החזק ביותר להשכלה. הוא יסד בית הספר הראשון לילדי ישראל ב־1813 וגם בית כנסת שבו היה דורש בעצמו בשבתות בלשון הגרמנית. בעד פעולותיו למען ההשכלה זכה למדלית זהב מהקיסר הרוסי אלכסנדר הראשון (טרנופול היתה בידי הרוסים בשנות 1809—1815) ואחר כך קבל מדליה של ממשלת אוסטריה. אליו היה פונה המושל בכל פעם כדי לקבל חות דעתו בענינים יהודיים שונים ועל פיו ישק כל דבר הנוגע ליהדות וליהודים. כך איפוא נעשה יוסף פרל לאדם התקיף אשר הכל נחרץ על פיו בקהלות ישראל בגליציה בכלל ובעירו טרנופול בפרט.

יוסף פרל בחוברת מיוחדת שכתב בלשון הגרמנית על

החסידות תאר אותה כתנועה של הזיה ומזיקה להמונים ואת החסידים תאר כחבר אנשים חשוכים ונבערים מדעת, נוכלים שכורים והולכי בטל. את בתי המדרשות שלהם תאר כקני פושעים, אשר שמה הם מתאספים ומבלים ימיהם בשכרות. הוא מזהיר את הממשלה להקדים את פני הרעה כי „החסידות הולכת וגדלה כמו סרטן משעה לשעה וצריכים לעקר אותה מהשרש בעוד מועד“. מתוך חוברת זו של פרל שאבה הממשלה האוסטרית את ידיעותיה על התנועה החסידית ומנהיגיה ועל דרכי התנהגותם ופעולותיהם. החוברת נכתבה כולה מתוך שנאה, משטמה ובוז והיתה ראויה להכתב על ידי שונא יהודים מובהק. ואמנם יוסף פרל גילה את עצמו כשונא יהודים מובהק ולא רק על ידי חבוריו שכתב אלא בפועל ובמעשה. הוא היה מלשין לא רק על התנועה כולה אלא גם על יחידים.

פרל היה האיש אשר הלשין גם על האדמו"ר מרוז'ין אשר ברח מרוסיה ובקש מקלט בגליציה. היו עוד מלשינים מבין המשכילים אולם יוסף פרל עלה על כולם ובו התחשבה הממשלה האוסטרית בהיותו איש עשיר ונשוא פנים בקהלת טרנופול. הוא שהשתדל גם להביא לטרנופול בתור רב את ר' שלמה יהודה רפפורט על אף התנגדותם של רוב אנשי הקהלה שהיו חסידים. רנ"ק (ר' נחמן קרוכמל) מראשי המשכילים שישב אז לעת זקנותו בטרנופול, הבין שלא בעיר כטרנופול המלאה חסידים יוכל לשבת בתור רב איש משכיל ועל כן יעץ לר' שלמה רפפורט שלא לקבל את הרבנות ולא לעורר מחלוקת ומדנים. אולם רפפורט לא שמע לעצתו של רנ"ק וסמך על חסותו של פרל וקבל את הרבנות. וכמובן שהחסידים לא קבלו את מרותו ואלצוהו סוף סוף לעזוב את המקום כעבור

שנתיים ימים \*).

ב„גרמניזציה“ ראו החסידים גזירה חמורה מאד ונגד גזירה זו הטיפו כל ה„רביים“ לשמור על לשונם כי בזכות לשונם יגאלו. גם גזירת המלבושים נוספה והרבי ר' מנדל מרימנוב בספרו מנחם ציון מדגיש כמה פעמים שגזירת המלבושים והלשון הם מעשה שטן אשר גורם שאומות העולם תהא להן שליטה על ישראל.

לעומת הגזרות ורשעותם של המשכילים הטיפו ה„רביים“ לחסידיהם שרק ע"י אהבה איש לרעהו ומעשה צדקה וחסד יגאלו מכל הגזירות הרעות אשר הם סובלים בגלל הגלות. ואמנם עזרו החסידים איש לרעהו להתקיים בתוך

---

\* רפופורט הבאיש את ריחו בעיני החסידים על ידי החוברת „נר מצוה“ אשר כתב נגד החסידים והחסידות. הוא גם הוחרם לא על ידי החסידים בלבד, אלא גם על ידי המתנגדים. הרב ר' יעקב אורנשטיין בעל „ישועות יעקב“ מלבוב הטיל אותו עם חבריו המשכילים בחרם כמפיצים דברי מינות ואפיקורסות בשנת תקע"ו. המשכילים אז הרעישו עולמות על החרם הזה ופנו לממשלה, והממשלה הכריחה את הרב מלבוב להסיר את החרם בפומבי בבית הכנסת, ועלבונות גדולים גרמו אז המשכילים לרב הישיש.

חסידי טרנופול זכרו לרפופורט את כל מעלליו ויחסו לחסידות, ועל כן בבואו להיות רב בקהלתם בשנת תקצ"ח, התנקמו בו וירדו לחייו: כתבו על הכתל של בית הכנסת שקץ תשקצנו ותעב תתעבנו כי חרם הוא ואת מקום מושבו בבית הכנסת לכלכו בזפת והיה נאלץ כל זמן התפלה לעמוד על רגליו. יוסף פרל מסר על הדבר לממשלה ואחד מהחסידים נידון למלקות בפומבי ואחרים נידונו למאסר.

משטר זה של גזירות. את גזירת מס הנישואין ובחינת הלשון עקפו והשיאו את בניהם על פי דת משה וישראל ולא נזקקו לרשום את הנישואין בממשלה כחוק, וכך פטרו את עצמם מתשלום מס הנישואין וגם מבחינת הלשון שכפו עליהם. את מסי „המנינים” לא שלמו על ידי כך שהעלימו את קיומו של המנין. את הספרים האסורים הדפיסו בבתי דפוס חשאיים וגם הבריחו ספרים מחו”ל. את האיסור להוציא כסף לחו”ל, ואשר פגע בעיקר במשלוח הכספים לא”י, עקפו ושלחו בחשאי. בכל ה„מסירות” שלהם מונים המשכילים את ה„עבירה” הזאת של אוסף כספים למען א”י ומשלוח הכסף ע”י שליחים מיוחדים. המסירה הראשונה בענין זה היתה נגד מזכיר הקהלה בלבוב בשנת 1818. החסידים יכלו לעקוף את כל הגזרות והאסורים של הממשלה אך ורק הודות למסירות הנפש הגדולה שהיתה להם ורגש האחדות והסולידריות. החסידים היו גם לוקחים תחת חסותם את היהודים הזרים אשר הממשלה בקשה לגרשם והיו מעידים עליהם שהם ילידי המקום. כך הצילו מגירוש את הרבי מרוז’ין כאשר נמצא בגליציה בברחו מרוסיה, בהעידם עליו שהוא יליד העיר סדיגורה. גם דבר זה מנה יוסף פרל בין „חטאיהם” של החסידים שהם עוזרים אחד לשני ונותנים חסות ומגן ליהודים „זרים” אשר אין להם זכות ישיבה. הממשלה התחילה להתיחס אל כל החסידים וביחוד אל מנהיגיהם בחשד והפעילה נגדם את כל החוקים והגזירות מהשנים הקודמות. המשכילים לא רק שלא עמדו לימין אחיהם הנרדפים ולא רק שלא התנגדו לגזירות אלא העמידו את עצמם לצד הרודפים כדי למצא חן בעיני הממשלה כאנשים הגונים שומרי חוק. הממשלה ראתה בהנאה את המלחמה המתלקחת בין שני חלקי היהדות בין המשכילים והחסידים ושמחה שמלאכתה, מלאכת החבלה ביהדות, נעשית בידי יהודים, ועל

כן במקרים רבים לא התערבה אפילו במלחמה הזאת והשאירה את ההכרעה בידי היריבים עצמם. רק אם יד החסידים היתה על העליונה היתה ממהרת לעזרתם של המשכילים.

המלשינות לא נחשבה כלל לחטא בעיניהם של המשכילים. אדרבא הם חשבו לחובתם המוסרית „למסור” לממשלה על כל עבירת חוק ועל עוברי החוק. הם שמשו כעין בולשת לטובת הממשלה נגד אחיהם היהודים. יוסף פרל היה מאסף ידיעות מדויקות על כל תנועותיהם של החסידים ושל ה„רביים” ועל פעולותיהם והיה מוסרן לממשלה. בעקבות מסירות אלו הפעילה הממשלה את כל החומרות לגבי החסידים: אסרה על ה„רביים” לנסע ממקום למקום, אסרה „מנינים” אסרה הדפסת ספרי חסידות ומכירתם, ואחרון אחרון אסרה אסף כספים למען ארץ ישראל. אולם למרות כל החומרות הללו לא נרתעו החסידים מפעולותיהם. ה„עבריינים” היו נענשים ואף על פי כן המשיכו „לעבור” על הגזירות הללו. כל חומרה וכל עונש חזקו ביתר שאת את רוחם והם התלכדו מסביב למנהיגיהם ה„רביים”. האחדות למופת ששררה במחנה החסידים, האחוה ומסירות הנפש של היחיד בעד הכלל והכלל בעד כל יחיד ויחיד, הפתיעה את יריביהם המשכילים. אלה לא יכלו להבין את הכח הגדול הזה ולהעריכו. הם בקשו לשבור אותו, כי ראו בכח הזה מכשול לשאיפותיהם. אולם כל שאיפותיהם נשברו ונתנפצו אל חומת האחדות של החסידים. לא הועילו גם המלשינות והמסירה כי אף שפגעו אלה באישים מסוימים ומררו את חייהם, נשארה התנועה החסידית איתנה ובלתי מנוצחת. ואף הממשלה היתה חסרת אונים עם כל חומרותיה ונגישותיה לגבי ההמונים הרבים.

לעומת המשכילים המלשינים והמוסרים עמדו החסידים במערכה בכל גילויי התכונות הנעלות ביותר: אחדות, אהבת

הזולת, הגנה על החלשים, מעשי צדקה, מסירות נפש בעד אסף כספים למען ארץ ישראל, מסירות נפש בעד לשונם. כל נרדף על ידי המשכילים והממשלה, מצא הגנה וחסות אצל החסידים. כאן נתגבשה ההגנה העצמית, העמידה על נפש היהדות.

מופתעים עמדו המשכילים עצמם נגד כח מוסרי גדול זה ולא יכלו להבין מה מקורו ומה חסנו של המחנה הזה אשר תארוהו כמחנה של „קנאים חשוכים, רמאים הולכי בטל, קבצנים, אשר כל ימיהם מחזרים על הפתחים ואוספים כל מיני נדבות, עבריינים וכדומה“. הם לא הבינו שבמחנה זה התבצר רוח ישראל המקורי של כל הדורות. ושהם הם המחדשים מסלפים ומזייפים אותו ברצותם להחליפו בחדש ובור הלקוח מן הגויים.

המשכילים „מסרו“ את מדפיסי ספרי החסידות והקבלה ועל פי מלשינותם היו נעשים חפזים בבתי הדפוס ובבתייהם של „רביים“ וחסידיהם החשודים. הספרים שנמצאו היו מוחרמים ובעליהם נענשים ונקנסים.

אולם גם נגד גזירה זו על הספרים מצאו החסידים עצה ותחבולה לעקוף אותה. הם היו מבריחים את הספרים האסורים מרוסיה וארצות אחרות או שהיו מדפיסים אותם בחשאי עם שער מזויף ותאריך מיושן שקדם לזמן הגזירה או שהיו לגמרי משמיטים את מקום הדפוס ואת שנת הדפוס. הצנזורה היתה חסרת אונים להתחקות על עקבותיהם של העבריינים הללו וספרי החסידות, למרות כל החומרות היו נפוצים בגליציה בכל מקום. המשכילים לא היו יכולים לראות בשויון נפש כיצד ספרי החסידות „המלאים אמונות תפלות והזיות“ היו נפוצים בין המוני העם וספריהם הם של „ההשכלה בת השמים“ לא מצאו להם מהלכים בשכבות הרחבות ולעתים היו מועלים על

המוקד על ידי החסידים. דבר זה היה מוציא ממש את המשכילים מכליהם. לא הבינו שאי אפשר להכריח את ההמונים לקרא ספרי השכלה שלהם אשר הם בניגוד לרוחם והשקפת עולמם. אפילו המתונים שבהם כמו ר' נחמן קרוכמל (רנ"ק) מצא אף הוא לנכון „לעלות עליהם (על החסידים) בקרדומות דתי הממשלה יר"ה" על ששרפו את ספריו של המשכיל אברהם גולדברג בעיר ראווא. כי לא היה לחסידים נשק אחר להתגונן בפני התקפות המשיכלים עליהם, אלא במעשי חבלה נגד מעשי חבלה של המשכילים. וכשהממשלה היתה תופסת על פי „מסירתם" של המשכילים המלשינים את הכסף אשר נאסף למען א"י ומחרימה, היו מתאזרים החסידים ביתר כח לאסוף כסף אחר מפרוטותיהם הדלות למען לא יחסר ליהודי א"י חלילה. את האהבה לארץ ישראל אשר יקדה בלבותיהם של המוני ישראל לא יכלו לכבות המשכילים הנאורים אשר החליפו זה כבר את תקות הגאולה והאמונה בביאת המשיח, במסירותם המשועבדת לארץ בה ישבו.

כל הפרק הזה יש לו שייכות לר' שלום מבלז כי גם הוא עמד בתוך המלחמה הזאת עם המשכילים. אחד המשכילים התפאר כי האכיל את ר' שלום מבלז טרפות כדי להוכיח ש„רבי" אינו כל-יודע\*. ידוע שהיו גם על ר' שלום מבלז רדיפות מצד המשכילים ואשר כתוצאה ממסירה שלהם נקרא לחקירה ודרישה אל מושל המחוז.

גם הד למלחמת הלשון נשמע מתוך הספורים על הרבי מבלז. וכפי הנראה ניהל גם הוא תעמולה נגד השלטת הלשון הגרמנית בחיי היהודים. מסופר: רבי שלום היה מדבר מתוך שנתו ועל ידו היה תמיד יושב שמשו. פעם כאשר התעורר

---

(\* יוסף טרלו, מורהו של הסופר המשכיל יצחק ארטור.

שאל ר' שלום את השמש אם שמע מה דבר בשנתו. השיב: שמעתי כיצד הרבי אומר בשנתו את כל האלף בית של הגויים. אמר לו ר' שלום: זהו מה שהסברתי להם שאין אצלם בשפתם שמותיהם של האבות הקדושים ולא מלת „שבת“ מפני שאין אצלם „ב“ רפה ולכן אומרים הם „אברם“ (ב' דגושה) ולא אברהם, וכן יעקב ולא יעקב, וכן איזאק ולא יצחק מפני שאין להם „ח“, ואין אצלם „שבת“ מפני שאין אצלם „ש“ ימנית וצריכים להרכיבה מכמה אותיות.

שאל אותו אחד המשכילים: הלא לא צייתה התורה ללכת עם פאות ארוכות, רק אסרה להקיף את הראש ולהשחית את פאת הזקן ומדוע מחמיר הרבי שלא לקצצן כלל וכלל? השיב: מצינו בגמרא (ברכות יא.) „משל לאחד שאומרים לו זקנך מגודל. אמר להם יהיה כנגד המשחיתים“. וזאת היא התשובה על שאלתך: באמת אין לנו שום טעם מדוע אנו מגדלים את הזקן והפאות, אלא „יהיה כנגד המשחיתים“, זאת אומרת ההיפך מהם, מה הם מקצצין לגמרי, אנו בהיפך מהם מחמירין שלא לקצץ כלל וכלל.

שיטתו של האדמו"ר ר' שלום מבלז משתקפת מתוך תורותיו. נביא כאן אחדות מתורותיו האופיוניות, שמהן אנו שומעים תשובה לטענותיהם של המשכילים. המשכילים היו באים עליו בטענות מדוע מחמיר כל כך אפילו בדברים המותרים על פי התורה. ותשובתו היתה שמצווים אנו לפרוש לא רק מן הדברים האסורים, אלא אף במותרים עלינו להזהר. ומביא את הרמב"ן על הכתוב „קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלקיכם“ (ויקרא יט, ב.), שמדגיש כי הכתוב הזה בא לא רק לצוות על הפרישה מן האסורים, אלא מזהיר גם על המותרים, שגם בדברים אשר התורה מתירה יש לנהוג בזהירות, ולא „יהיה נבל ברשות התורה“, לשון הרמב"ן. ועל כך מוסיף

ר' שלום מבלז : זה שאנו מוצאים בחז"ל פעמים רבות, במלחמת הרשות הכתוב מדבר". אפשר גם אותו לפרש על דרך זה. היינו, יש לנו מלחמה אף בדברים שברשות, המותרים על פי התורה, ועל כך מזהירה אותנו התורה, "קדושים תהיו".

שיטת ר' שלום מבלז היתה בעיקר לא בהטפת מוסר אלא ביצירת אוירה של קדושה, במעשה בפעל ועל ידי הדוגמה האישית השפיע על כל סביבתו. הוא היה רגיל להסביר כך דברי חז"ל, "אמרו לו לר' עקיבא מה לך אצל אגדה, כלך אצל נגעים ואהללות", אם נגעים ואהללות כדברי חז"ל מטמאין את האויר, כל שכן מדה טובה מרובה, שהם מקדשים את האויר, ולכן למה לך לדרוש באגדה להטיף מוסר כדי לעורר לתשובה, מוטב לך להתאמץ ליצור אוירה קדושה במעשיך הטובים וממילא יתעוררו אחרים לתשובה שלמה.

גם בתוך תורותיו של ר' שלום שומעים אנו הד לגזרות כמו למשל גזירת המלבושים. כי ענין הלבוש תפס מקום נכבד במלחמת ההשכלה, כבר הזכרנו לעיל. הלבוש לא היה רק סימן היכר בולט ומובהק להשתייכות למחנה זה או אחר. הוא היה יותר מזה הוא נעשה סמל לתכנו ומהותו של היהודי. הלבוש הקצר היה לבושם של המשכילים, בעוד שהחסידים ראו בשנוי הלבוש פתח להתפרקות מן היהדות וצעד ראשון ל"גרמניזציה" השנואה. "א דייטש" נקרא בפיהם של החסידים כל מי שלבש קצרים ונוסף על כך גם גילוח הזקן והדבור הגרמני. הכנוי "א דייטש" נעשה שם גנאי למשכילים בפיהם של החסידים. אצל ר' שלום אנו מוצאים כמה וכמה תורות שבהם מדבר על ענין הלבוש. "אברהם אבינו — אומר ר' שלום — שלח ע"י אליעזר מתנות ומגדנות ובגדים בשביל לבן ומשפחתו. כלום ידע מדות הבגדים שלהם? אלא שלח להם להראות את דוגמת הבגדים אשר ילבשו בניו. והוסיף ר' שלום להסביר :

ענין המלבושים הוא ענין חשוב מאד ורציני כי מלבוש שאינו כראוי עלול להזיק לבעליו. יצר הרע עושה כל מיני תחבולות שנלבש כמנהג הגויים למען תפס אותנו ח"ו ברשתו כמו שמבאר הזהר את הכתוב באשת פוטיפרע „ותתפסהו בבגדו“, היינו הבגד המצרי אשר לבש יוסף הצדיק היה בעוכריו, ועל ידו נלכד.

על השאלה מפני מה בני היראים כשמשנים בגדיהם ולובשים בגדי נכרים ומתיפים כחוקותיהם מצליחים, השיב הרב מבלו בבדיחות הדעת: ידוע שיעקב אבינו כאשר לקח הברכות מיצחק אביו גם הוא התחפש בבגדי עשיו. ומכיון שיעקב נתברך בהיותו לבוש בגדי עשיו, גם בניו כן, הם מצליחים בהתחפשם בבגדי עשיו. אולם ההבדל בין מעשה יעקב ובין מעשיהם של המשכילים הוא — הוסיף הרבי מבלו: יעקב אבינו לאחר שקבל את הברכות, הלך ופשט בגדי עשיו ולבש בגדי יעקב כמקדם, והם המשכילים, נשארים בבגדי עשיו ועושים מעשי עשיו כל ימיהם.

מכל הגזרות הרעות רואה ר' שלום מבלו את גזרת המשכילים הקשה ביותר שנמצאים בגלות אצלם, כי משתי הגלויות, הגלות אצל עם זר והגלות אצל המשכילים, קשה השניה. וזה אמר כלפי ג' פעמים „פדות“ שבמסורה, אחד חסר „ושמתי פדת בין עמי ובין עמך“ (כלפי הגלות של הגויים) ושנים מלא „פדות שלח לעמי“, והרבה עמו פדות“ (כלפי הגלות אצל ישראל).

הד למלחמתו ברפורמה שומעים מן הספור הבא: פעם פנו אליו מאיזו עירה רחוקה להושיעם כי פרצה שם מחלה בין הילדים הקטנים. בקש ששייבו לו אם יש אצלם בית כנסת שהוא קנינם לצמיתות ואם הוא כשר ולא „טמפל“, והשיבו לו הן. ואז ציוה שיתקבצו בבית הכנסת כולם אנשים ונשים

וטף ויתפללו והבטיח להם שתעצר המגפה.

אחרי מהפכת 1848 שהביאה חרות ושיוון ליהודים שמחו המשכילים. אולם גדולי החסידות ראו בעין רוחם את הקלקול וההפסד שתביא חרות זאת לנפש היהדות. וגם ר' שלום מבלז הביע את דעתו ואמר שחרות זאת, שמביאה לידי פרוק עול מלכות, חסרון היא לעבודת השם, כי ע"י אימת המלכות האדם נכנע ומתירא מהבורא יתברך. האדם מוכרח שיהיה עליו עול מלכות ועול צבור ומתוך זה יש עליו גם עול מלכות שמים. אבל מי שאין עליו עול מלכות, גם עול מלכות שמים אין עליו. בראווא רוסקא היו משכילים וכאשר שמעו שהרבי מבלז עומד לבוא לשבות בעירם כתבו אליו והזהירוהו לבל יבא. כאשר קבל ר' שלום את המכתב אמר: „זהו סימן שראווא צריכה אותי" וקם ונסע לראווא.

פעם בא לשבות בעיר סוקאל. אחרי השבת נכנסו אליו חסידי העיר הזאת ובקשוהו להשאר אצלם גם לשבת הבאה. השיב להם שאין צרך בדבר. שאלוהו מדוע שבת בעיר ראווא-רוסקא שתי שבתות? השיב: ראווא? ראווא צריכה להטהר ולא תטהר אלא עד שיבא משיח צדקנו, אבל סוקאל אינה צריכה לכך.

תוך מלחמתו בהשכלה חרד היה הרבי מבלז לחינוכם של בני הדור הצעיר ובכל הזדמנות היה דורש לפני חסידיו על חובתם בחינוך הבנים. פעם ב„שבת שירה" בשעת שלש סעודות הכריז: „חייב כל איש מישראל להשתדל שבניו אחריו יוכלו לומר „אלקי אבי" ככתוב „זה אלי ואנוהו, אלקי אבי וארוממנהו" (שמות טו, ב).

בעניני חינוך הדור הצעיר הניח הרבי מבלז את היסודות ללא ויתורים ופשרות, ובדרך זו הלכו גם ממשיכיו אחריו. הוא היה רגיל לומר: „בג' חלקי ה„שלחן ערוך" אורח חיים, יורה

דעה ואבן העזר לא נמצא כהלכה המושג פשרה כלל וכלל, רק בחלק חשן משפט נמצא הענין פשרה. ומדוע כך? משום שרק בדיני ממונות ישנה פשרה אבל בדיני אדם למקום אין פשרה, או שאדם הוא כולו לה' או לא".

כל עיקרה של חסידות בלו היתה לשמור על הקיים ולא לשנות דבר מדרכי החיים המקובלים מדורי דורות, כי ראו בדרכים החדשות סכנה לקיום היהדות בזמנם. בבלו היו אומרים: „כשיהודי בבלו עונד עניבה לצוארו, אזי אותה שעה יוצא בוינה יהודי לשמד". יען כי ראו לעיניהם כיצד ההשכלה עושה שמות במחנה ישראל ומכשירה את הקרקע לשמד. הדור השני של המשכילים לא נעצר לפני מגפת השמד ועשו את הצעד הזה בקלות, לאחר שאבותיהם הכשירו את הקרקע לפנייהם. רנ"ק (ר' נחמן קרוכמל, בעל „מורה נבוכי הזמן") שנחשב לאחד המתונים שבמשכילים, אף בנו נשתמד ויוצאי חלציו בדורות הבאים היו כולם שונאי ישראל מובהקים. והמשכיל יוסף טרלו, מורו של יצחק ארטור, אשר התפאר כי האכיל את הרבי מבלו טרפות נתפס אחר כך בזיוף שטרות של אציל פולני וכדי שימחול לו מעשה זה המיר את דתו. ואפילו שבסוף ימיו חזר בתשובה אולם את החסידים שנא תכלית שנאה.

לא נתפלא על כן שחצר בלו עמדה במרכז המלחמה בהשכלה ונושאי כליה.

## פרק ז

### אשת הרב

מלכה'לה, אשתו של הרבי מבלו, בת דודו הרב מסוקאל היתה, שבביתו גדל ונתחנך בהיותו יתום מאביו. היא היתה

צדקת גדולה והיא שהביאה אותו לגדולתו, ומידה היתה לו זאת. עוד בשבתם בבית אביה היתה מעירה אותו משנתו בלילה ומורידה אותו בעד החלון שילך לבית המדרש ללמד אצל המגיד מלוצק ולפנות בקר היתה מעלה אותו דרך החלון בצנעא שאיש לא ידע.

היא ידעה את סודו הגדול כשלא ישן אלף לילות רצופים. לילה, לילה, היתה מעירתו משנתו ומזרזת איתו ואומרת לו: „קום, שלום, לעבוד עבודת הבורא. שא עיניך וראה כי כל בעלי המלאכה קמו כבר ממטתם לעבוד את מלאכתם. קום גם אתה לעבוד עבודתך, עבודת הקודש". והיא היתה ערה יחד עמו כל הלילה ומחזיקה בידה הנר להאיר לו ונותנת בלבו חשק ללמוד בהתמדה. וכאשר נתעורר בלבו החשק לנסע לובלינה תמכה היא בו נגד רצונו של אביה שהיה מתנגד. וכאשר ירדו משלחן אביה והיה צריך לחפש פרנסה מכרה היא את עדייה, בכדי שיוכל בעלה לשבת וללמוד. ולכשנעשה רב בבלז עזרה לו בעצותיה הנבונות והישרות ומבלעדיה לא עשה דבר קטן או גדול.

כאשר בנה את בית הכנסת בבלז והיה בעצמו עובד בטיט ובלבנים ואיש אחד ממקורביו שראהו בכך בקש לעזור לו וליטול מידו את כלי הטיט. אותה שעה השקיפה הרבנית מן החלון וקראה לאיש שלא יוציא הכלי מידי בעלה למען לא יבלבל את מחשבותיו הקדושות שהוא הוגה בשעת מעשה.

שמה של מלכה'לה הרבנית מבלז היה נישא בפי החסידים לתהלה. היא היתה גם נותנת עצות לאנשים.

מסופר שפעם בא איש חולה אל הרב מבלז והוא היה ישן אז. שאלה אותו הרבנית מה בקשתו וספר לה כי זה כשנה שיש לו כאב גדול ברגלו. אמרה לו שיקבל עליו להדליק בכל יום נר אחד בבית המדרש בשביל הלומדים וירפא לו. הלך

האיש ועשה כדבריה ונרפא. כאשר נודע הדבר לבעלה הרב שאל אותה: מנין שאבה את העצה הזאת? ענתה ואמרה: מדוד המלך שאמר „נר לרגלי“.

מסופר כשבא בפעם הראשונה הצדיק ר' חיים מצאנו עם בנו ר' ברוך אל הרב מבלז, מצאו את הרב מבלז יושב ביחד עם אשתו הרבנית אצל השלחן. והחדר שישבו בו היו כתליו בנויים מקרשים. בצאתם שאל הצדיק מצאנו את בנו ר' ברוך: איך נראים בעיניך הרב מבלז ואשתו?

אמר: כמו אדם וחיה קדם החטא.

אמר אביו: גם בעיני נראו כן.

ושוב שאל: ואיך נראה בעיניך החדר שישבו בו?

כגן עדן — השיב ר' ברוך.

אמר: היטבת לראות, בני, כי גם בעיני נראה כן.

האדמו"ר ר' שלום מבלז היה אומר על זוגתו הרבנית מרת מלכה: „כתוב (בראשית יד, יח) „ומלכי צדק מלך שלם“ אם מלכה היא צדקת, אזי שלם הוא מלך“. במשפט זה הביע את כל הערכתו לאשתו, אשר היתה לו לעזר בכל דרכו.

חמשה בנים היו להם ושתי בנות.

הבכור ר' אלעזר, ר' שמואל, ר' משה, רב בקאריב בפולין, ר' יהודה זונדל רב באוהאן בפולין, ור' יהושע מלא מקומו בבלז.

שתי בנותיו: האחת אשת הרב ר' חנוך הניך מאלעסק, אשר ניהל אדמו"רות אחרי פטירת חותנו. השניה היתה הרבנית הצדקת המפורסמת מרת איידילי מברודי. היא היתה מתנהגת כ„רבי“ והאו באים אליה עם „פתקאות“. ואביה האדמו"ר מבלז אמר פעם עליה: „איידלי שלי אינה חסרה אלא את ה„ספאדעק“. בעלה היה ר' יצחק נין של ר' נפתלי מרופשיץ.

## פרק ח

## אחרית ימיו

לעת זקנתו כהו עיניו של הצדיק מבלו. הוא נעשה סגי נהור. אולם האסון הגדול ביותר היה בשבילו מותה של אשתו הרבנית הצדקת. הוא התאבל עליה ימים רבים. זמן רב אחרי פטירתה לא יכול להתנחם והיה בוכה עליה. פעם אחת פרץ בבכי עצום. שאל אותו תלמידו המקורב ביותר ר' שלום מקאמינקא: מה חדש היום פתאם שבוכה כך? השיב לו הצדיק הסגי נהור בדמעות בעיניו ובקול חנוק:

„הנני אומר אל הקב"ה: רבונו של עולם אתה ידעת אילו היה בכחי להקימה מעל הארץ ולהחיותה, כלום לא הייתי עושה זאת? שום דבר קשה, שום טרחה שבעולם, שום הוצאה, שום דבר לא היה עוצר בעדי מלהקימה מעפרה ולהעמידה על עמדה. לא היתה כל מניעה מצדי, אלא שלא היה ביכלתי לעשות זאת. אבל אתה, רבונו של עולם, שיש ביכלתך ובכחך להקים את „אשת נעורייך“, זו כנסת ישראל, איך תוכל להתאפק מלהקימה? משיב לי הקב"ה: אילו הייתי אני מרוצה מחברתי מכנסת ישראל כמו שהיית אתה מרוצה מזוגתך, בודאי הייתי מקימה. אבל... „ועל דא קא בכינא על תשובה זו שהכביכול משיב לי...“ התיפח הצדיק.

הוא לא האריך הרבה שנים אחרי פטירת זוגתו. בחדש אלול תרט"ו חלה וביום כ"ז באלול החזיר את נשמתו הקדושה והטהורה אל על.

חצי שעה קודם פטירתו אמר את הפסוק „ה' עשקה לי ערבני“ (ישעיה לח. יד). וספר:

„כאשר הוגד לי שנגזר על נשמתי לרדת לעולם הזה, אמרתי: איני רוצה, כי יראתי פן חס ולשום אכשל בעולם הזה. הראוני מן השמים מתן שכרן של המצוות שאקבל בעולם הזה, ואמרתי: איני חפץ, לא הן ולא שכרן. הראוני כמה אלפים נשמות עשוקות ערטילאיות עומדות ומצפות לביאת נשמתי לעולם הזה כדי שאתקן אותן בבואי לעולם הזה. אף על פי כן אמרתי שאיני חפץ כי יראתי שמא הקלקול יהא יותר מהתיקון. עד שהקב"ה בכבודו ובעצמו היה לי ערב בדבר שאכנס לעולם הזה בשלום ואצא מן העולם בשלום. וזהו פירוש הכתוב „ה' עשקה“, עבור הנשמות העשוקות, „עֲרַבְנִי“ היית לי ערב בזה, על כן תקיים עכשיו את הערבות שלך.”

בסיום דברים אלה נחה נפשו ויצאה בקדושה ובטהרה. בנו האדמו"ר ר' יהושע אמר בשעת ההלויה: „מקובלנו מספרים הקדושים, כי מי שהיה ש"ץ בעולם הזה, הוא יהיה ש"ץ גם בעולם העליון וה„מגן אברהם“ (סי' תקפ"א סק"ט) מביא בשם השל"ה הקדוש שש"ץ צריך לפרוש ג' ימים קדם ראש השנה מכל דבר טומאה וילמד הכונות של התפלות והתקיעות. ולכן נפטר אבינו ג' ימים קדם ראש השנה, כי הוא היה ש"ץ בעולם הזה ובודאי כן יהיה בעולם העליון.

על מצבתו בבית הקברות בבלז חרות: „יום ב' ז"ך אלול תרט"ו בשנת ש"ם ש'לום ט'ובה ו'ברכה לפ"ק בית ישראל הורידו כנחל דמעה כי נשאר הדור כיתומים ואין אב. פ"נ ארון הקדש ראש ישראל ארי' דבי עילאה כבוד אדמו"ר הרב הגאון הקדוש צדיק יסוד עולם לפניו נגלו כל תעלומה בנגלה ובנסתר יחיד בדורו גודר גדר ועומד בפרץ. המפורסם בכל קצוי ארץ שלשלת היוחסין רב שלום זצלה"ה בהרב הגדול מו"ה אלעזר זצל"ה.”

על קברו לא הוקם „אהל“, כי כך ציוה לפני פטירתו.

והטעם הוא כי בבוא אנשים ונשים להתפלל על קברו לא יעברו על איסור „יחוד“.

## מתורותיו של הרבי ר' שלום מבלז

**בראשית יח, א:** וירא אליו ה' באלוני ממרא והוא יושב פתח האהל וברש"י „לראות אם יש עובר ושב ויכניסם בביתו“. וזה מתבאר על ידי המדרש בראשית רבה מ"ה „לעתיד לבא אברהם יושב על פתח גיהנם ואינו מניח אדם מהול מישראל לירד בתוכה“. הוא שכתוב „והוא יושב פתח האהל“, אברהם יושב פתח גיהנם ולפי רש"י „לראות אם יש עובר ח"ו על דברי תורה, ושב" בתשובה „ויכניסם בביתו“, בגן עדן.

**בראשית כד, ג:** לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני אשר אנכי יושב בקרביו. ואליעזר במסרו את דברי אברהם אלה לבתואל שינה ואמר (שם, שם, לז): וישביעני אדוני לאמר לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני אשר אנכי יושב בארצו. מדוע שינה אליעזר מלשון אדוני ולא אמר „בקרביו“ אלא „בארצו“? משום שאברהם באמת התכוין לומר שהוא יושב בתוך קרביו של כל אחד ואחד מהכנענים ויודע מה בלבם, אבל אליעזר בראיתו שיש לו ענין עם בתואל ולבן שאינם אלא רשעים ולצים וחשש פן יתלוצצו על דברי אדוניו, לכן לא אמר „יושב בקרביו“ אלא „בארצו“, ר"ל מתוך שיושב בארצם מכיר בטבעם ומהותם.

**בראשית כז, ב:** הנה נא זקנתי לא ידעתי יום מותי. ויש לפרשו על פי מאמר חז"ל (ברכות ה.) „לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע, נצחו מוטב, ולא יזכיר לו יום המיתה“. יצחק אבינו לא היה זקוק להזכיר ליצרו את יום המיתה וזהו

שאמר „לא ידעתי יום מותי“, היינו, אינני צריך להעלות יום מותי על דעתי.

**בראשית כה, כ :** ונתן לי לחם לאכל“. ובמדרש תנחומא : „אמר ונתן לי לחם ולא השיבו על הפרנסה וכו' ורבנן אמרו אף על הפרנסה השיבו“. ולמה היה לו ליעקב להתפלל אותה שעה על הלחם ? אלא ידוע שבארץ ישראל ניזונים מידי הקב"ה בעצמו שנאמר : „ארץ אשר ה' אלקיך דורש אותה תמיד, עיני ה' אלקיך בה“ (דברים יא, יב), אבל בחוץ לארץ ניזונים על ידי השרים. לכן התפלל יעקב בצאתו לחוץ לארץ „ונתן לי לחם“, שיהא ניזון מידו של הקב"ה בעצמו ולא ע"י השרים. והנה כאשר אדם מישראל מתנהג בקדושה הריהו נעשה בבחינת ארץ ישראל וזוכה להיות ניזון מידו של הקב"ה אפילו כשהוא בחוץ לארץ. אבל דבר זה תלוי באדם להתנהג בקדושה או לא, ולפיכך סובר חד במדרש הנ"ל שעל הלחם לא הבטיחו, מאחר שאילו הבטיחו היה בזה בטול בחירתו של האדם. וחד שסבר כי גם על הלחם השיבו מסתמך על הכתוב (שם, שם, טו) „והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך והשיבותיך אל האדמה הזאת כי לא אעזבך“, משמע שהבטיח לו הקב"ה שיהיה תמיד עמו, שאם יתנהג בקדושה יהיה בבחינת ארץ ישראל ויהיה ממילא ניזון מידו של הקב"ה בעצמו ולא ע"י שרים.

**בראשית כט, יב :** „ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא“. נאמר בספרים קדושים למה נקרא שמו לבן ? שהיה מלובן בכל מיני רמאות ועל יעקב נאמר שהיה הניגוד שלו בקדושה, כי זה לעומת זה עשה אלקים, וזכה יעקב לכל מיני קדושות. וזהו שאמר לרחל כי אחי אביה הוא, ספר לה כחו הגדול בקדושה בניגוד ללבן אביה. (מתוך כ"י אצל הרב מסקאהל בתל אביב).

**בראשית לב, יג:** „ואתה אמרת היטב איטיב עמך. והיכן הבטיח לו זאת? ואין לשון זו בשום מקום? אלא ידוע שאת שבעת ימי השבוע ברא הקב"ה כנגד שבעה הרועים: יום ראשון כנגד אברהם, יום שני כנגד יצחק יום שלישי כנגד יעקב וביום שלישי נאמר פעמיים „כי טוב" וזוהי ההבטחה „היטב איטיב עמך“.

**בראשית מב, יח—כ:** „ויאמר אליהם יוסף ביום השלישי זאת עשו וחיו את האלהים אני ירא וגו' ויעשו כן“. וכי מהו שעשו? והרי באותו מעמד לא עשו האחים שום עשיה, רק יוסף לקח מאתם את שמעון ואסרו. אלא קאי על מה שאמר יוסף „את האלהים אני ירא“, „ויעשו כן“, התחילו לירא מאלקים ומיד התחילו מודים בחטאם „ויאמרו איש אל אחיו אבל אשמים אנחנו“.

**בראשית מד, יז:** „האיש אשר נמצא הגביע בידו הוא יהיה לי עבד“. דרך האדם הוא לכופף ראשו אל הגביע שבידו בשעה ששותה מתוכו. כך יהודי שמכופף את עצמו לפני הבורא אומר עליו הבורא „הוא יהיה לי עבד“.

**שמות א, א:** „ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה“. „הבאים" ולא „אשר באו": ללמדך שבני ישראל היו כל ימי שבתם במצרים בבחינת „הבאים" בלשון הוה, כאילו זה עתה באו, כלומר לא הושפעו מן הגויים ולא התערבו בהם. וזהו מובנו של הכתוב „הבאים ישרש יעקב" (ישעיה כ"ז. ו). היינו, תכונה זו שהם תמיד בבחינת „הבאים", היא שרשם ומקור. חיותם וקיומם בגולה בין הגויים.

**שמות ג, ט:** „ועתה הנה צעקת בני ישראל באה אלי וגם ראיתי את הלחץ“. למה „ועתה", הלא כבר בפסוק הקודם נאמר: „ראה ראיתי את עני עמי?" אלא שהקב"ה הוא כאב רחמן שאינו יכול לראות בצער בניו, ולכך, כאשר תוך דבורו

אל משה, "ראה ראיתי" הגיעה אליו אותה שעה צעקת בני ישראל מפני הלחץ אשר לחצום מצרים, אמר אל משה, "ועתה", היינו, גם ברגע זה ממש שאני מדבר עמך, "הנה צעקת בני ישראל באה אלי וגם ראיתי את הלחץ אשר מצרים לוחצים אותם".

**שמות ו, ג:** "וארא אל אברהם ואל יצחק ואל יעקב". וברש"י "וארא אל האבות". מה חידש רש"י וכי לא ידוע שהם האבות? וכבר חז"ל (ברכות טז) אומרים: "אין קוראין אבות אלא לשלשה". כי כל אחד מהם הראה דרך בעבודת ה': אברהם, שהוא מדת החסד הראה דרך איך לעבוד את ה' באהבה, יצחק שמדתו גבורה הראה דרך לעבוד את ה' ביראה, יעקב שהוא מדת הרחמים הראה דרך לעבוד את ה' בתפארת ולכן רק שלשה אלה נקראים אבות והשאר נקראים בנים שירשו מן האבות, וזאת כונתו של רש"י שדייק בכתוב דלעיל את חזרת תיבת "אל" שלש פעמים, והלא היה די לומר פעם אחת בלבד, אלא לומר לך שכל ואחד ואחד מהם היה אב ומורה דרך ועל כן נאמר "אל" בכל אחד ואחד.

**שמות ז, ט:** "כי ידבר אליכם פרעה לאמור תנו לכם מופת". מדוע "תנו לכם" ולא "תנו לי"? באמת אין לכסיל חפץ בתבונה וכמו שמצינו באחו שאמר "לא אשאל ולא אנסה את ה'" (ישעיה ז, יב), כן גם פרעה באמת לא בקש כלל מופת, אלא אמר להם הן אתם בעצמכם אינכם מאמינים בדברים הללו, לכן תנו לכם מופת תחלה שתאמינו.

**שמות ח, יג:** "ויט אהרן וגו' ותהי הכנס וגו' ויעשו כן החרטומים וגו' ולא יכלו ותהי הכנס". למה כפל "ותהי הכנס"? מצינו במדרש שבמכות דם וצפרדע יכלו החרטומים לעשות גם הם והוסיפו על המכות אבל להפחית לא יכלו. אולם מכיון שבמכת כנים לא יכלו לעשות אף הם, נמצא שהיה

חוטא נשכר, ולכן מדגיש הכתוב עוד פעם, "ותהי הכנס" לומר שניתוספו להם עוד הרבה ממכה זו מעצמם, כדי שלא יהא חוטא נשכר.

**שמות י, ב:** "ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אתתי אשר שמתי בס וידעתם כי אני ה'". פותח ביחיד, "ולמען תספר" ומסיים ברבים, "וידעתם"? אלא הכונה היא שהקב"ה רצה שמשה רבינו יכניס את הקדושה בספור כדי שיוכלו בני ישראל אחר כך לספר לבניהם את הספור הזה גם כן בקדושה. ולכן, "ולמען תספר" בלשון יחיד נאמר למשה רבינו, "וידעתם" בלשון רבים — לבני ישראל.

**שמות י, ג:** משה רבינו אמר אל פרעה, "שלח עמי ויעבדני", פרעה אמר (פסוק יא) "לכו נא הגברים", עבדי פרעה אמרו (פסוק ז) "שלח את האנשים". מהי הכונה הצפונה אצל כל אחד מהם? עבדי פרעה שאמרו, "שלח את האנשים" כונתם היא: מיעוט אנשים — שנים, שתי פעמים, "אנוש" בגימטריא "שבת", כלומר ילכו להם שומרי השבת לבדם לעבוד את ה', אבל לא כל העם. פרעה אמר, "לכו נא הגברים", שתי פעמים "גבר" בגימטריא, "קדוש", כלומר, אפילו לא כל שומרי שבת ילכו אלא רק הקדושים שבהם בלבד, אבל משה רבינו אמר, "שלח עמי" מלשון גחלים עוממות אפילו אנשים הריקים ממצוות כגחלים עוממות ילכו לעבד את ה' וזהו שחזר ואמר, "בנערינו ובזקנינו נלך", הכל צריכים לעבוד את ה'.

**שמות יא, ב:** "דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו". וקשה, הלא "רעהו" הוא ישראל ולמעשה שאלו ממצרים ככתוב שם י"ב ל"ה: "וישאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב ולא מישראל? אלא ידוע אם בא עני לעיר אל מי פונה לבקש תחלה? אל הרב, אף שידוע שלרב אין כסף. אבל הענין הוא בזה שמתחילה צריכים לעורר את המחשבה על נתינה ואחר

כך מצטרף לכך המעשה. וכן היה במצרים: מתחלה הלכו איש אל רעהו כדי לעורר המחשבה על הנתינה ואחר כך קבלו ממצרים.

**שמות יב, יא:** „וככה תאכלו אותו מתניכס חגורים נעליכס ברגליכס ומקלכס בידכס“. הכתוב מרמז על הליכותיו של אדם. כל אדם מתהלך לפי הרגלו, מפני שההרגל נעשה לו טבע. תורתנו הקדושה מלמדת אותנו כיצד למשול על הטבע וההרגל. וזה מלמדנו הכתוב „נעליכס ברגליכס“, היינו, שימו מנעול על הרגליכס, „ומקלכס בידכס“, מה שיצר הרע עושה בעיניכס לדבר קל, בידכס הוא הדבר שלא לשמוע בקולו. **שמות טו, א:** „אז ישיר משה“. המלאכים בקשו לומר שירה תחלה. עכבם הקב"ה ואמר: יקדימו בני תחלה. ולכן לא נאמר: „אז שר משה“ אלא „אז ישיר“ שהקב"ה ציוה שיסיר משד ובני ישראל תחלה כמבואר במדרש. וזה שאמר דוד „קדמו שרים“ אלו ישראל. „אחר נוגנים“ אלו המלאכים שנגנו אחר כך, „בתוך עלמות תופפות“ הנשים והעלמות אמרו שירה באמצע. אחרי השירה של האנשים בקשו המלאכים לומר שירה, אמרה מרים לנשים: „שירו לה“ ולבסוף אמרו המלאכים שירה.

**שמות יט, יד:** „וירד משה מן ההר אל העם“. וברש"י „מלמד שלא היה משה פונה לעסקיו אלא מן ההר אל העם“. וכי מה עסקים היו לו למשה רבינו? אלא לומר לך, שכל מה שעשה משה רבינו היה בקדושה „מן ההר“ אשר שם דבר עם ה', „אל העם“, הכל היה באותה מדרגה של קדושה.

**שמות כה, ד:** „ואלה הבגדים אשר יעשו חשן ואפוד“ ולהלן שם, ו: „ועשו את האפוד“ ולהלן שם, טו: „ועשית חשן משפט“. מדוע בצווי נאמר תחלה חשן ולהלן בעשיה תחלה אפוד? התירוץ הוא: כשמצוה על כל בגדי הכהן הגדול מונה

בראש את החושן כי הוא החשוב במעלה, אבל כשמדבר על פרטי העשייה של כל בגד ובגד מתחיל מן האפוד ואחריו החושן, ללמדך שבעשייה מתחילים בקטן במעלה ומסיימים בגדול.

**שמות לו, ו:** „ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקדש ויכלא העם מהביא“. והלא משה הכריז רק „אל יעשו עוד מלאכה“ אבל לא ציוה להכלא מהביא את אשר יש להם? אולם התירוץ הוא כי על ידי המלאכה שעשו על פי ציווי השי"ת נתמלאו גם חשק והתלהבות להביא נדבותיהם, וכמו שהלמו בפטיש למלאכתם, כן הכה בלבם החשק והתשוקה להרבות ולהביא. אבל אחר שהכריז משה שלא יעשו עוד מלאכה ולא היתה עוד המלאכה מלאכת מצוה נפסק מיד גם החשק והרצון להביא וממילא „ויכלא העם מהביא“.

**ויקרא טז, ל:** „כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו“. מדוע „יכפר עליכם“ ולא „יכפר לכם“? ידוע אם אדם חוטא חלילה, לא רק שפוגם בנפשו שלו, אלא בכל העולמות העליונים וזהו מובנו של „עליכם“, וכיון שפתח בתשובה כחודה של מחט מסייעים המלאכים והשרפים לתקן כל מה שפגם וזהו „כי ביום הזה יכפר עליכם“ על מה שפגמתם בעולמות שמ„עליכם“, ואחר כך יסייעו העולמית העליונים „לטהר אתכם מכל חטאתיכם“ ואז „לפני ה' תטהרו“, כלומר תחלה עליכם לשוב בתשובה שלימה על כל מה שפגמתם ואחר כך יעזרו לכם מלמעלה לטהר לפני ה'.

**ויקרא טז, ל:** „כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו“. כי ביום הזה יכפר, עיצומו של יום מכפר. אבל „עליכם לטהר אתכם“, את עצמכם, מכל חטאתיכם, מוטל עליכם לטהר את עצמכם.

**ויקרא יט, יח:** „ואהבת לרעך כמוך“. לכאורה קשה מאד לבא למדרגה זו לאהב את רעהו כמוהו. אך אם האדם באמת שפל בעיניו, לא יקשה ממנו הדבר. כי כאשר חושב בלבו שרעהו גדול ממנו ולו יאה העשר והגדולה יותר ממנו ממילא לא יוכל לקפץ את ידו מלתת לו מכל אשר לו ויאהב אותו כמוהו. והנה האותיות הסמוכות לכל אחת מאותיות ר'ע'ד' הן האותיות ש'פ'ל' וזהו שנאמר ואהבת לרעך כמוך, שתאהב ותבחר באותיות הסמוכות לאותיות ר'ע'ד', היינו שתהיה שפל בעיניך. אז תוכל לאהב את רעך כמוך.

**במדבר יג, ב:** „שלח לך אנשים“. וברש"י „לדעתך, אני איני מצוה לך, אם תרצה שלח“ יש להבין פירוש רש"י כך: משה רצה לשלח את המרגלים אבל לקחת מהם את הבחירה כדי שלא יכשלו. אמר לו הקב"ה: לדעתך? זאת אומרת שילכו המרגלים לדעתך ולא לדעתם, בלי בחירה אין אני מצוה לך. אלא אם תרצה שלח, היינו, מסכים אני שתשלח רק שילכו לדעתם עם הבחירה.

**במדבר יג, טז:** „ויקרא משה להושע בן נון יהושע“. ובתרגום יונתן בן עוזיאל „וכדי חמא משה ענותנותיה קרא משה להושע בן נון יהושע“. מה ענין עניויותו של יהושע אצל ענין מרגלים? משה חשש שמתוך עניויות יטה יהושע אחר המרגלים. ומדוע חשש? כי כאשר שמע יהושע את אלדד ומידד מתנבאים במחנה „משה מת ויהושע מכניס“ בודאי החליט בלבו לנטות אחר המרגלים כדי שלא הוא יכניס משה רבו, כי הכבוד לא נחשב בעיני יהושע מרוב עניויותו. לכך היה צריך משה להתפלל עליו יה יושיעך מעצת מרגלים. ועתה מובן התרגום יונתן שבגלל עניויותו של יהושע התפלל עליו, כי אילולא

עניוּתו של יהושע לא היה משה חושש שיטה אחר המרגלים בידעו יראתו וצדקתו.

**במדבר טז, לב :** „ותפתח הארץ את פיה ותבלע אותם“. מדוע בא עליהם ענש זה דוקא ? יען שהם קלקלו פיהם בלשון הרע ומחלקת לכן מדה כנגד מדה פתחה הארץ פיה עליהם ותבלעם. **דברים ה, ל :** „בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים ושבת עד ה' אלקיך ושמעת בקולו“. מדוע האתנחתא תחת תיבת „האלה“ והלא צריך היה להיות תחת „הימים“ ? אלא ללמדך ש„אחרית הימים“ נמשך למטה. הקב"ה מבטיח לנו שבאחרית הימים כל אחד ואחד מישראל ישוב בתשובה. **דברים יא, יג :** „ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם“. ובכל מאדכם לא כתוב כאן, אבל בפרשת „שמע“ שנאמרה בלשון יחיד נזכר „בכל מאדך“. מדוע ? כי ביחיד יש לך אדם שממונו חביב עליו יותר מגופו ולכן הוזהר על אהבת ה' „בכל מאדך“, אבל ברבים בדרך כלל לא נמצאת מדה זאת, ממילא לא היה צריך לאזהרה „בכל מאדכם“.

**דברים יז, ד :** „והוגד לך ושמעת ודרשת היטב והנה אמת נכון הדבר נעשתה התועבה הזאת בישראל“. אם הוגד לך דבר תורה ואתה שמעת את הדבר הזה ואחר כך דרשת את הדבר הזה בשמך ולא בשם אומרו, אף על פי שאמת נכון הדבר לאמתה של תורה, עם כל זאת נעשתה התועבה הזאת לגנוב מאחר דבר תורה ולאמר בשמו.

**דברים יח, טו :** „נביא מקרבך מאחריך כמוני יקים לך ד' אלקיך אליו תשמעו“. זוהי הבטחה שהשי"ת מבטיח לישראל שיעמיד להם בכל דור צדיק כזה שאליו ישמעו.

**דברים כח, ב :** „ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגוך“. מהו והשיגוך ? כל התפללות אשר אדם מישראל מתפלל הוא נענה. אולם ההבדל הוא בזה כאשר מתפלל בעד עניני העולם

הזה אין נראית הישועה מיד, וכאשר מתפלל בעד עניני שמים נראית הישועה מיד. וזהו פירושו של „השיגוד“, תכף ומיד. ואימתי? „כי תשמע בקול ה' אלקיך“ כלומר כשתפלותיך יהיו מכוונות לשם שמים.

**ישעיה נה, ו:** „דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב יעזב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו“. פותח בלשון רבים (דרשו קראוהו) ומסיים בלשון יחיד (יעזב), פותח בלשון נוכח (דרשו) ומסיים בלשון נסתר (יעזב). ואמרו חז"ל (ראש השנה יח.) כתוב זה נאמר על עשרת ימי תשובה, ובמדרש מצינו שגם הסם בעצמו ביום כפור מלמד סניגוריה על ישראל ואומר: רבנו של עולם יש לך עם כמלאכים. ואם כן הרישא של הכתוב (דרשו וגו') מכוון אל בני ישראל והסיפא (יעזב רשע וגו') נאמר על השטן שכל השנה מקטרג על ישראל וביום כפור יעזב דרכו ומלמד סניגוריה.

**הושע יד, ג:** „קחו עמכם דברים ושובו אל ה', אמרו אליו בל תשא עוון“. ויש לפרשו על דרך שמפרש הספרי את הכתוב „כשעירים עלי דשא“ בפרשת האזינו: „מה שעירים הללו באים על חטאות ומכפרים, כך דברי תורה מכפרים על עבירות“. והרמב"ם פוסק ששעירי יום הכפורים מכפרים על הכל אם כן גם דברי תורה מכפרים על הכל וזהו שנאמר „קחו עמכם דברים, היינו דברי תורה ואז „כל תשא עון“ כל העוונות יכופרו.

**תהלים ב', ו:** „אספרה אל חוק ה' אמר אלי בני אתה“. זה שה' קרא לדוד המלך „בני אתה“ הוא מחוקי ה' שטעמו כמוס עמו.

**תהלים כ"ד, ב':** „כי הוא על ימים יסדה“. הקב"ה הקיף את ארץ ישראל בימים ונהרות לרמוז שאי אפשר לבא לארץ ישראל אלא על ידי הטהרות בימים ונהרות.

**תהלים כט, ח:** „קול ה' יחיל מדבר, יחיל ה' מדבר קדש".  
 תוחלתו של המדבר לשמע שוב קול ה', כמו במדבר סיני,  
 ותוחלתו של ה' שיתקדש המדבר שוב כמו בשעת מתן תורה.  
**תהלים סז, ה—ו:** „ישמחו וירננו לאמים כי תשפט עמים  
 מישור ולאמים בארץ תנחם סלה. יודוך עמים אלהים, יודוך  
 עמים כלם". ויש לפרש את הכתוב הזה על פי מה שאמר  
 „המגיד" לה „בית יוסף" שלאומים קרובים יותר אל האמת  
 מן העמים, על כן כתוב „ישמחו וירננו לאומים כי תשפט עמים  
 מישור". ואף שקרובים הלאומים לאמת מעט, מכל מקום עדיין  
 הם רשעים ואינם רשאים לשמוח במפלת העמים ועליהם  
 נאמר „שמח לאיד לא ינקה רע", ולכן ממשיך הכתוב „ולאומים  
 בארץ תנחם סלה", כלומר תבא עליהם מפלה. אולם העמים  
 לאחר שיקבלו עליהם את הדין יהיו טובים. לכן כתוב „יודוך  
 עמים אלהים, יודוך עמים כלם". (מתוך כ"י הנ"ל).

**תהלים ק"ב, י"ד:** „אתה תקום תרחם ציון כי בא עת לחננה".  
 אמרו חז"ל „זכו — אחישנה, לא זכו — בעתה". אתה תקום  
 תרחם ציון בחינת אחישנה קדם הזמן, „כי בא עת" כלומר  
 בעתו.

**תהלים קיד, ה:** „מה לך היס כי תנוס". והרי צריך היה לומר  
 „כי נסת" בלשון עבר? אלא האמת היא כשם שהיה אז הנס  
 בעבר, כן תמיד עומדים גלים להטביענו והקב"ה משפיל  
 אותם, על כן „כי נסת" לא אמר, אלא „כי תנוס" אמר, לשון  
 הווה ותמיד.

**תהלים קלט, טז:** „ימים יצרו ולו אחד בהם". וחז"ל אומרים  
 שיום אחד זה הוא יום הכפורים, כי מכחו ואורו של היום הזה  
 יוצרו כל ימי השנה.

**משלי ה, ו:** „אורח חיים פן תפלו". העיקר באורח החיים של  
 האדם לפלו את ה„פן", כלומר שישקול תמיד במאזני שכלו:

אפשר כך הוא רצון הבורא ואפשר אחרת רצונו. וכאשר שוקל וטר בקו המשקלת ממילא מבקש שיזכה להשיג האמת וזהו תכן הבקשה בתפלתנו „ותקננו בעצה טובה מלפניך“.

**מגלת אסתר ב, כב:** „וידע הדבר למרדכי ויגד לאסתר המלכה ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי“. אומר תרגום שני „וידע הדבר למרדכי ברוח הקדש“. והלא הגמרא אומרת שבגתן ותרש היו מספרים בלשון תרסי ולא היו יודעים שמרדכי יודע לשונם ולא נזהרו מפניו ואם כן למה היה צריך רוח הקדש? אלא התירוץ הוא איך ידע מרדכי להטות און לשמע מה שהם מדברים? הלא בודאי דברו ביניהם בחשאי. אלא שנודע לו הדבר ברוח הקדש והטה אזנו לשמע דבריהם. **מגלת אסתר ד, יג—יד:** „ויאמר מרדכי להשיב לאסתר אל תדמי בנפשך להמלט בית המלך מכל היהודים כי אם החרש תחרישי בעת הזאת רוח והצלה יעמד ליהודים ממקום אחר. אמרו חז"ל „שדה הכניסה לו אסתר במקומה ולא נזדוגה אליו“, היינו דמות מסטרא אחרא. אבל עתה כאשר היתה צריכה להציל את כלל ישראל ציוה עליה מרדכי שלא תשלח אל המלך את הדמות שלה „אל תדמי בנפשך“, „כי אם החרש תחרישי“ והכל יעשה על ידי הדמות הזאת או רוח והצלה יעמד ליהודים ממקום אחר, כלומר מן הסטרא אחרא ועל כן ציוה עליה שתלך אל המלך בעצמה כדי שההצלה של כלל ישראל תהא על ידי סטרא דקדושה.

**מגלת אסתר ה, ט:** „והרכיבוהו על הסוס ברחוב העיר“. ולהלן בפסוק יא: „וירכיבוהו ברחוב העיר“. מדוע לא נזכר כאן הסוס? משום שאצל מרדכי לא נחשב כלל הסוס, כי רכיבתו היתה כולה בקדושה.

**דברי הימים ב, י"ז, ו':** „ויגבה לבו בדרכי ה'“. בכל מדה יש אמת ושקר. כמו בגאווה: „ויגבה לבו בדרכי ה'“ — זוהי

גאווה של קדושה. והגאווה הפסולה היא תועבת ה'.

וכן בענוה. יש ענוה של קדושה ויש ענוה פסולה. ואבן הבחן היא: מי שהנהו עניו בשקר חושב את עצמו לאין וגם אנשים אחרים אינם נחשבים בעיניו כמוהו. אבל העניו באמת יחשב את כל העולם לצדיקים ואת עצמו יחשב לגרוע שבעולם. מוטב איפוא להיות גאה ולחשב את כל הענוים לטובים מלהיות עניו בענוה פסולה ולחשב גם את האחרים לגרועים. ועל ידי אבן הבחן הזאת ידע האדם בנפשו אם זכה לענוה באמת מצד הקדושה.

**פסחים ק"ח:** „קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף“. מה דמיון בין קריעת ים סוף לפרנסתו של אדם? ושנית: מהו קשה הלא הקב"ה הוא כל יכול ואין דבר קשה לפניו? אלא שבשעת בריאת העולם קבע הבורא לכל דבר ודבר את טבעו והרגלו אבל אם צריך לשנות מטבעו זהו קשה לפניו, כי מלך במשפט יעמיד ארץ ורוצה שהכל ילך לפי הסדר שקבע. וכן קבע לים את מהלכו. עתה בשעה שציוה עליו להקרע טען הים לעומתו שלא זה טבעו מבריאתו. אמנם התנה הקב"ה עם הים בשעת בריאתו להקרע לפני ישראל כשיבא הזמן ככתוב „וישב הים לפנות בקר לאיתנו“, ופירושו לתנאי הראשון אשר התנה עמו. חזר הים וטען: אמנם התנית עמי תנאי להקרע לפני ישראל עובדי ה', אבל אלה עובדי עבודה זרה? אבל בכל זאת הכריח ה' את הים להקרע וזה היה קשה לפניו, כי הים צדק בטענתו. וכן הוא בענין הפרנסה. כל מזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה נאמר (ביצה טז.). לפי זה צריך שר הממונה על הפרנסה לתת לכל אדם את מזונותיו שהוקצבו לו, אבל השר טוען: אמנם הוקצבו לו מזונותיו, אבל זה נקצב לו בשעה שהיה עומד ומתפלל ועשה רצון הבורא, אבל עכשיו הוא נהפך לאחר ואינו עושה רצון הבורא? וזו טענה צודקת

ולמרות זאת מכריח הקב"ה את השר לתת לאדם את מה שהוקצב לו וגם זה קשה, וזהו הדמיון שבין קריעת ים סוף ומזונותיו של אדם.

**יומא פה, ע"ב:** „אמר ר' עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים”. „מי” בגימטריא נ', אם אתם לפני שער נ' מחמשים שערי טומאה יש לכם עוד תקוה שאתם עצמכם מטהרים, אבל „ומי” כלומר כשאתם כבר נכנסתם לשער נ' של טומאה אזי רק אביכם שבשמים יכול לטהרכם.

**ראש השנה כג:** מעולם לא ראתה חמה פגימתה של לבנה. „אומות העולם מונות לחמה, וישראל — ללבנה. ואף שנמשלו ישראל ללבנה והיא פגומה לעתים, מכל מקום אף בשעת פגימתם עדיין שלמים ישראל לעומת הגויים אשר נמשלו לחמה. וזהו „מעולם לא ראתה חמה פגימתה של לבנה”.

**מגילה טז:** „הכין לו תנא לו הכין”. כידוע הכנה היא רק לדבר מצוה, כמו שמצינו בתוספות (ביצה ב: ד"ה והיה) ולא לדבר חול. ואם כן מדוע נאמר אצל המן „הכין לו” מה מצוה עשה שצריכה הכנה? אלא מכיון שהכין את העץ אשר עליו תלוהו הרי עשה הכנה לדבר מצוה לתלות את המן, ולפיכך הלשון „הכין לו” יפה היא.

**תפלת מוסף דראש חדש:** „ועולות ראש חדש נעלה עליו ושעירי עזים נעשה ברצון”. מדוע שעירי עזים ברצון? והרי השעיר הוא לכפרה כמו שמצינו (בחולין ס): „מה נשתנה שעיר של ראש חדש שנאמר בו לה' אמר הקב"ה שעיר זה יהא כפרה על שמעטתי את הירח”, אבל לעתיד לבא כאשר יהיה אור הלבנה כאור החמה יהיה שעיר העזים רק לרצון.

**תפלות:** בשמונה עשרה ביום כפורים „הרינו לפניך ככלי מלא בונש וכלימה”. גם כלי המלא סחי ומאוס יכולים לנקות

ולעשותו נאה כן אתה בורא העולם, יכול לכבס ולנקות את כתמינו ונהיה נקיים ונאים לפניך.

**ברכת המזון.** רצה „שלא תהא צרה ויגון ואנחה ביום מנוחתנו“. אות ב' של „ביום מנוחתנו“ היא כמו בשביל, בעבור, והכונה היא שלא תהא צרה ויגון לעולם בשביל יום מנוחתנו, השבת זכותה תגן על כל ימות החול.

**ברכת המזון.** „הרחמן הוא ינחילנו ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים“. בעולם הזה אין מנוחה כביכול להקב"ה, כל אחד מתרעם עליו, למה עושה כך ולא אחרת, אבל בעולם התיקון כשיקויים „ומלא הארץ דעה“ וכל בני האדם ישיגו שכל מה דעבד רחמנא לטב עביד, אז תהיה לו להקב"ה כביכול מנוחה.

**הגדה של פסח.** „ואף אתה הקהה את שיניו ואמור לו בעבור זה עשה לי וכו' לי ולא לו“. פתח בנוכח וסיים בנסתר? אלא מצינו בחז"ל (שבועות לו), „יכך ה' אלהים וכן יככה אלהים זו היא אלה הכתובה בתורה. יתיב רב כהנא קמיה דרב יהודה ויתיב וקאמר הא מתניתין כדתנן א"ל כנה יתיה ההוא מרבנן קמיה דרב כהנא ויתיב וקאמר „גם אל יתצך לנצח יחתך ויסחך מאהל ושרשך מארץ חיים סלה“ (תהלים נב, ז). א"ל כנה תרתי למה לי מהו דתימא ה"מ מתניתין אבל בקראי אימא לא מכנינן קמ"ל“, מכאן שאין לומר דברי קללה בלשון נוכח אלא בלשון נסתר. ולכן בעל ההגדה לא רצה לאמר „לי ולא לך“ כי אין בן רשע שכיח אצל ישראל, ולכן אמר בנסתר „ולא לו“.

**הגדה של פסח.** „אילו עשה באלהיהם ולא הרג את בכוריהם דיינו“. מכאן משמע שתחלה עשה באלהיהם ואח"כ בבכוריהם אבל בשמות י"ב, יב נמצא כתוב ההיפך מזה: „ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה והכיתי כל בכור וגו' ובכל אלהי מצרים

אעשה שפטים וגו'” אלא הלכה ידועה היא (עבודה זרה נ”ב): „המבטל ע”ז מבטל משמשיה, ביטל משמשיה משמשין מותרין והיא אסורה”. הבכורים במצרים היו כמרים המשמשים לפני ע”ז, ואילו עשה הקב”ה תחלה שפטים באלהיהם, ממילא היו מבוטלים המשמשים ולא היו ראויים לענש מות. אולם הקב”ה רצה להגדיל הנקמה לכן הרג תחלה את הבכורים המשמשים ואח”כ את אלהיהם. וזהו שמדגיש בעל ההגדה „אילו עשה באלהיהם ולא הרג את בכוריהם דיינו”, כי אז לא צריך היה להרוג שוב את בכוריהם המשמשים לע”ז.

**הגדה של פסח.** „לקיים מה שנאמר על מצות ומרורים יאכלוהו”. כתוב זה נאמר בפסח שני, מדוע לא הביא את הכתוב „ומצות על מרורים יאכלוהו” הנאמר בפסח ראשון? אלא שהמלים „לקיים מה שנאמר” לשון בקשה הן, אנו מבקשים ומצפים לישועת ה’ כי קרובה לבא ויבנה עוד מקדשו עד זמן פסח שני ונקריב את קרבן פסח שני על כל פנים. וכשספרו הדברים האלה לפני הגאון ר’ שאול נתנוון, אמר: „והרי אין צבור עושין פסח שני. השיב על דבריו הרבי ר’ שלום מבלז שמפורש בירושלמי פ”ט ה”א פסחים: „ניתן לישראל לבנות בית הבחירה ר”א צבור עושין פסח שני שכן מצינו בחזקיה שעשה פסח שני”.

**תפלות.** בברית מילה אומר המוהל בתפלתו שלפני המילה: „אליהו מלאך הברית עמוד על ימיני וסמכני”. וקשה, הלא אין ישראל מתפללים למלאכים אלא לה’ לבדו? אולם אין זאת כאן אלא עשית מצות חכמים בלבד שאמרו להזמין את אליהו הנביא לברית המילה. וזהו שאומר להלן בתפלה זו „שברתי לישועתך ה’ ומצותיך עשיתי”, היינו, באמת איני מתפלל אלא אליך, ומצותך להזמין את אליהו מלאך הברית עשיתי. **תפלות.** בתפלת יהי רצון קדם שמכניסים ספר תורה לארון

בשני וחמשי : „אחינו כל בית ישראל הנתונים בצרה ובשביה“.  
 מדוע אין פותחים תפלה זו ב„יהי רצון“ כמו בתפלות שלפניה?  
 משום שתפלה זו מסמלת את האחוה והאחדות בין ישראל בכל  
 מקום, אזי ממילא היא עת רצון.

זמירות שבת. יום שבתון. „ובאו כלם בברית יחד נעשה  
 ונשמע אמרו כאחד ופתחו וענו ה' אחד . על כל מצות עשה  
 שנצטוו בהר סיני היו עונים בני ישראל „הן“, ועל מצות „לא  
 תעשה“ ענו „לאו“. אבל כאשר שמעו „אנכי ה' אלקיך“ ו„לא  
 יהיה לך אלהים אחרים על פני“ ואשר חז"ל אמרו שבדבור  
 אחד נאמרו, לא ידעו בני ישראל מה לענות. מה עשו? צעקו  
 בקול „שמע ישראל ה' אלהינו, ה' אחד“. וזאת היתה תשובתם  
 על שתי הדברות גם יחד.

שבת הגדול. שבת שלפני חג הפסח קורין „שבת הגדול“,  
 אבל בברכת המזון שבכל שבתות השנה ב„רצה“, אנו אומרים  
 „השבת הגדול והקדוש הזה“ מפני שכל שבת הוא יום גדול  
 וקדוש.

## האדמו"ר ר' יהושע רוקח מבלז זצ"ל

(תקפ"ה—תרנ"ד)

### פרק א

#### תולדותיו

ר' יהושע רוקח נולד בבלז בשנת תקפ"ה לאביו האדמו"ר הראשון של בלז ר' שלום ולאמו הצדקת מרת מלכה. הוא היה הבן החמישי והצעיר שבאחיו ואותו הועיד אביו למלא את מקומו בבלז אחריו.

מילדותו הצטיין בכשרונותיו הנעלים, בפקחותו ובמרצו. משחר ילדותו נמצא תמיד במחיצת אביו אשר השפיע עליו מרוחו, מתורתו וחסידותו. הוא התחנך על ברכי אביו האדמו"ר ומיום שאביו החל ללמדו לא זזה ידו מתוך ידו עד יום פטירת האדמו"ר ר' שלום בשנת תרט"ו.

על ימי ילדותו המוקדמים מספר ר' יהושע: „זכורני בהיותי תינוק מוטל על כתפו של אבא זצ"ל הוציאני פעם אחת החוצה וציוה עלי להביט אל פאת הרקיע ואמר: זהו מראה הרקיע כמו שאמרו חז"ל מיום שחרב בית המקדש לא נראית רקיע בטהרתה (ברכות נט). הבט נא — קרא אלי — וראה פאת רקיע זו, כזהו מראה התכלת". כך למד יהושע הקטן מפי אביו בפעם הראשונה להבין מה היא התכלת שבציצית. אביו היה לו גם מופת חי ודוגמה של עובד ה' וממנו למד מהי עבודת ה'.

ושוב מספר ר' יהושע „בהיותי ילד נכנסתי פעם לחדרו של אבי וראיתי כיצד הולך אנה ואנה בחדר תפוש ברעיונותיו

ומדבר אל עצמו: „צור ילדך תשי ותשכח אל מחוללך” והוא הולך ומפרש לעצמו: „אם חושב אתה לעבוד את ה' מפני שהוא ילדך, תשי — תשכח עבודה כזאת, „תשכח אל מחוללך” תשכח ואל תעלה על דעתך לעבוד את ה' משום שהוא עשך, אלא עבדהו ביתר שאת מפני שהוא רב ושליט”. הסתכלתי אז בפניו של אבי — הוסיף ר' יהושע לספר — וראיתי שכולו להב אש.

כך ראה ר' יהושע את אביו מילדותו והעריצו הערצת קדש, והיה מביא לפניו כל דבר הקשה לו.

בהיותו כבן שש שאל פעם את אביו: מהו שאנו אומרים בכל יום „אלקי, נשמה שנתת בי טהורה היא”, מי אומר את הדברים האלה, האם הנשמה או הגוף? הנשמה בודאי שאינה אומרת זאת, שהרי אנו אומרים „נשמה שנתת בי”, ואם כן נשאר שרק הגוף יכול לומר זאת. אבל תמיהני, כלום הגוף, שאינו אלא חומר עכור, יש בו דעת לתת שבח והודיה ליוצר? כל? השיבו אביו: בני יקירי, אם האדם זוכה ללכת בדרכיו, יתברך, ולשמר מצוותיו, חוקותיו ותורתו, כי אז גם הגוף מזדכך ויש בו דעת לשבח ולפאר ליוצרו על שנתן בו הנשמה הקדושה להביאהו למדרגה הזאת.

ופעם שאל את אביו: הנה בספר „מגיד מישרים” לרבינו יוסף קארו מצאנו (ישעיה סי' מ' סוף פסוק כח) שאמר „המגיד” אליו מדברים האלה: „ותזכה לעלות במעלות הצדיקים, ותזכה להשרף על קדושת שמו וכו' לפי שאתה עתיד לישרף על קדושת שמו”. והלא ידוע — הוסיף ר' יהושע לשאול — שה„בית יוסף” האריך ימים וחי תשעים ושנים שנה ולא נשרף כפי שנבא לו „המגיד”? השיב לו אביו האדמו"ר: „רבינו יוסף קארו בכל רגע ורגע של חייו היתה

לו מסירות נפש עבור שמו יתברך וזוהי השרפה שנשרף על קידוש השם".

כאשר הגיע לפרקו השיאו אביו לאשה את בת גילו מרת רבקה מרים בת הצדיק ר' שמואל שהיה חתנו של ר' יצחק מאיר בנו של ה"אוהב ישראל" מאפטא.

מסופר שקדם החופה דבר ר' שלום דברי כבושין לכלתו וכך אמר אליה: „בתי! היות והנך אשת חיל מיוחסת (נכדת הצדיק מאפטא) ובעלך החתן הוא בני, אולי חס ושלום תתגאי עליי, על כן אספר לך מעשה נורא למען תדעי כי צדקו דברי חז"ל באמרם איזוהי אשה צנועה שעושיית רצון בעלה, ואין לך מדה יפה מהצניעות". וספר לה מעשה באשה אחת צנועה שבעלה היה איש פשוט מאד, קצב וטבח והיה שותה לשכרה ומתגולל בביבין והיא היתה משתדלת להחזירו למוטב. היא סבלה הרבה ממנו אבל מדרך הצניעות לא סרה. והוא הלך מדחי אל דחי עד שהפך לגזולן והתחבר אל חבר רוצחים ושודדים. אבל לבסוף צניעותה היא שהשפיעה עליו והחזירته למוטב. „מעתה תדעי כמה גדול כוחה של אשה צנועה שעושיית רצון בעלה, ותדעי איך לכבד את בעלך" — סיים ר' שלום. ובזה הלכו אל החופה.

והיא שילדה לו חמשה בנים ושלוש בנות ואלה הם:

ר' שמואל אבד"ק סוקאל, והיה חתנו של הרבי ר' מנדלי מוויזניצא. ר' יששכר דב שירש אחר כך את מקום אביו ר' יהושע בבלז. ר' ליבוש אבד"ק מאגרוב. ר' יצחק מאיר מרעדים. ר' נפתלי מנאווריע. והבנות: מרת חוה אשת ר' משה מרדכי מקאדני. מרת מירל אשת ר' יחיאל מקריליביץ. בנו של ר' משולם מזינקוב. והשלישית אשת ר' יששכר דב הלברשטם אבד"ק צעשינוב, בנו של ר' יחזקאל משינאווא.

## פרק ב

## האדמו"ר עם חסידיו

בשנת תרט"ו לאחר פטירת אביו נעשה ר' יהושע אדמו"ר בבלז. כאביו כן גם הוא נהל את הרבנות ביד תקיפה וגם הוא כאביו היה מורה ופוסק בהלכות טרפות הריאה, אשר למד מאביו. וכן כאביו נהל אדמו"רות ביד רמה ורבבות חסידים קבלו עליהם מרצונם את מרותו. אביו האציל עליו מרוחו ומחכמתו וכל אדמו"רי גליציה ושאר ארצות התיחסו אליו בכבוד והערצה. גם גדולי הדור העריצוהו על עמק חכמתו ועל פעולתו הכבירה לחיזוק הדת.

בימיו של ר' יהושע גדל המרכז הבלזי ועלה על כל מרכזי החסידות בגליציה. ממנו יצאה תורה וחסידות. ומתוכו גם שפע אור האהבה והאחוה והדאגה האבהית לכל אחד ואחד מחסידיו.

מסופר: אותה שנה שנעשה ר' יהושע רב ואדמו"ר אחרי פטירת אביו בא אליו חסיד עם בנו שנתעור פתאום בשתי עיניו והרופאים לא יכלו להצילו. אמר הרבי ר' יהושע: „התחת אלקים אנכי שאוכל לרפא את בנך? אמר החסיד: „ישמע הרבי ואספר לו עובדה. בהיותי ילד הביאני אבי אל אביו, הרבי שר שלום, לבחון אותי ושבח אותי מאד הרבי. עמדה שם זוגתו הרבנית מרת מלכה'לה ונאנחה. שאלה הרבי שר שלום על מה נאנחת? השיבה: יהי רצון שיהיה לי בן כזה כמו הנער הזה. אמר לה בעלה: אל תדאגי, הנני מבטיח לך שעוד יהיה לך בן אשר יאיר את העולם כולו. וכן היה וילדה את רבינו שאורו מאיר לעולם כולו. ועתה באתי לבקש שיאציל ממאור עיניו גם על בני ויברכהו.

מענינות התשובות שהשיב ר' יהושע מבלז לאלפי חסידים אשר באו אליו מקצוי ארץ לשאול עצה ותושיה יום יום. תשובות אלו אוצרות בקרבן תורה וחכמה והבנה עמוקה בהויות העולם, כי היה הרבי ר' יהושע מבלז חכם גדול במילי דעלמא. תשובותיו ואמרותיו בחלקן נדפסו מפני חסידים ובחלקן חיות בפיהם של חסידי בלז עד היום הזה. נביא מהם כאן כדי שיהיה לנו מושג מכחו הרוחני ומהשפעתו הגדולה על המוני חסידיו.

בא לפניו חסיד אחד ואמר: „רבי, עזרני נא שאוכל למות כיהודי ישר (א ערליכער יוד). השיב לו הרבי: „והלך כך בקש גם בלעם הרשע „תמות נפשי מות ישרים“ (במדבר כג, י), שכל ימיו חי בלעם כגוי ורק למות רצה כיהודי. אבל אצלנו העיקר הוא לחיות כיהודי ואז ממילא גם מתים כיהודי. בעיר הובניב היה חסיד בלזי מובהק ושמו ר' יעקב משה. הוא בנו של הרבי ר' פייבוש מהובנוב והיה בנעוריו נוסע יחד עם אביו אל האדמו"ר הראשון מבלז ר' שלום. ואחרי כן המשיך ר' יעקב משה לנסוע לבלז אל האדמו"ר ר' יהושע והתחבר אליו. ר' יעקב משה זה היו לו רק בנות ורצה מאד בבן. פעם אמר אליו הרבי ר' יהושע בסעודת חמשה עשר בשבט: „יעקב משה! תן מיד סיר „מעד“ (מי דבש) ויהיה לך בן זכר“. אמר ר' יעקב משה: „ואם לא אתן סיר „מעד“ לא יהיה לי בן זכר?“ השיב לו הרבי: „בדבורך זה כבר הפסדת“. על ר' יעקב משה זה ישנם הרבה ספורים. פעם יצא עם חבורת חסידים ביום חמשי בשבוע לנסע לבלז לשבת קדש. בדרך התחיל גשם חזק לרדת. היה זה בלילה וחשך מסביב. הם הגיעו לפונדק באמצע הלילה ורצו לחכות שם עד יעבור הגשם, אבל הפונדקאי לא פתח להם והיו נאלצים להמשיך את דרכם בתוך הגשם. כאשר חזרו מבלז לאחר השבת

סרו לאותו הכפר שבו הפונדק ור' יעקב משה הלך אל ה"פריץ" של הכפר ושאלו כמה משלם לו הפונדקאי דמי חכירה לשנה? אמר לו כך וכך. הוסיף ר' יעקב משה סכום ידוע על הסך ההוא וחכר את הפונדק מאת הפריץ לשנה וכתב את החוזה. כאשר נודע לפונדקאי קם ובא לבלז וצעק באזני הרבי שר' יעקב משה מהבנוב הוציא מידו את פרנסתו. הרבי הבין שמן הסתם לא עשה זאת ר' יעקב משה לשם פרנסה ואמר לפונדקאי: הנה יבוא הנה ר' יעקב משה לשבת מברכין ואשאלהו. וכך היה: כאשר בא שאלו הרבי מה ראה לקחת את פרנסתו של יהודי? השיב ר' יעקב משה: מה לו ליהודי לדור בכפר בין גויים? יהודי צריך לדור בעיר בין יהודים. בבקר עליו להשכים, ללכת לבית המדרש ולמקוה וצריך הוא ללמוד ולומר תהלים. אלא מדוע בכל זאת קבעו יהודים את מקום מושבם בכפר? בכדי שעוברי אורח ימצאו מקום בו להתפלל ולאכל ולברך, ואם יש בחוץ גשם שיוכלו למצא אצלו מחסה מן הגשם. אבל אם אינו פותח את דלתו ליהודים מה לו לדור בכפר? יכול הוא גם לגור בעיר". כך דבר ר' יעקב משה והפונדקאי התחיל להצטדק מדוע לא פתח הדלת, כי ירא היה מהאכרים השכורים שזה עתה יצאו ממנו וכששמע דפיקות על הדלת ירא לפתוח כי חשב שהשכורים חזרו. אולם הבטיח לפני הרבי שמעתה והלאה לא ינעל את דלתו בפני עוברי אורח יהודים אז נסע ר' יעקב משה עם הפונדקאי אל הפריץ והעביר את החוזה על שמו של הפונדקאי, ואת הסך אשר הוסיף על השכר שלם ר' יעקב משה מכיסו.

אל הרבי מבלז באו להתייעץ אנשים שונים בכל מיני ענינים ועסקים ודברו של הרבי נסך בטחון בלב השואל שהעצה תצליח.

מעשה באיש אחד ששאל ממנו עצה בענינו והרבי

השיב לו, אולם העצה לא מצאה חן בעיני האיש והוא חזר ונכנס שוב אל הרבי ובקש שיתן לו עצה אחרת, כי העצה שנתן לו אינה מעשית בשבילו. קם הרבי מכסאו וקרא אל האיש: „כלום סבור הנך שאנכי נתתי לך העצה? מן השמים גילו לי דבר זה וכך ציוו עלי לומר לך“.

הרבי ר' יהושע היה קובע את דרכו בחיים של כל אחד מחסידיו ועל פי דברו היו מתנהגים. פעם באה אליו אשת הגאון ר' שמואל ענגל מרדומישל עם איזו בקשה, בטרם יהיה בעלה הגאון לרב ברדומישל. לאחר שהשיב לה על בקשתה שאל אותה הרבי: שמעתי שאת אינך מסכימה שבעלך יהיה רב? כן — השיבה האשה — בתור רב יסבול רדיפות מהממשלה ולמה לו זאת? אבי הוא איש עשיר ורוצה להחזיקנו על שלחנו ואני יכולה לעסוק במסחר והוא ישב וילמד“. „לא, לא, ענה הרבי — בעלך צריך להיות רב וגם יהיה“.

מעשה בסופר סת"ם שבא לפניו. שאלו הרבי: מאילו גידין משתמש בהם מר לתפירת יריעות ספר התורה? השיב הסופר: מדקדק אני שהגידין יהיו מבהמות כשרות. החזיר לו הרבי: אדרבא! הכשרות גם בלאו הכי יש להן תיקון, יקח מר מאלו שנטרפו ויהא גם לעלובות ההן תיקון.

מעשה בחסיד בלזי אשר גר בעיר לבוב ופעם בחול המועד פסח שתה בהיסח הדעת איזה משקה שהיה בו חשש חמץ אבל מיד נזכר ורץ אל הגאון ר' יוסף שאול נתנזון שיקבע לו „תשובה“ על המעשה. יעץ לו הגאון שיסע לבלז אל הרבי. וכן עשה. כאשר בא לשם אמר לו הרבי ר' יהושע שתשובתו תהא על ידי כך שיסע לארץ ישראל. כאשר חזר החסיד ללבוב וספר לגאון ר' יוסף שאול מה שאמר לו הרבי, כתב מיד הגאון מלבוב מכתב אל הרבי מבלז ובקש שיאמר לו את המקור אשר שאב ממנו את „התשובה“ הזאת. השיב הרבי: המקור

הוא במדרש איכה רבה א. כט על הכתוב „גלתה יהודה מעוני“  
אומר המדרש: „על שאכלו חמץ בפסח. משמע שעל איסור  
חמץ חייבים גלות. ומה יכולתי להגיד לו שיגלה לחוץ לארץ?  
מוטב שיגלה לארץ ישראל“.

גם מהארצות הסמוכות פנו אליו יהודים בענינים  
שונים.

מסופר: בשנת תרמ"א בא אליו אברך אחד מהונגריה  
בבקשה לעזור לו להנצל מעבודת הצבא. והאברך היה גבה  
קומה וגם בריא ועב כרס. בליל שבת בשעת הסעודה נתן לו  
הרבי שיריים באמרו אליו: „צודיק, הא לך בשר“. וכן גם  
למחרתו בסעודת היום וגם בשלש סעודות נתן לו שיריים  
וקרא לו „צודיק“. האברך התפלא מדוע קורא לו הרבי שלא  
בשמו האמתי, כי דוד היה שמו, ולא צדוק ולאחר השבת כאשר  
נכנס להפרד שאל על כך את הרבי. השיב לו: „גם כשתבא  
להתיצב לפני ועדת הצבא יקראו לך כמו שאני קראתי לך  
„צודיק“ (עב יותר מדי) ועל ידי זה יפטרוך מן הצבא“.

אחד מחסידיו בסיגט שהיה עשיר ידוע ושמו ר' משה  
אריה בא לבלז והזמין את הרבי לבא לסיגט וספר לרבי  
שהחסידים שם מתגעגעים לו ועדיין זוכרים את בקורו מלפני  
עשרים ושנים שנה שעשה אז רשם חזק בעיר. השיב הרבי  
שאינו יכול לבא הפעם. שאילו החסיד: הלא העולם אומרים  
שבמקום שאדם היה פעם אחת מוכרח להיות גם פעם שניה?  
השיב הרבי: אמנם כן הוא, אבל הזכר אתה בהיותי אצלכם  
לפני עשרים ושנים שנה לאחר שיצאתי מן העיר אמרתי  
שצמא אני מאד למים וחזרנו לסיגט ונכנסתי לבית יהודי  
שבקצה העיר ושתייתי שם מים וכונתי היתה אז לצאת ידי  
חובה כלפי מה שהעולם אומרים ושלא אצטרך לבא עוד פעם  
למקום הזה“. והוסיף בשם הרבי ר' מאיר מפרמישליאן:

„העולם אומרים במקום שאדם נמצא פעם אחת מוכרח הוא להיות גם פעם שניה, אבל אם האדם חכם יוצא ידי חובתו בפעם אחת“.

בשנת תרנ"א בהיות הרבי ר' יהושע בסוקאל על ברית מילה של נכדו, הניחו אז אבן הפנה לבית המדרש החדש בעיר. היה שם חסיד אחד, ר' לוי שמו, אשר בנה את עזרת הנשים שבבית המדרש הישן ועכשיו היה צרך להרוס את אשר בנה כדי להקים את הבנין החדש. נצטער מאד ר' לוי על כך. וכדי לפייסו ולהפיג את צערו ספר לו הרבי ר' יהושע שתי מעשיות. מעשה בבעל בית אחד שבנה בית מדרש בבלז על חשבונו וכשגמר את בית המדרש לא רצה איש להכנס להתפלל בו, כי אמרו אל בעליו: „אתה בנית את בית המדרש על חשבונך ואם מי שהוא מהמתפללים לא ימצא חן בעיניך תגרשהו וגם תרצה תמיד לקחת לעצמך את כל „העליות“ השמנות בקריאת התורה. רק עצה אחת יש לך, והיא: אתה עצמך לא תתפלל בבית מדרשך בשבתות ומועדים וגם מקום קבוע אל יהיה לך. אם כך תעשה, נאות לבא להתפלל בבית מדרשך“.

והמעשה השני: כידוע היתה סוקאל אחת מתשע עירות אשר הצטרפו יחד לקהלה אחת גדולה, עם בלז בראש. במשך הזמן גדלה סוקאל ולא רצתה להיות עוד כפופה לבלז. אולם בלז לא רצתה לותר על ראשונותה. מה עשו? הלכו לדין תורה ויצא פסק הדין: לספור כמה ש"סים ישנם בסוקאל וכמה סידורים בבלז? נמצאו בסוקאל יותר ש"סים מאשר סידורים בבלז ונפרדה סוקאל מבלז.

פעם ספר: „ראיתי בחלומי את הרבי ר' אלימלך מליזנסק ואשאלהו: רבינו הקדוש אמר כי בחיי תלמידיו יבא משיח צדקנו, והלא כיום אין כבר אף אחד מתלמידיו ומשיח עדיין לא בא? והשיב לי: אני אומר לך דבר תורה שלא נכתב

בספר „נועם אלימלך“ ותהיה גם אתה תלמידי“. וזאת היא התורה שאמר לי: כתוב בפרשת בשלח (שמות יד, טו—טז) „ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו ואתה הרם את מטך ונטה את ירך עליהם וגו'“. וקשה, וכי אל מי יצעק אם לא אל ה' ? ומה יש לו לעשות אם לא לצעוק לה' ? ועוד, מדוע הקדים הכתוב „דבר אל בני ישראל ויסעו“ והלא צריך היה להקדים „ואתה הרם מטך ונטה וגו'“ ולאחריו „דבר אל בני ישראל ויסעו“ ? ותירץ הרבי ר' אלימלך את כל הקושיות על ידי משל בבת מלכה שהיתה בכל פעם בהריונה מפילה את הולד. עד שבא אחד וגילה לה שזהו מעשה כשפים והעצה היא להוציא לפני בא זמן הלידה קול שכבר ילדה, ועל ידי זה יתבטל מעשה הכשפים והיא תוכל ללדת. וכך היה עם בני ישראל במצרים שהיתה מקום כשפים ולא יכלו לצאת משם, והיה צריך להוציא קול שכבר יצאו משם כדי לבטל את כח הכשפים. לכך נאמר תחלה „דבר אל בני ישראל ויסעו“, זהו הקול שכבר יצאו, ולאחריו „ואתה הרם את מטך וגו' ויבאו בתוך הים ביבשה“.

הוא היה מלמד זכות על כל יהודי ויהודי ואפילו הוא

רשע.

מסופר: פעם בא לפניו חסיד לבקש על חולה. אמר לו הרבי: מסופר בתורה (בראשית יח, כה) שאברהם התפלל על אנשי סדום וטען כך לפני הקב"ה: „חלילה לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע והיה כצדיק כרשע, חלילה לך, השופט כל הארץ לא יעשה משפט“, פירושו חלילה להמית צדיק עם רשע כמו שהגמרא (ב"ק ס.) אומרת „כיון שניתן רשות למשחית אינו מבחין בין צדיקים לרשעים“. והתפלל אברהם גם על הרשעים „והיה כצדיק כרשע“ שגם הרשע ינצל, ואם תאמר מלך במשפט יעמיד ארץ „השופט כל הארץ

לא יעשה משפט", הלא בורא העולם הוא שופט כל הארץ ומה בזה אם לא יעשה משפט?". בדבריו אלה נתכוין ללמד זכות על החולה.

מעולם לא הרחיק מעליו אדם גם אם היה האיש רחוק מיהדות. מורגל היה בפיו: „מנהיג ישראל חייב לחפש עצות איך לקרב רחוקים". וכן לימד גם את חסידיו לקרב את כל אחד ואחד, ולהיות בצותא אפילו עם אנשים שהם פשוטים יותר. מסופר: בעיר אחת בקשו חסידיו ליסד בית כנסת מיוחד בשביל פשוטי העם. באו לשאול את הרבי ר' יהושע. אמר להם שלא יעשו זאת, כי על ידי כך שירחיקו את פשוטי העם מעליהם ירדו ברוחניותם מטה מטה, ואין זו דרך החסידות.

בהיותו במעינות הרפואה בקרלסבאד שאל אותו אחד: למה חובשים החסידים לראשם יארמולקא (כפה)? מה שבגמרא מצאנו „כסי רישך", בכסוי אחד מדובר ולמה לנו שנים? השיב לו הרבי ר' יהושע: „יארמולקא" הן אותיות „ירא אלקים" ולכן הולכים ביארמולקא כדי שתהיה יראת אלקים על ראשו". שאל אותו שוב האיש: „אם כן ילכו „ביארמולקא" לבדה? השיב הרבי: „ישנה יראה עילאה ויראת תתאה והכובע העליון הוא נגד יראה עילאה, והיארמולקא היא נגד יראה תתאה, והעולם אומרים יארמולקא הוא לשון „ירא-מלכא". ולא רק על יחידים השפיע בעצותיו אלא גם על קהלות שלמות. מסופר: פעם בהיותו בעיר טומאשוב באו לפניו הבעלי בתים בתלונה על החברא קדישא שדורשים ממון רב עבור מקום קבורה וגורמים בזיון המת על ידי שמלינים אותו. הזמין הרבי את גבאי החברא קדישא והזהירם לבל יעשו עוד כך לעבור על איסור תורה מפורש וגזל גמור וליתר תוקף ציוה לכתב בענין זה תקנה חדשה בפנקס החברה, וגם הוא

עצמו חתם עליה בפנקס.

פעם היה בלבוב בשעת הבחירות לקהלה וגם האדמו"ר ר' יחזקאל הלברשטם משינאווא היה שם. חסידי בלז השתמשו אז באיזו תחבולה וערמה כדי שידם תהיה על העליונה בהנהלה. האדמו"ר משינאווא התרעם על זה ובא אל הרבי ר' יהושע מבלז בטענה: „היתכן להשתמש במעשי ערמה?" השיבו הרבי ר' יהושע: „הכתוב מספר לנו במעשה המרגלים (במדבר יג, ל) „ויהס כלב את העם אל משה וברש"י „צווח ואמר וכי זו בלבד עשה לנו בן עמרם? השומע היה סבור שבא לספר בגנותו, ומתוך שהיה בלבם על משה בשביל דברי המרגלים שתקו כולם לשמוע גנותו, אמר: והלא קרע לנו את הים והוריד לנו את המן והגיו לנו את השליו". רואים אנו מכאן — אמר האדמו"ר מבלז — שכלב השתמש בערמה וע"י ערמה זו בא דבר טוב והכתוב משבח את כלב על כך. והמרגלים שאמרו אמת, ראה! כמה רעה גרמו עם האמת שלהם. לפעמים יש ערמה שהיא מסייעת לקדושה ועל כן היא משובחת" — סיים.

ושוב היה ויכוח בין הרבי ר' יהושע עם האדמו"ר ר' יחזקאל משינאווא בענין מנוי נשיא על כספי א"י. ר' יהושע רצה ביצחק ליב סופר שהיה עשיר גדול והיה בנו של הגאון ר' שמעון סופר, והרבי משינאווא רצה באחד מחסידיו מטרנוב אף הוא עשיר ומכובד ושמו וקסלר. ובאו לאסיפה לעיר לאנצ'הוט שהיתה על הגבול בין רוסיה לגליציה. כאשר ראה הרבי מבלז שהצד שכנגד מתגבר הציע להחליט על פי רב דעות. החזיר לעומתו הרבי משינאווא: „מחותן, פוליטיק?" השיב הרבי מבלז: „זהו ההבדל שבינינו לבין אלה שרחוקים ממסרת, שאצלם יש „אפשטימונג" ואצלנו „רב דעות", ב„אפשטימונג" אין מביטים מה יצא מזה כעבור זמן, ואחרת היא כאשר נותנים

את הדעת לראות מה יצא לאחר מזה".

למרות חילוקי הדעות שררו תמיד שלום ואחוה בין שני בתי הצדיקים: בלו וצאנו, וגם באו ביניהם בקשרי נשואין. כידוע, את בתו הצעירה השיא האדמו"ר ר' יהושע לר' ישכר דב הלברשטם מי שהיה אחר כך רב בצעשינוב, בנו של האדמו"ר ר' יחזקאל משינאווא. בסעודת הנישואין בשבת פ' בלק כבד הרבי מבלו את מחותנו האדמו"ר משינאווא באמירת תורה. האדמו"ר משינאווא שדרכו היה למעט באמירת תורה השיב למחותנו בלו הלשון: "צו זאגן תורה מוז מער זיין דערביי (כדי לומר תורה מוכרחים להמצא לידה) שהרי כתוב, "זה הדבר אשר ציוה ה' לאמר" אם יודע שציוה ה' לאמר, אזי יאמר". אמר הרבי מבלו: "הרי מחותני כבר יצא ידי חובתו ואני רק אוסיף על דבריו. כל הנביאים פתחו ב"כה אמר ה'" ורק משה אמר, "זה הדבר אשר ציוה ה'", ובלעם, שהיה גדול בטומאה כנגד משה שהיה גדול בקדושה, אמר, "בנה לי בזה" (במדבר כג, א), היינו, רצה להנבא כמו משה אבל אחר כך היה מוכרח להודות שאינו יכול להגיע למדרגת משה ואמר, "ואנכי אקרה עד כה", היינו, כמו שאר הנביאים.

ולא רק בגליציה עמד הרבי מבלו בתוך עניני הכלל אלא גם בשאר הארצות שהיו מסופחות למלכות אוסטריה היה קולו נשמע. כאשר פרצה בשנת תרמ"ו המחלקת הידועה בקהלת סיגט שבהונגריה בין האורטודוקסים ובין המתבדלים שקראו לעצמם "ספרדים עצמאיים", פנו בין שאר גדולי גליציה גם אל הרבי מבלו והוא הגיב בחריפות ובהחלטיות גמורה נגד המתבדלים וכך הוא כותב לקהלת סיגט באחד ממכתביו: "על דבר הפרצה שנעשה בעיר סיגט שקבלו שו"ב בלא ידיעת הרב דשם ונגד תקנות שיסדו הגאונים הקדושים צדיקי אינגארן וכו' והנה נודע שהשו"ב שנתמנה שם הוא

נגד התקנות ההן וגם לא שמע לקול הרבנים הגאונים ממדינתם שצווחו בכרוכיה ואסרו לשום שו"ב לבא שמה ומעתה הלא שו"ב אשר לא סר סכינו לפני חכם עירו שחיטתו אסורה, כל שכן אם בא בחוצפה יתירה נגד רב שבעירו ונגד הרבנים הגאונים והיראים שבמדינה ונגד תקנות הקודמים פשיטא ופשיטא דאין צריך שאלה בזה ושחיטת השוחטים ההם אסורה כנבלה אפילו במקומות אחרים..."

ובמכתבו השני הוא מוסיף: „האם לא ידעתם כי מהכת הזאת לא יצמח הטוב לישראל ולתורתם וכו' על כן למען השם להיות נמנה עם הארטהאדאקסען ולהיות בעוזרם בסעדם בכל טעדקי האפשרית ואזי יהיה טוב להם ולבניהם אחריהם כל הימים בעזרת השומר יתברך”.

ובמכתב השלישי שכתב בשמו הגבאי שלו, ששמו אורי מסטרעליסק, מזהיר לאחד ממיודעיו בסיגט: „הכי לא ידע כי מהכת ההיא הספרדים (המתבדלים) לא תצמח הטובה ח"ו לישראל ולתורתם, לזאת חלילה וחלילה לו להתחבר עמהם בשום צד ואופן”.

גם משני המכתבים אשר המציא לי ידידי, מוטיקי חסידי בלז, ר' בעריש אורטנער נ"י מתל אביב, מכתב אחד אל האדמו"ר ר' מנדיל מוויזניץ והשני לבנו האדמו"ר ר' ברוך, רואים את השפעתו של הרבי ר' יהושע מבלז על אדמו"רים שונים שעמהם עמד בקשרים. מענין הוא המכתב שכתב אל האדמו"ר ר' מנדיל מוויזניץ שהיה חולה מסוכן וחסידיו חרדו לשלומו פן ירצה דוקא לצום ביום כפור אף שהרופאים אסרו עליו לצום, ואלה דבריו: „זכרתי בעת שאדוני אבי מורי ורבי זצ"ל היה חולה והלכנו במבוכה פן לא ירצה לאכל ביום הכפורים. אמנם הלא ז"ל בגדל צדקתו היה זריז בדבר ותיכף אחרי כל נדרי מהר וציוה ליתן לו

לאכול, כפי שהיה צריך ואמר בזה הלשון: „הריני מוכן ומזומן לקיים מצות בוראי כפי שאמרו חז"ל, ואכל בשמחה יתירה, כמעט לא ראינו שמחה כזאת רק בעת אכילת מצה ונטילת לולב“.

ואחרי פטירתו של האדמו"ר ר' מנדיל מוויזניץ כתב מכתב תנחומים לבנו האדמו"ר ר' ברוך בזו הלשון: „הנני לנחם אותו על הלקח עטרת מעל ראשו כבוד אביו הקדוש זצ"ל תנצב"ה, ומי שברך את האבות יברך את הבנים ויזכה ברוחו פי שנים“.

כאביו כן היה גם ר' יהושע גדול בתורה. בשו"ת של גאונים שונים בזמנו מזכירים את שמו בהערצה, כמו בשו"ת „ברכת רצ"ה" מאת הגאון ר' צבי אורנשטיין אבד"ק לבוב סי' ק"י. התשובה היא משנת תרל"ד, וכותב באמצע התשובה: „מה שכתב הרב המשיב והמנגד דכיון דרבים מהם לא גמרו בדעתם רק משום שנמשכו וסומכים על דעת רבם הרב החסיד מבלזא, שמאמינים שדעתו היא האמתית אין לחשוב דעתם לרוב, ליתא לדעתי דכל שדעתם עתה כן, יהיה מאיזה טעם שיהיה, שפיר נחשב במנין הראוי“.

גם בשו"ת „בית הלל" לר' הלל ליכטנשטיין אבד"ק קאלאמיא סי' ח' ישנה תשובה לר' יהושע מבלזא.

גם ר' יהושע עסק בבנין בית הכנסת אשר החל בו אביו והשאיר מקום לצאצאיו אחריו להתגדר בו. ר' יהושע הוסיף על בית הכנסת וגם בנה ביתו. הדבר היה בשנת תר"ם. אותה שנה אמרו עליה בעלי סוד ומחשבי קצין, שמשיח עתיד לבא בה על פי הרמז בכתוב „אעלה בתמ"ר“, והכל השיחו בענין זה של קץ הימים וצפו למשיח. והיה בבלזא איש פשוט ושמר נפתלי חייט. כאשר ראה שהרבי התחיל במלאכת הבנין אמר: תמה אני על הרבי שבונה עתה, וכי לא יאמין כי בין היום

למחר יבא המשיח? קראו אליו הרבי ואמר: „דע לך, נפתלי, כי אבי הקדוש השר שלום אמר, שבית הכנסת שלו הוא הבית כנסת השנים עשר אשר משיח יבא בתוכו. ודע, שכל צדדי בית הכנסת יש להם חומה ותוספת בנין, רק מצד מזרח מונח היסוד לבדו ולא נבנתה שום תוספת עליו, כי כאן יהיה בית ההתבודדות בשביל המשיח ולכן לא נבנה החלק הזה עד היום, כי אותו לא נוכל לבנות עד ביאתו. והצדיק ר' שמעון מירוסלב נשק כתלי בית הכנסת וכתלי הבתים של אבי הקדוש ואמר כי לא האמין שיש ביכלתו של בן אדם לבנות בית כנסת ובתים בקדושה רבה כזאת. ואני — הוסיף ר' יהושע — באתי למלא רצון וחפץ אבי הקדוש ועל כן בונה אני גם את בית הכנסת וגם את ביתי על פי כונת אבי ז"ל והנני מחכה ומצפה בכל יום לביאת המשיח וכי בית הכנסת והבתים שלנו יבואו גם הם לארץ הקדש. וגם ר' יהושע לא גמר את הבנין והשאיר לבאים אחריו להוסיף עליו ולהמשיך. והיה אומר: למען יהיה בזה חלק ונחלה לכל ישראל עד בא הגאולה ותהי למסרת בשושלת בלז: כל דור הוסיף לבנה בבנין בית הכנסת.

האדמו"ר ר' יהושע מבלז פתח תקופה חדשה בחסידות על ידי עבודתו הצבורית הרחבה. ארבעים שנה רצופות עמד על משמרתו ללא ליאות. הוא פעל במרץ והפעיל אחרים לחיזוקה של היהדות בגליציה. יחיד היה במינו כאדמו"ר וכעסקן בעל שיעור קומה ובקנה מדה מקיף ביהדות גליציה. אבל עבודתו המאומצת התישה את כחותיו ואפילו גופו החסון לא עמד לו.

בשנת חייו האחרונה חלה במחלת טחורים קשה. הרופאים ציוו לנתחו. בני ביתו ניסו להשפיע עליו שלא יסכן את עצמו בניתוח, אולם הוא לא שמע להם בטענו כי החולי מפריע לו בעבודתו, עבודת הקדש, ונסע לעיר וינה.

לפני הנתוח עשה הכנות: כתב „צואה“ וציוה להפקידה בידי הרב דובריש רפופרט אבד"ק ראווא. טבל במקוה, אמר וידוי ומסר את עצמו בידי המנתחים. הנתוח אמנם עלה יפה. אולם כעבור כמה ימים הורע לו ומצבו נעשה נואש. הוא בקש שיקחוהו לביתו לבלז. בקרון מיוחד הסיעוהו אולם בדרך בטרם יגיע לבלז, תחנה אחת אחרי וינה, הוציא את נשמתו בטהרה במעמד „מנין“ אנשים ממקורביו.

הוא נפטר ביום ג' לס' משפטים, כ"ג שבט תרנ"ד, בשנת השבעים לחייו. הובל למנוחתו ביום ד' לסדר משפטים, למחרת יום פטירתו, והוטמן ליד אביו רבי שלום. פטירתו הפתאומית השרתה אבל כבד על כל היהדות החרדית בגליציה ובכל שאר ארצות אשר שם היו חסידי בלז. עשרים אלף איש הלכו אחר מטתו ללוותו למקום מנוחתו. בכל קהלות ישראל הספידוהו והרבה הספדים נדפסו לזכרו. אחד ההספדים נדפס בשם „פלגי מים“ (לבוב, תרנ"ד) ובו גם קינה כתובה בחרוזים. נביא כמה מהחרוזים, הרומזים למלחמתו בכת הרפורמים והמשכילים חברי אגודות „שומר ישראל“.

וזו לשון הקינה: „נקונן בקול נורא ואיום. בהלקח מאתנו אדונינו רבינו. הרב את ריבנו. האדם הגדול בענקים. אור בהיר בשחקים וכו' גדול בתורה בקדושה ובטהרה. כן השליך נפשו מנגד. מול בוגדי בגד. כת הרעפורם. בני הנאורים. אשר הכו בסנורים וכו'. אשר בענות צדקתו הקריב נפשו כליל על קדוש השם ותורתו. מקול מחצצים לבו לא חת להרים את קולו קול עז וכו' ותושע לו ימינו וזרוע קדשו. להפר מחשבת הרעים. בעת קמו הנאורים. להשקות עדרי צאן מים המאורים. בזרם שוטף סמו — נערים \* וכו' לעשות אגודות \*\*. להקדיר

(\* סמינרים לרבנים רפורמיים. (\*\* אגודות „שומר ישראל“.

את שמי הדת והיהדות. אז קרא יהושע לכל ישראל לאספת הרבנים וכו' אף ידו יסדה ח"ק מחזיקי הדת וכו'..."

## פרק ג

ארגון "מחזיקי הדת" ומלחמתו במשכילים

האדמו"ר ר' יהושע מבלז הוא אחד האדמו"רים התוססים והערים ביותר בעולמה של היהדות בזמנו. שני דברים חדשים הקימה מתוכה היהדות החרדית בימיו על פי יזמתו ועל כן יחשב הוא כאביהם ויוצרם: ארגונה של היהדות החסידית בגליציה. (ב) יסוד עתון חרדי. שני דברים אלה היו חידוש גדול בעולמה של היהדות החרדית והחסידית כאחת, והיה דרוש אמץ לב ללא חת וכח ארגוני גדול כדי להוציאם אל הפועל בזמן ההוא לפני כשמונים שנה.

בימיו של האדמו"ר ר' יהושע נעשתה בלז המבצר החזק ביותר של החסידות, ושל היהדות החרדית בכללה, בגליציה. מכאן גם יצאה ראשית התארגנותה של היהדות החסידית למען עמידתה על נפשה והתגוננות בפני תנועת ההתבוללות. האדמו"ר ר' יהושע מבלז ראה את הסכנה הנשקפת ליהדות מתנועת ההתבוללות שבאה בעקבותיה של ההשכלה בין יהודי גליציה ורצה להקדים את פני הרעה על ידי ארגון חזק של היהדות החרדית. הוא לא הסתגר בד' אמותיו של רבנות ואדמו"רות בעירתו בלז ובסביבה אלא נרתם בעול עסקנות למען כל יהדות גליציה והיה למנהיגה הרוחני. למטרה זו יזם ליסד את הארגון של היהדות החרדית בשם "מחזיקי הדת" לעומת ארגונם של היהודים המשכילים והמתבוללים בשם "שומר ישראל". וכאן נעמוד קצת על

תולדותיהם של שני הארגונים האלה בחיי יהודי גליציה. בשנת תרכ"ו (1866) נתארגנה בעיר הבירה של גליציה, לבוב, חברה יהודית בשם „שומר ישראל" שמטרתה היתה להפיץ השכלה בין השדרות הרחבות של היהודים. מתחלה היו גם יהודים חרדים חברים בה, אבל משנכנסו לתוך החברה הזאת הרבה רופאים ועורכי דין אשר היו ברובם רחוקים מן היהדות והכניסו נטיות של התבוללות, עזובה היהודים החרדים והחליטו לארגן חברה נגד חברת „שומר ישראל" (כך כותב הסופר יוסף מרגושס בזכרונותיו, ניו יורק 1936).

„שומר ישראל" יצא בשנת תרכ"ז בהצעה ליסד סמינר לרבנים בגליציה, אשר מבין תלמידיו יבחרו רבני גליציה בעתיד, ומשנת תרכ"ח ואילך הוציאה חברת „שומר ישראל" עתון משלה בשם „איזראעליט" במשך ארבעת השנים הראשונות בשפת ה„גאליציאנישער דייטש" (גרמנית גליצאית) ואחר מכן בגרמנית צחה במשך עשרים השנים הבאות עד שנת תרנ"ב. על עמודי עתונם זה התחילו חברי „שומר ישראל" לנהל תעמולה להנהיג סדרים חדשים בקהלות גליציה. כל שאיפתם היתה להכניס „נוסח אשכנז" בכל סדרי החיים היהודיים. מלבד כבוש הקהלות בקשו היהודים המתבוללים לכבוש להם גם מקום על הבמה הפוליטית של הארץ ולהיות נציגיה של היהדות כולה במוסדות הנבחרים, ב„לאנדטאג" הלעמבערגי וגם ב„רייכסראט" בווינה, מאחר שליהודי אוסטריה היתה הזכות לבחור וגם להבחר כצירים בכל המוסדות המדיניים. המתבוללים מ„שומר ישראל" ראו לפנייהם בר גרחב לעבודתם בשדה הפוליטי והצבורי. אז החלו גם היהודים הדתיים לחפש דרכים כיצד להתארגן בחברה רשמית, כדי שיוכלו להגן על עניניהם. הם יזמו לארגן חברה בשם „מחזיקי

הדת". כאשר נודע הדבר לחברי "שומר ישראל" בקשו להפריע בעד הקמת הארגון הדתי ויצאו כנגדם במלחמה גלויה וכתבו לממשלה האוסטרית שמיסדי החברה החדשה הם "פינסטער-לינגע" (אנשים חשוכים) שהתאחדו במטרה ללחום נגד התקדמות ההשכלה והתרבות של עם ישראל כדי להחזיק את העם היהודי בבערות ובחשך. ומאחר שחברי "שומר ישראל" היו קרובים למלכות הצליחו לעכב את מתן הרשיון ליסוד אגודת "מחזיקי הדת" במשך שנים אחדות ובינתיים יצאו במלחמה בעתונם "דער איזראעליט" בלשון הגרמנית נגד הדתיים וגם הוציאו מדי פעם בפעם "תוספת" בלשון העברית אשר שם לגלגו על החברה של מחזיקי הדת וקראו להם "מזיקי הדת". הדתיים שלא היה להם עדיין עתון משלהם הוציאו מדי פעם בפעם עלונים בעברית ובאידיש. בעלונים אלה השתתפו בעיקר שני סופרים חסידיים: ר' שמואל מרגוש (אביו של כותב הזכרונות הנ"ל) ור' הרצל גולדנשטרן (המחבר של "שבר פושעים", "שבט לגו כסילים" במחלקת צאנו-סדיגורה ועוד). רק כעבור עשר שנים עלה בידי "מחזיקי הדת" לקבל אשור רשמי לחברתם ועזר להם בזה יהודי אחד בשם יצחק דויטש, יליד פרשבורג שלמד בנעוריו אצל ה"חתם סופר" ואחר כך נשתקע בווינה והיה לאחד העשירים הגדולים ומקורב למלכות ובהשפעתו והשתדלותו ניתן הרשיון ליסוד החברה "מחזיקי הדת". בשנת תרל"ח נוסדה החברה הראשונה בלבוב ואחר כך נפתחו סניפים בכל ערי גליציה. העסקנים הראשיים בחברה זאת היו ר' שמואל מרגוש ור' מרדכי פעלץ בלבוב, שניהם מחסידי בלז. הרוח החיה בכל עבודת הארגון הזה היה הרבי ר' יהושע מבלז אולם מטעמים ידועים לא רצה לעמוד באופן רשמי בראש החברה ועל כן בחרו בר' שמעון סופר אב"ד קראקא בתור ראש החברה, כדי לצאת

חובת כל הדעות. כי ר' שמעון היה גאון ומקובל על כל שכבות היהדות. בזה רצה האדמו"ר ר' יהושע מבלז למנוע מחלוקת במחנה החסידים וגם להראות שהארגון הזה אינו של חסידים בלבד, אלא שכל היהדות הדתית מאורגנת בו. כעבור שנה, בתרל"ט, התחילה החברה להוציא עתון משלה גם הוא בשם „מחזיקי הדת“, העתון היה מופיע כל שבוע ביום ששי. הוצאת עתון שבועי היתה כרוכה בתשלום מס גבוה ועל כן הוציאוהו שבוע אחד בשם „מחזיקי הדת“ ובשבוע השני בשם „קול מחזיקי הדת“.

בגליון של העתון הזה מיום ו' ד' ניסן תרל"ט נמצא כרוז בעברית וגם באידיש של מיסדי החברה הקורא לכל היהודים החרדים להתארגן וליסד בכל עיר חברה „מחזיקי הדת“, וזה לשון הכרוז: „אחינו בני ישראל האמונים על ברכי תורתנו הקדושה וכו' אליכם אישים נקרא לגלות אונ�כם כי החבורה הקדושה „מחזיקי הדת“ אשר נוסדה על פי גאוני וצדיקי מדינתנו והרשיון נתנה וכו' מהוד הממשלה ירום הודה וכו', ושימו ידכם ליסד בכל עיר ועיר חבורה קדושה הלזו וכו' ואל ירך לבבכם מקול עלה נדף אשר ישלחו החברה „שומר ישראל“ וכו'. להלן מסבירים בעלי הכרוז מפני מה נמצא המרכז של „מחזיקי הדת“ בעיר לבוב, מפני שכאן נמצא גם המרכז של חברה המשכילים והמתבוללים חברי „שומר ישראל“ אשר מכנים את עצמם בשם „פארטשריטספארטיי“ (מפלגת מתקדמים) ורובם מחללי שבת ואוכלי מאכלות אסורות ומבקשים להנהיג סדרים חדשים בחיי היהודים, לפקח על חינוך הבנים וליסד בית מדרש לרבנים ומתימרים להיות הדואגים לכלל ישראל ולהציל כבוד התורה, וכבוד ישראל בין העמים. והלא צחוק הוא — ממשיך הכרוז — להאמין לדבריהם של אנשים אלה אשר רוצים לצוד ברשתם נפשות תמימות

ולהשתלט על הקהלות. הכרוז מסיים בקריאה נמרצה ליסד בכל עיר ועיר חברת „מחזיקי הדת“ כדוגמת החברה בעיר לבוב ועל הכרוז הזה חתמו גדולי הרבנים. הראשון חתום ר' צבי הירש אורנשטיין מלבוב, אחריו ר' שמעון סופר מקראקא, ר' יצחק אהרן איטינגא מלבוב, ר' יואל אשכנזי מזלוטשוב, ר' שמעון באבאד מטרנופול, ר' משולם יששכר הורביץ מסטינסלב, ר' מאיר בהגאון מהר"מ מבראדי, ר' יצחק שמעלקיש מפרמיסלא. ומבין אדמו"רי גליציה חתומים על הכרוז: ר' יהושע מבלז, ר' מנדל מויזניץ, ר' יהושע מקאמינקא ועוד.

באותו עתון ישנה גם מודעה מענינת וזו לשונה: „גם התיר כבוד מרן הרב הגאון האמתי מופת הדור מורה מורנו צבי הירש אורנשטיין נ"י אב"ד דקהלתנו להדפיס את מכתב עתי הזה בכתב אשורית כי איננו דבר חול חס ושלום וכו' הכל לצורך כלל ישראל ולדבר מצוה יחשב, רק הזהיר כבוד מרן הרב הגאון הנ"ל להדפיס בכל עלה ועלה „אזהרה ובקשה“ לנהוג כבוד בזה המכתב עתי כמו בכל ספרי הקדש וחס ושלום שלא לנהוג בהם מנהג חול רק לאספם ולשמרם וכאשר יתרבו העלים יתנו הקוראים הנכבדים לכרוך אותם“.

האדמו"ר ר' יהושע מבלז היה התומך העיקרי בעתון ונשא בהוצאות הדפסתו וגם עזר בהפצתו. הוא השפיע על האדמו"רים בני זמנו שיקנו את העתון וימליצו עליו לפני חסידיהם. גם אל ה„שפת אמת“ מגור פנה. בגור לא גרסו עוד באותו הזמן דבר חדש כזה כמו הוצאת עתון ובכל זאת בכדי לא להשיב את פני האדמו"ר מבלז ריקם ציוה ה„שפת אמת“ להזמין שני טפסים מהעתון ומיד לכשהגיעו לביתו ציוה לבערם באש, כי הוא עצמו לא היה לו פנאי לקריאה בעתון ולא רצה שבניו יבטלו זמנם בקריאה בו. בנו האדמו"ר ר'

אברהם מרדכי אמר על אביו ה"שפת אמת" שהוא היה מופשט מן העולם ועל כן לא קרא בעתון.

העתון "מחזיקי הדת" עמד על המשמר בכל הענינים הנוגעים לדת והגיב בחריפות על כל הצעותיהם של המתבוללים מחברת "שומר ישראל" ובעיקר על הצעתם לעקור את לימוד תורה שבעל פה מבתי הספר לילדי ישראל. אנשי "שומר ישראל" כבשו את הקהלות והתחילו להכניס בהן סדרים מודרניים בעקבותיהם של המתבוללים הריפורמיים במערב אירופה. גם בעיני השלטונות היה כבודם גדול ואליהם היו פונים בשאלות יהודיות. העתון מביא עובדה כאשר בקשר יוסף שאול נתנזון, רבה של לבוב, לתקן בעיר את העירובין והיה צריך רשיון מן המגיסטרט, פנה תחלה המגיסטרט אל ועד הקהלה היהודית בשאלה אם זהו דבר נחוץ. ומכיון שבראש ועד הקהלה עמדו כבר אז חברי "שומר ישראל" השיבו למגיסטרט בלבוב שהעירוב הוא דבר בלתי נחוץ (מחזיקי הדת מיום ג' ניסן תרמ"א).

וכך היה הדבר גם בטשרנוביץ שגם שם ראשי הקהל היו המתבוללים ולא נתנו להרב ר' בנימין לתקן את העירוב. בעיר דרוהביטש אשר גם שם הנהלת הקהלה היתה בידיהם לא נמצאה מקוה מתוקנת לטהרה, ולחרפה יחשב לעדה ההיא, מציין העתון הנ"ל.

בכל מקום שחברי "שומר ישראל" לקחו לידיהם את הנהלת הקהלות הזניחו את המוסדות היהודיים והצבוריים, כגון בית החולים היהודי העתיק בלבוב, שהיה ידוע לתהלה ע"י רופא העינים המפורסם ד"ר לינדנר, סגרוהו הפרנסים החדשים ואת החולים שלחו לבתי חולים ומרפאות עירוניות של הגויים. "ובכלל בטלו כל דבר טוב" — מתאונן העתון. מלבד זאת שהיהודים המתבוללים כבשו את הקהלות

הם בקשו לכבוש להם גם מעמד בהנהלת שלטונות העיר והמדינה. בשנת תרל"ג בשעת הבחירות למועצת העיר לבוב נהלו אנשי „שומר ישראל" תעמולה בין היהודים לבחור בצירים יהודיים ולא בפולנים יושבי הארץ. דבר זה הרגיו את ה„פריצים" הפולנים ועורר אותם למעשי אנטישמיות: גרשו את היהודים מן הכפרים, ובערים הכריזו „בויקוט" על הסוחרים והחנונים היהודיים. וכפי שמעיד העתון „מחזיקי הדת" מיום ג' ניסן תרמ"א השתמשו הפולנים בכל אותן ההאשמות אשר האשימו חברי „שומר ישראל" את אחיהם היהודים שהם מתעשרים ע"י לקיחת נשך ורבית מהגויים. בדרך כלל הלכו המתבוללים מ„שומר ישראל" בדרכי המשכילים שקדמו להם כמו יוסף פרל וחבריו והלשינו לפני הגויים על היהודים החרדים והאשימו אותם בכל מיני אשמות. הם היו מוצאים מגרעות בלבד אצל אחיהם החרדים וגם דבקותם בדתם היתה מגרעת וביחוד הוציאו המתבוללים את כל חציהם על החינוך החרדי בכלל, ועל לימוד התלמוד בפרט, המתבוללים פנו לממשלה עם בקשה לעשות בקרת בחינוך ילדי ישראל ולהוציא את לימוד התלמוד לגמרי, שהיה כצנינים בעיניהם. הממשלה הזמינה לאספה משותפת שנים עשר נציגים של המתבוללים ושלשה רבנים מן החרדים כדי לברר את כל השאלות אשר עוררו המתבוללים. שלשת הרבנים היו: הגאון ר' שמעון סופר מקראקא אשר עמד בראש „מחזיקי הדת" ואתו הגאון ר' זלמן שפיצר מוינה והרב מקאליען. בראש המשלחת של המתבוללים עמדו ב. קעניגסווערטער וד"ר קוראנדא. את האספה ניהלו שני פקידים גבוהים של המיניסטרים להשכלה בוינה: הברון פון לעמייר ויועץ החצר גניעביץ. רשות הדבור ניתנה בראשונה לרבנים ובראשם לר' שמעון סופר אשר טען כי המתבוללים כל מגמתם היא לבטל

את התורה שבעל פה שהיא יסוד החיים היהודיים ועל ידי זה הם גרמו ליצירת שתי כתות בישראל אשר אי אפשר לאחדן ואי אפשר להיות בקהלה אחת אתם. ברוח זו דברו גם שני חבריו הרבנים. אחריהם נאם קעניגסווערטער מהמתבוללים והתנפל בגסות על החרדים על אשר אינם רוצים לסדר את חיי הקהלות כמו הקונסיסטואר בצרפת. ואחריו נאם חברו ד"ר קוראנדא יושב ראש קהלת וינה. הוא בקש לסתור את דברי הרבנים בצורה מדעית והשתדל להוכיח שהיהדות אינה בנויה על התלמוד ונשא נאום חריף נגד התלמוד והדגיש שרק התלמוד יוצר מחיצת ברזל בין היהודים וההשכלה, "בת השמים", ולבסוף הכריז על עצמו ואמר: "ואני הנני חבר נאמן למלומדים הנכבדים אייזנמנגר וראהלינג (שני אנטישמים ידועים) שיצאו בספריהם נגד התלמוד". הרבנים שהיו נוכחים בשמעם את דברי החירוף וגידוף על חכמי התלמוד קרעו בגדיהם ור' שמעון סופר התעלף מרוב התרגשות. גם הפקידים הגויים אשר היו נוכחים באספה ראו שהמתבוללים הגדישו את הסאה. בתום הישיבה נגשו הרבנים אל הד"ר קוראנדא והודו לו על אשר גילה את דעתו בפומבי לבטל את התלמוד מן החינוך היהודי ועתה תדע על כל פנים גם הממשלה האוסטרית את כונתם של המתבוללים ותסיק גם היא שאי אפשר לחיות אתם ביחד בקהלה אחת. (התכן המלא של הישיבה ההיא נדפס במחזיקי הדת מיום ו' סיון תרמ"א).

באותו ענין פנה ר' יהושע מבלז בשנת תרמ"ב אל הרב ר' הלל ליכטנשטיין אבד"ק קאלאמיא וזה מה שהשיב לו: "... מה ששאל כבוד הדר"ג נ"י אם מותר למנות מכת הנעאלאגן הנקראים (פארטשריטס פארטיי) להיותם מטובי העיר וממנהיגי הקהל כבר נשאל דבר זה ממחר"ם שיק זלה"ה והשיב לאסור וכו' ועל מה ששאל כבוד הדר"ג נ"י אם מותר

לישב באגודה אחת ממנהיגי היראים עם מנהיגי כת הפארטשריט להמתיק סוד עבור צרכי צבור ותקנת העיר עיין רמב"ם סוף פ"ג סנהדרין אסור לאדם שיצטרף עם אנשים שאינם הגונים שלא יהיו בכלל קשר בוגדים וכו'. ומה שבקש ממני כבוד הדר"ג נ"י לחוות דעתי, האם מותר להעלותם לשום עילוי של כבוד וכו' לכן עליהם נאמר במנין המצוות תר"ג תר"ד תר"ה זכור את אשר עשה לך עמלק מזה תמחה זכר עמלק, לא לעשות מלחמה עמם או להכות ולבזות אלא להרחיקם מאתנו מרחק רב" (שו"ת הלל סי' ח').

אולם המתבוללים לא טמנו ידם בצלחת והמשיכו בפעולתם ההרסנית בקהלות. הם הצליחו סוף סוף להגיע עם השתדלויותיהם ל"רייכסראט" בווינה ובשנת תרמ"ז העלו את הצעתם לסגור את כל בתי תלמוד תורה בגליציה ובמקומם ליסד בתי ספר לעם. אז פנתה חברת "מחזיקי הדת" בקול קורא לכל הסניפים של החברה אשר היו קיימים במאה ערים ועירות לשלוח מחאות לעיר הבירה נגד קבלת הצעה זו ובין השאר כתוב בקול הקורא: "ואתם הלא נפשכם יודעת מאד את אחרית הילדים בבתים כאלה. מי יהיו המורים, מי המנהלים ומי המשגיחים, מה תהי ההדרכה ומה ההשגחה? פסה כל תקוה לשארית ישראל, אין עוד תוחלת לזכר אבות, כי אם אין גדיים אין תישים, אם אין קול יעקב, גם אין הבל תינוקות של בית רבן". ולהלן מעורר הקול קורא: "אל נא תתעצלו ואל תנוחו עד אשר חפץ ה' בידכם יצלח להרים קרן שלומי אמונה ולהושיב תלמוד תורת קדשנו על מכונתו כימי עולם וכשנים קדמוניות" (מחזיקי הדת, תרמ"ז).

עוד קדם לכן בשנת תרכ"ז כאשר נתפרסמה פקודת המיניסטריון להשכלה בדבר הריפורמה בחינוך ילדי ישראל בגליציה, נתאספו בביתו של הגאון ר' יוסף שאול נתנוון בלבוב

מטובי העיר, פרנסיה ועסקניה, לטכס עצה מה לעשות נגד פקודה זו. הם הריצו מכתבים לגדולי הרבנים לעורר אותם לעצה, ופעולה מהירה וביניהם לגאון ר' שלמה קלוגר מברודי\*.

מתכן המכתב ומהנוסח רואים את החרדה הגדולה אשר לבשה את שלומי אמוני ישראל בפני הסכנה של פקודת החינוך החדשה. לאחר התאריך והתארים הרבים אשר בהם עוטרים את הגאון מברודי, פותח המכתב: „דבר אלקים לנו, בלי ספק גם אתם ידעתם את אשר בא ממקום גבוה מן המיניסטעריום דעס אונטערריכטס אל השטאטהאלטעריי ומשם אל כל הקרייז אפרשטענדע בדבר הלימוד לתינוקות של בית רבן לבטל תורה שבעל פה עד ימלא להם שתיים עשרה שנים ואף גם זאת רק אחרי שלמדו כבר ארבעה קלאסען דייטש וחכמת הפדגוגיה וכו'." על כן עושו חושו והתעוררו והכינו עצמכם לעצה ולתפלה ואל תאמרו כי עוד חזון למועד ואם אנחנו מחשים ומצאנו עוון. ואל תעשו אגודות רק כולנו כאחד נבקש מאת השרים הגבוהים על הדבר הזה ולהאיר עיניהם כי הוא עקירת דת הקדושה מה שלא חשבו כלל וכלל. ואת אשר יתן ה' בלבבכם עד מהרה ירוצו דבריכם אלינו למען נדע מה לעשות והיינו לאגודה אחת ואל תאחרו את השעה כי עת לעשות לה' ואנחנו נעשה את אשר בידינו לעשות וכו' ונבקש מאת מעלת כבודו לכתוב לכל עיר ועיר הסרים למשמעתו את כל הדברים אשר כתבנו למעכת"ה." על המכתב חתומים שבעה איש. ראשון החותמים הוא ר' יוסף שאול נתנזון אבד"ק לבוב והגליל ובין השאר נמצא הגאון ר' יצחק אהרן סג"ל איטינגא והאחרון הוא העסקן אריה שמואל מרגושס, חסיד בלז.

---

(\* המכתב נדפס בס' „תולדות שלמה" מאת נכדו יהודה אהרן קלוגר (לבוב, תרמ"ח).

הרבי ר' יהושע מבלז היה הפעיל ביותר בחברת „מחזיקי הדת“. ואם בכרוזים הראשונים של החברה הזאת היה נמנה בין שאר החותמים, בשנים הבאות, כמו שרואים משנת תרמ"ז ואילך, הוא חותם ראשון בכל הכרוזים. הוא עמד בקשרים עם כל גדולי הדור והרבה מכתבים נשארו ממנו שמתוכם אנו רואים את העמדה המרכזית שהיתה להרבי מבלז ביהדות גליציה בימים ההם. הוא משך לתוך תנועת „מחזיקי הדת“ את כל גדולי הרבנים והאדמו"רים עם המוני חסידיהם וכך הגדיל וחיזק את התנועה הזאת כנגד תנועת ההתבוללות.

בשעה שהרבי מבלז יסד את „מחזיקי הדת“ והכניס בענין הזה את הגאון ר' שמעון סופר, לא רצה בתחלה ר' שמעון סופר לקחת עליו את העול הזה מפני ביטול תורה שיגרום לו. אמר אליו הרבי מבלז: מקובלנו שכל אדם מוטל עליו סכום מצוות לעשותן בעולם הזה וכשגומרן מסתלק מן העולם. אבל חבל שאנשים כאלה יסתלקו כל כך מהר מן העולם. אבל יש לכך עצה כפי שמצאנו בפסוק „חזית איש מהיר במלאכתו לפני מלכים יתיצב“: מי שמהיר במלאכתו וגומר את תפקידו בעולם במוקדם וכדי שלא יסתלק מן העולם ישנה עצה לעשותו נחוץ לעולם ולשים עליו תפקיד „לפני מלכים יתיצב“ כדי שיהא עסוק. וכן עמנו עתה: נחוץ לנו אדם כמו הרב ר' שמעון סופר שלפני מלכים יתיצב ויעסוק בצרכי צבור.

ב„אגרות סופרים“ נדפסו אחדים ממכתביו שכתב אל ר' שמעון סופר בקשר עם ארגון החברה „מחזיקי הדת“ והוא שהשפיע על ר' שמעון סופר שיקבל עליו לעמוד בראש החברה. וכך כותב הוא אליו: „וזאת ידע הדר"ג נ"י כי בלעדו לא נבוא ולא נדע מה לעשות מאומה“. ולהלן מודיע שיבוא לזמן המיועד להתיעצות בענין כלל ישראל ללבוב כמו שמציע הרב מקראקא.

במכתב אחר הוא מביע את התרגשותו על שהרב סופר נענה להצעתו וקבל על שכמו את המשרה להיות ראש אגודת „מחזיקי הדת“ בגליציה. „האמת אגיד — כותב הוא — זלגו עיני דמעות מרוב שמחה כי עד עתה חשבתי פן ח"ו עדת ישראל כצאן בלי רועה, אין דורש ומבקש לחשוב מחשבות לטובת הכלל...“

אחד האדמו"רים הגדולים בשעתו של הרבי ר' יהושע מבלז היה האדמו"ר ר' אברהם יעקב פרידמן מסדיגורה, בנו של האדמו"ר מרוז'ין. הוא היה בעל השפעה גדולה על אלפים ורבבות חסידים בגליציה וגם בארצות אחרות. הרבי ר' יהושע עשה מאמצים גדולים להשפיע עליו שיתמוך ב„מחזיקי הדת“ וסוף כל סוף הצליח בכך ובאחד ממכתביו הוא מודיע לר' שמעון סופר כי „הרב הצדיק ר' אברהם יעקב נ"י כבר כתב מכתבים להסרים למשמעתו לערוך מלחמה וקרב נגד שונאינו הפושעים ולקבל בכל לב ונפש את כל הנעשה בלבוב בהסכמת הדר"ג והרבנים נ"י גם נתן מכתב תעודה לדפוס כדי שידעו כל הרוצים לדעת דעתו וחפצו ורצונו ותהלה לאל כל המפורסמים משלנו הם“. והוא ממשיך לעודד את הרב סופר „לבל יירא מזנבות אודים ועלה נדף וקול נובחים כי לא נמצאת במדינתנו קהלה אחת אשר תרצה להיות עמם במחיצתם ח"ו“. וכאשר נועדו בלבוב מארגני החברה „מחזיקי הדת“ ובא לשם הרב סופר מקראקא והרבי מבלז בשנת תרל"ח סעדו שני הגדולים הללו ביחד את סעודת ראש חדש. בשעת הסעודה השמיע הרב סופר דברי תורה והרחיב את הדבור בנוגע לגדולי הדור המתבודדים במועדם ומבקשים שלמות עצמם ואינם משגיחים על הדור והתמרמר על כך. אמר לו הרבי מבלז: „הרב מקראקא! אין אני מבלה את זמני בהתבודדות. הנני מתגולל כאן בלבוב כבר ארבעה שבועות למען הענין

הזה...". בתוך הסעודה בא פתאם אדם אחד בבכי אל הרבי מבלז שיבקש רחמים על חולה אנוש והגיש לרבי "פתקה" ובה שמו של החולה. לקח הרבי את הפתקה והושיט אותה לר' שמעון סופר. הגאון החזירה אליו באמרו: "ענין זה שייך לכם, הרבי מבלז". אמר אליו הרבי: "יסכים גם הרב הקראקא אתי שתהא רפואה שלמה לפלוני החולה". נענה הרב מקראקא ואמר: "אני מסכים".

בשנת תרל"ט כאשר נתקיימו באוסטריה הבחירות ל"רייכסראט" ("בית המחוקקים") נבחר ר' שמעון סופר כנציגם של יהודי גליציה על פי השתדלותו של הרבי ר' יהושע מבלז אשר ציוה על כל חסידיו להצביע בעד הגאון מקראקא. ארבע שנים ישב ר' שמעון סופר ב"רייכסראט" עד פטירתו בשנת תרמ"ג.

על גדל הידידות שבין שני הגדולים הללו ועל החבה הגדולה והכבוד אשר רחש הרבי מבלז לר' שמעון סופר תעיד גם העובדה שכאשר הגיעה לבלז הידיעה על פטירתו של הגאון הזה ציוה הרבי ר' יהושע על כל הנשים לפרוק מעליהן את עדיין לאות אבל כבוד לישראל.

גם עם בניו של ר' שמעון סופר היה הרבי מבלז בידידות, וביחד התיעצו בעניני כלל ישראל. אחרי פטירתו של ר' שמעון סופר העמידו בראש "מחזיקי הדת" את בנו ר' יצחק ליב סופר שהיה גדול בתורה ועשיר מופלג.

בן אחר של ר' שמעון סופר, ר' שלמה סופר, המחבר של "אגרות סופרים" בקר בשנת תרמ"א אצל הרבי מבלז בענינים הנוגעים לכלל ישראל בגליציה, מספר על שיחה שנתגלגלה ביניהם על דבר "מורה נבוכים" ור' שלמה סופר מוסר את השיחה המענינת ההיא: "בשנת תרמ"א הייתי בענינים הנוגעים לכלל ישראל במדינתנו אצל הרבי מבלז

וזכיתי להתעלס עם הרבי לערך ג' שעות רצופות ולא עמד איש אתנו והיינו מדברים בענינים שונים ועל דבר מורה נבוכים. ספרתי מה ששח החתם סופר עם ר' שמעון סופר בזה הלשון: „ראה בני מה שכתבתי“, והראה לו בפנקס חדושי תורה שכתב על יש מי שסובר במורה נבוכים בזה הלשון: „ואע“ג דנפק מפומיה דגברא רבא הבל הוא ואומר לך עוד עד שלא הגיע לארבעים שנין ומילא כרסו ברוב הש“ס לא ילמד מספר המורה“ (עיין דרשות חתם סופר ח“ב דף שצח). ויען ויאמר הרבי בהתלהבות גדולה: „ר' שלמה, אעפ“י שהחתם סופר הקדוש אמר כן, אני חולק עליו בזה ואומר: אם יזקין אדם ויגיע לשנות מתושלח ולמד כל הש“ס, לא רק רוב הש“ס, לא יביט אל מראהו, הלא שמו מוכיח עליו שהוא מורה רק לנבוכים, ומי שלא יסטה מן הדרך הסלולה, דרך המלך, הכי צריך ל„מורה“?

הדים לויכותיו עם המשכילים ותשובותיו ועמדתו כלפי דעותיהם נשארו בהרבה משיחותיו ואמרותיו: מסופר — כאשר בא ר' יהושע ללבוב בקשר עם ארגון „מחזיקי הדת“ אמר לו אחד המשכילים: „למה ילחם כבוד הרבי נגדנו? הלא מוטב שנתפשר“. השיב לו: „מדרך העולם כשאחד תובע מחברו עשרת אלפים זהובים ואין לו אזי באין ברירה מתפשרים ומקבלים חמשים אחוזים או ארבעים ומותרים על השאר. אבל אנחנו יש לנו תרי“ג מצוות וכולן קדושות וחביבות עלינו ואין אנו יכולים לותר אפילו על אחת מהן...“.

ועוד אמר: המשכילים רוצים לשנות את התורה והמצוות ולהתאימן אל הזמן החדש, ובזאת כל טעותם. וכבר היה לעולמים שניסו לעשות כמותם ולא הצליחו, כמו שמצאנו במגלת אסתר (א, יג) „ויאמר המלך לחכמים יודעי העתים כי כן דבר המלך לפני כל יודעי דת ודין“. „המלך“, הוא מלך

מלכי המלכים, אמר לחכמים, "יודעי העתים" שחושבים את עצמם לחכמים שיודעים לשנות את התורה לפי העתים, אבל אין זו הדרך! "כי כן דבר המלך", כנים הם דברי המלך מלכי המלכים לעולם, בכל הזמנים והתקופות, לפני כל יודעי דת ודין".

פעם שאל את הרבי חסיד אחד: למה יטריח את עצמו הרבי במלחמתו נגד החפשיים? הלא אפשר שלא יצליח? השיב לו הרבי: הגמרא (חולין ז.) מספרת לנו שרבי פנחס בן יאיר הלך פעם לקבץ כסף לפדיון שבויים והגיע לנהר גינאי ואמר אל הנהר: "חלוק לי מימך ואעבור בך. אמר ליה: אתה הולך לעשות רצון קונך ואני הולך לעשות רצון קוני, אתה ספק עושה ספק אי אתה עושה, אני ודאי עושה". פירוש הדבר: הנהר בודאי עושה את רצון הבורא, אבל אני אפילו יש ספק אם אצליח, בעשייתי זאת גופא אני עושה רצוני יתברך.

וכאשר עמדו בלבוב לבחור את הז"ר ביק ל"רייכסראט" שבוינה בתור נציגם של יהודי גליציה התגבר האדמו"ר מבלז כארי למנוע את בחירתו. כרוזים נתפרסמו בשמו עם קול קורא באותיות גדולות, "לא תשתחוה" נישט ביקן.

הארגון "מחזיקי הדת" וגם העתון של הארגון הזה שיסד האדמו"ר ר' יהושע מבלז פתחו דף חדש בהיסטוריה של יהדות גליציה. זאת הפעם הראשונה שהיהדות החסידית יצאה מאורגנת בפומבי ונעשתה לחלוץ העובר לפני מחנה היהדות החרדית כולו לנהל את מלחמתה ביד רמה. ממלחמת הגנה עברה למלחמת התקפה על מהרסי היהדות.

**מתורותיו של האדמו"ר ר' יהושע רוקח מבלז**

**בראשית ו, ט:** "אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים היה בדורותיו". וברש"י, "ויש דורשים אותו לגנאי לפי דורו היה צדיק, ואילו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום".

פליאה, והלא הכתוב מכנה את נח „איש צדיק תמים” והקב”ה אומר לו: „כי אותך ראיתי צדיק לפני” ואיך אפשר לומר שאילו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום? אלא באמת זה אינו אלא שבח לנח שהיה צדיק ועניו כל כך שאילו היה בדורו של אברהם אבינו והיה רואה את מסירות נפשו בעבודת ה', היה לבו נשבר בקרבו והיה נחשב בעיני עצמו ללא כלום כנגד אברהם אבינו.

**בראשית יז, כז:** „וכל אנשי ביתו יליד בית ומקנת כסף מאת בן נכר נמלו אתו”. מה מדגישה המלה „אתו”? אלא אברהם אבינו במולו את עצמו הכניס בכל הסביבה מין קדושה כזאת עד שכולם גם „יליד בית ומקנת כסף” באו ובקשוהו שימול גם אותם יחד אתו, דומה הדבר למעשה הבעש”ט הקדוש בשעה שהתבודד ביערות קוסוב הכניס קדושה בכל אותם המקומות עד שגם בעלי חיים עמדו על רגלם האחת לפני הקב”ה.

**בראשית יח, ב:** „וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו וירא וירץ לקראתם”. ולהלן שם, ח: „והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו”. מלאכי השרת בתחלת בואם לעולם התחתון היו „נצבים עליו” במדרגה למעלה ממנו. אבל כשהתחיל אברהם אבינו לעשות הכנה למצות הכנסת אורחים הריהו נמצא כבר במדרגה שוה למלאכים „וירא וירץ לקראתם”, וכשקיים מצות הכנסת אורחים „ויאכלו”, אזי „והוא עומד עליהם” במדרגה למעלה מהם.

**בראשית כה, כב:** „ותלך לדרוש את ה'”. וברש”י שם „לבית מדרשו של שם”. רבקה אמנו היתה נביאה וראתה שהיא עקרה מטבעה אלא שעתידה להתעבר מפני הבטחת ה' לאברהם „כי ביצחק יקרא לך זרע” (בראשית כא, יב). אבל כשראתה בנבואתה שיהיה לה בן עשיו תמהה על כך מאד. כי אילו היה עשיו בנה מצד עצמה אין לה על מי לבא בטענות, אבל היא

מצד עצמה היתה עקרה ונתעברה רק מצד הבטחת ה' ואם כן מה צריך יש להקב"ה שיוולד לה בן כזה? זאת היא השאלה אשר שאלה בבית מדרשו של שם ועבר. השיבו לה: „שני גויים בבטנך ולאם מלאם יאמץ” (שם, כג), כלומר, יעקב יהיה יעקב רק על ידי כך שישנו עשיו כנגדו.

**בראשית לא, לו:** „ויאמר ללבן מה פשעי מה חטאתי כי דלקת אחריי”. באמת הטומאה לעולם בורחת מפני הקדושה וכאן ראה יעקב כי לבן שמלא כולו טומאה אינו יכול להפרד ממנו ורוצה להדבק בו ודולק אחרייו. וזהו שאמר „מה פשעי מה חטאתי”. אין זאת שחטאתי שהטומאה דולקת אחרי להתחבר אלי.

**בראשית לג, יב:** „ויאמר נסעה ונלכה ואלכה לנגדך”. וברש"י „בשוה לך, טובה זו אעשה לך שאאריך ימי מהלכתי ללכת לאט כאשר אתה צריך וזהו לנגדך בשוה לך”. עשיו הציע לפני יעקב שילכו בשוה, בדעה אחת. השיב על כך יעקב אבינו: „כי הילדים רכים” (שם יג) כלומר, מה שנוגע אלי אוכל ללכת אתך כי בטוח אני ואינני ירא שאהיה מושפע ממך, אבל ירא אני בעד ילדי, „כי הילדים רכים”, שהקרבה היתירה אליך תזיק לבני הדור הצעיר, כי עלולים הם להיות מושפעים ממך.

**שמות י, ב:** „ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אתתי אשר שמתי בס וידעתם כי אני ה'”. והלא היה צריך לומר „וידעו כי אני ה'”, כלומר, הבנים ומדוע נאמר „וידעתם”? אלא כל דבר אשר האדם רוצה להכניס בלבו של חברו צריך שהוא תחלה בעצמו יאמין בו ואז הדברים היוצאים מן הלב נכנסים ללב. וזהו מובנו של הכתוב „ולמען תספר באזני בנך ובן בנך”, כדי להכניס אמונה בלב הדור הצעיר צריך תחלה שאתם בעצמכם תהיה לכם האמונה, ולכן מדגיש הכתוב „וידעתם”, אתם תחלה צריכים לדעת זאת

ולהאמין ואז תוכלו לקבוע את הדבר גם בלב בניכם.

**שמות טו, ט:** „אמר אויב ארדוף אשיג אתלך שלל“.  
פירושו כמו שחז“ל אמרו „בזכות שלשה דברים נגאלו אבותינו ממצרים שלא שינו שמם לשונם ומלבושם“. אולם פרעה הרשע רצה שלפחות חלק מהם יסורו מדרכם הטובה וזהו שאמר „אתלך שלל“, שלל ראשי תיבות: שם, לשון, לבוש. פרעה חשב שאם חלק מהם ישנו שמם, לשונם ולבושם, על ידי כך יכניס פירוד ביניהם ואז ישיגם.

**שמות כה, ב:** „דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה, וברש“י „לי לשמיי“. בכל מצות צריכה להיות הכונה בשעת עשיתה לשם שמים, אולם בצדקה אמרו חז“ל „עשר בשביל שתתעשר“. ועוד אמרו „הנותן צדקה בשביל שיחיה בני הרי זה צדיק גמור“. המדובר הוא בנותן צדקה, אבל המקבץ צדקה מחוייב לעשות לשם ה' וזהו שכתוב „ויקחו לי“ לשמי, הלוקחים — יקחו לשמי.

**שמות לו, ה—ו:** „מרבית העם להביא מדי העבודה למלאכה וגו' ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר איש ואשה אל יעשו יעשו עוד מלאכה“. מהו החסרון אם מרבית העם להביא? אדרבא מוטב שירבו להביא מאשר ימעיטו, ישאר מהמלאכה גם לבדק הבית. אלא התירוץ הוא: ידוע שמעשה המשכן היה מכפר על חטא העגל ואם כן היו כולם בעלי תשובה, ואם בעלי תשובה מפליגים בתשובתם עלולים הם גם לקלקל ועל כן צריכים הם לשאול מחכם כיצד וכמה לעשות תשובה. וזהו שאמרה התורה „מרבית העם להביא“ תשובה יותר מכפי הצורך, ובכך הרגישו חכמי הלב העושים במלאכה והודיעו למשה רבינו והוא הורה שלא יעשו עוד מלאכה.

**במדבר טז, ל:** „ואם בריאה יברא ה' ופצתה האדמה את פיה וגו' וירדו חיים שאולה“. למה השתדל משה רבינו להביא על

קרח ועדתו ענש כל כך גדול ובקש שירדו חיים שאולה ? אלא כל זמן שאדם חי עלול הוא לחזור בתשובה ואפילו ברגע האחרון, ומשה רבינו שהיה רעיא מהימנא (רועה נאמן) וחס על כל נשמות ישראל, בקש שירדו חיים שאולה כדי שיוכל קרח לחזור בתשובה גם ברגע האחרון.

**במדבר כא א :** „וישמע הכנעני מלך ערד יושב הנגב כי בא ישראל דרך האתרים וילחם בישראל“. וברש"י „יושב הנגב זה עמלק שנאמר עמלק יושב בארץ הנגב ושנה לשונו לדבר בלשון כנען כדי שיהיו בני ישראל מתפללים להקב"ה לתת כנעניים בידם והם אינם כנעניים. ראו ישראל לבושיהם כלבושי עמלקים ולשונם לשון כנען אמרו נתפלל סתם שנאמר אם נתן תתן את העם הזה בידי“. ומדוע באמת לא שינו גם את לבושיהם כלבוש הכנעניים ? משמע מכאן שהעיקר הוא הלבוש, שאילו היו משנים גם את לבושיהם היו נעשים כמו כנענים ממש והיו בני ישראל מתפללים שיתן הכנעניים בידם. לכן לא שינו את לבושם למען הטעות את בני ישראל שלא ידעו להתפלל על מפתחם.

**במדבר כז טו :** „וידבר משה אל ה' לאמר וברש"י „אמר לו השיבני אם אתה ממנה להם פרנס אם לאו“. יש לפעמים שמנהיג הדור נולד, ויש שהקב"ה ממנה מנהיג כשרואה שאין מנהיג בעולם וזהו שאמר משה רבינו „אם אתה ממנה להם פרנס“ כלומר, שאם לא נולד המנהיג אלא אתה ממנה אותה, תמנה את בני למנהיג, כי רצה משה שבנו יירש את מקומו ויהיה מנהיג אחריו. אמר לו הקב"ה „קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו“ כי הוא נולד מנהיג ואין אני ממנה אחר.

**במדבר לא נ :** „ונקרב את קרבן ה' וכו' טבעת עגיל וכומז לכפר על נפשותינו לפני ה'“. וברש"י וכומז „דפוס של בית הרחם לכפר על ההרהור הלב של בנות מדין“. והלא כל מי

שהיה בו הרהור עבירה היה חוזר מן המערכה, כמו שאמרו חז"ל, "כל הירא ורך הלבב", היינו הירא מעבירות שבידו ואפילו סח בין תפלה לתפלה, ואיך אפשר לומר שנכשלו בהרהור עבירה? אלא מצינו בספרים קדושים שעל ידי מחשבות הרשעים נמשך פגם דק גם על הצדיק ויכול לבא אליו הרהור רע וזהו שנאמר, "לכפר על הרהור הלב של בנות מדין", כלומר על ידי הרהור של בנות מדין באנו גם אנו לידי הרהור רע.

**דברים יא, יט:** "ולמדתם אתם את בניכם". לכאורה מיותרת היא תיבת "אתם", אלא מאחר שהיא כתובה חסר בלא ו"ו הכונה היא שאם אתם בעצמכם לומדים ומתנהגים כראוי, בזה עצמו הנכם מקיימים, ולמדתם את בניכם".

**דברים כח, סו:** "והיו חייך תלויים לך מנגד ופחדת לילה ויום ולא תאמין בחיידך". אף על פי שפרנסתך קצובה לך מראש מדי שנה בשנה ותלוייה לנגד עיניך מראשית השנה עד סופה כמו שאמרו חז"ל (ביצה טז), "כל מזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה ועד יום הכפורים", בכל זאת אינך מאמין, "לא תאמין בחיידך", ופחדת לילה ויום, זאת היא הקללה.

**תהלים צג, ה:** "עדוטיך נאמנו מאד לביתך נאווה קדש לאורך ימים". ידוע מה שאמרו חז"ל: "נפש החוטאת במה תתכפר? מדת הדין אומרת תמות, התורה אומרת יביא קרבן ויתכפר, הקב"ה אומר יעשה תשובה ויתכפר". וזהו שנרמז בכתוב: "עדוטיך" — זו תורה האומרת יביא קרבן ויתכפר — "נאמנו מאד לביתך נאווה קדש", כלומר בזמן שבית המקדש קיים, אבל מה שהקב"ה אומר, "יעשה תשובה ויתכפר" זהו לאורך ימים, אף בזמן שאין בית המקדש קיים.

**תהלים ק, ד—ה:** "באו שעריו בתודה חצרותיו בתהלה הודו

לו ברכו שמו כי טוב ה' לעולם חסדו ועד דור ודור אמונתו". לפי המשנה (שבועות פ"ב מ"א) „אין מוסיפין על העיר והעזרות אלא במלך ונביא וכו' ובשתי תודות ובשיר" והתוספות (ט"ו ד"ה ויוצא) מבאר שהר הבית מתקדש בשירה בלבד בלי קרבן תודה. ועל ידיהם מתישב הכתוב היטב: באו שערינו — אלה שערי העזרות — בתודה, חצרותיו — זהו הר הבית — בתהלה. ולמה כך שהר הבית נקדש בשירה בלבד? להורות „כי טוב ה' לעולם חסדו ועד דור ודור אמונתו" שתשאר אמונה זו לדורות עולם שתהלת ה' הוא ענין גדול.

**שבת קיט:** „כל העונה אמן בכל כחו פותחין לו שערי גן עדן". „אמן" ראשי תיבות: אכילה, ממון, נשים. מי שמענה את עצמו בשלש התאוות הללו בכל כחו ואינו נותן יד ליצר, פותחין לו שערי גן עדן. וזה מרומז בכתוב (ויקרא א, יא) „ושחט אתו על ירך המזבח צפונה לפני ה'". ירך — היא תאית נשים, מזבח — תאית אכילה, צפונה — ממון, ככתוב „מצפון זהב יאתה" (איוב לו, כב).

**יומא פ"א:** „כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי". וקשה, הלא בעשירי באמת מתענה והיה עליו לאמר רק „כאילו התענה תשיעי"? התירוצ' הוא: כידוע, עיקר ענין הצום הוא כמו קרבן, היינו החלב והדם שנתמעט בגופו של היושב בתענית, נחשב כקרבן שדמיו נזרקים על גבי המזבח וחלבו נקטר ומכפר כחטאת ואשם. אבל אדם שכל ימות השנה אכל כל דבר אסור וביום הכפור אומר שמקריב את חלבו ודמו על ידי צומו ומכפר על כל עוונותיו, הרי קרבנו הוא קרבן פגול ולא ירצה ופסול למזבח. לפיכך הקדים הקב"ה תרופה לדבר וציוה לאכול ולשתות בתשיעי, ואכילה זו שהיא אכילת מצוה היא ממש קרבן ולא נחשב כפיגול

ולכן אומר כאילו התענה תשיעי ועשירי, מחמת שמאכילה בתשיעי נעשה צום העשירי קרבן נרצה.

**סוכה מח:** „שמיני רגל בפני עצמו לענין פז"ר קש"ב".  
**פירוש:** התפלות הפזורות בכל השנה ואין להם עליה, ביום זה הן עולות והקב"ה מקשיב להן.

**ירושלמי סוטה פ"ח ה"ג:** „שני ארונות היו מהלכים עם ישראל במדבר, אחד שהיתה תורה נתונה בו, ואחד שהיו שברי לוחות מונחין בתוכו וכו' וזה שהיו שברי לוחות נתונים בתוכו היה נכנס ויוצא עמהן". ולמה דוקא שברי לוחות יצאו עמהם למלחמה? אלא כשישראל יוצאים ללחום בגויים לוקחים שברי לוחות להראות להם שגם יהודים שאינם שומרי תורה ושוברים את הלוחות על כל פנים הם טובים יותר מן הגויים".

הדור השלישי לבית בלז

האדמו"ר ר' ישכר-דב רוקח זצ"ל

(תריד—תרפז)

## פרק א

נעוריו ושנות שבתו בטשרנוביל

ר' ישכר דב נולד בבלז לאביו האדמו"ר ר' יהושע רוקח ולאמו הצדקת מרת רבקה מרים, נכדת ה"א, אהב ישראל מאפטא, בשנת תרי"ד, שנה אחת קדם הסתלקות סבו האדמו"ר הראשון מבלז רבי שלום רוקח.

ר' ישכר דב היה הבן השני מחמשת הבנים ושלש הבנות אשר לאדמו"ר ר' יהושע מבלז. כבר מילדותו הצטיין ר' ישכר דב בפקחותו היתירה ובכשרונותיו הנעלים, אשר ירש אותם מאביו וסבו. מנעוריו הדריכו אביו בעבודת ה' ובחינוך המדות, והבן הפקח והמקשיב קלט היטב את דברי אביו וברבות הימים כאשר נעשה אדמו"ר היה מספר את אשר קבל מאביו. פעם סח לו אביו בענין המדות שיש לו לאדם לסגל לעצמו מנעוריו וכך אמר אליו: „דע לך, בני, שכל עיקרו של האדם הוא לשבור את מדותיו לא בעזרת שכלו ולא על ידי עצת חברו וגם לא על ידי ספרי המחקר הדורשים בעניני מדות ומוסר, אלא אך ורק על פי התורה הקדושה. שכך מקובלני מפי אבינו, הוא זקנך, האדמו"ר הקדוש. פעם נכנסתי — המשיך אביו לספר — לחדרו של אבינו והיו ספרים הרבה נערמים על שלחנו. נטל מהם בידו, הקריבם אלי ואמר: „רואה אתה, בני, אין אדם יכול להלהיב את לבו להקב"ה לא על ידי

שכלו ועצתו ואף לא על ידי הספרים הללו. ואם סבור הוא שיכול, אין התלהבותו אלא לפי שעה, אבל אין קיום לה. מה שאין כן הדבר בתורתנו הקדושה שהיא עומדת לעד. ואף על פי שנראה לנו לפעמים שלא פעלה את פעולתה עלינו ח"ו, הנה, אעפ"י שלא פעלה ברגע זה, מכל מקום שמץ דבר מקדושתה יגונב אלינו וישאר אצלנו להבא, וכאשר נבא לעסוק באינו מצוה בעבודת ה' יתעורר בקרבנו כחה של קדושת התורה אשר נשתייר בנו ויסייע לנו בעבודת השם...".

כך היה מדריכו אביו מנעוריו בעבודת השם.

והנה שיחה אחרת אשר מטרתה להחדיר את ההכרה והתחושה של המשך שלשלת הדורות מאברהם אבינו. בלמדו לבנו את פרשת תזריע ובהגיעם לפסוק, „וביום השמיני ימול בשר ערלתו“ (ויקרא יב, ג) אמר לו אביו: והלא יש לתמוה למה הכניסה התורה ענין המילה בתוך פרשה אשר כל עיקרה אינו אלא הלכות טהרה של היולדת? אלא כדי ללמדנו שאמנם העיקר בילד הנילוד היא ההכנה של האב והאם להביא את הילד לעולם בקדושה ובטהרה. אולם אם לא היתה ההכנה של ההורים כראוי, אל יתיאש, כי עומדת לו ההכנה שעשה אברהם אבינו והיא קימת לעד, עד סוף כל הדורות. ועל פי זה יובן גם המדרש בויקרא רבא (תזריע יד) על הכתוב אשא דעי למרחוק ולפועלי אתן צדק (איוב לו, ג) „מחשבין לשמו של אברהם אבינו שנאמר (בראשית כב), „וירא את המקום מרחוק“, היינו שדאג מרחוק, ממרחקי הזמן, לכל הדורות אשר יצאו ממנו, שאם ח"ו לא תהא ההכנה של ההורים בשלמות כראוי, אזי תעמוד לו לרך הנילוד ההכנה שעשה אברהם אבינו בשביל כל הדורות שהיה הראשון אשר קיים מצוה זו. לכן מובן מדוע בזכר ענין המילה כאן בפרשת תזריע.

וכך גדל ר' ישכר דב באוירה ספוגה תורה וחסידות

בבית אביו בבלז. שמו הלך לפניו ונתפרסם כ„עילוי“.  
מטשרנוביל הרחוקה החונה על גדות הדניפר במדינת רוסיה,  
מקום שם שכן כבוד האדמו"ר הזקן ר' אהרן טברסקי, באו  
שדכנים לדבר נכבדות בבנו ה„עילוי“ של האדמו"ר ר' יהושע  
מבלז עם נכדתו, בת בנו, של האדמו"ר הזקן ר' אהרן. השידוך  
נקשר בין שני בתי הצדיקים המפורסמים הללו. נכתבו  
התנאים, ובשנת תרכ"ח במלאת לחתן ארבע עשרה שנה,  
נכנס לחופה עם בת גילו הכלה מרת בתיה רוחמה בת ר' זושא  
טברסקי. החתונה נתקיימה בטשרנוביל. לחתונה בא האדמו"ר  
ר' יהושע עם בנו החתן בלוית פמליא גדולה של אנשי שלומו  
מבלז.

מסופר: בליל שבת קדש כאשר האדמו"ר ר' אהרן  
ישב כבר ליד השלחן בסעודת השבת בא אל השלחן מחותנו,  
עטוף בטליתו כמנהג בלז, בלוית פמליתו, שזה רק עתה גמרו  
את תפלת ערבית, שכן נוהגים בבלז לאחר בתפלה. חרה הדבר  
לחסידי טשרנוביל ומתוך שקנאו לכבוד רבם הזקן התחילו  
להתקוטט עם חסידי בלז, כי היה ר' אהרן כבר זקן מופלג ור'  
יהושע מבלז היה אז בן ארבעים ושלש. כאשר שמע ר' אהרן  
את הרעש גער בהם וקרא אליהם: „דרך ארץ! ואל מחותנו  
האדמו"ר מבלז פנה ואמר: „מחותן! תאמרו „שלום עליכם“  
ותקדשו על היין!“

אחרי הנישואין נשאר הזוג בדור בבית הורי הכלה,  
והיו סמוכים על שלחנו של הסבא האדמו"ר ר' אהרן, אשר  
החזיק אצלו, כמנהג הימים ההם, את כל בניו ונכדיו עם  
צאצאיהם.

גם כאן בטשרנוביל, כמו בבית אביו בבלז, המשיך ר'  
ישכר דב לשקוד על התורה ועל העבודה והיה עוסק בתורת  
הנגלה ובתורת הנסתר כאחת. את חידושי תורתו היה נוהג

להעלות על הכתב והיה חרד מאד לכתביו שלא יפלו בידי זר ועל כן בכל אשר הלך או נסע היה לוקח עמו את צרור הכתבים. בחצר משרנוביל התנכר ר' ישכר דב בין שאר נכדי האדמו"ר הזקן בלבושו ה"בלזי" והיה שונה מהם בכל הליכותיו. היה שקדן ומתמיד גדול ועשה לילות כימים.

האדמו"ר הישיש ר' אהרן חבבו מאד על פקחותו וחריפותו, ואהב להשתעשע עמו בדברי תורה וחסידות. פעם בערב יום כפורים נכנס האדמו"ר ר' אהרן אל הדרו של ר' ישכר דב לראות כיצד מתכונן הוא ליום הקדוש. „בערעניו! — קרא אליו — הרי בר-אוריון הנך, מה מלמדת אותנו הגמרא (ברכות ח:), „כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו מתענה תשיעי ועשירי"? הוה אומר היא מלמדת אותנו: „תאכל כך, שתהא גם אכילתך רצויה כצום“.

ארבע השנים אשר דר ר' ישכר דב במחיצתו של האדמו"ר הזקן משרנוביל השאירו רשם עז עליו. דמותו של הצדיק הישיש, וביחוד עבודת השם שלו, הלהיבוהו והיה מדבר בו בחרדת קדש. רגיל היה לספר כיצד היה הצדיק משרנוביל קורא „מודה אני": „הוא היה כולו מלא יראה ורטט וכל אבריו רעדו. בשעה שפתח את שפתיו והוציא מפיו את שתי התיבות „מודה אני" אמר אותן מתוך הדגשת אפסות ה„אני". כלומר, מי אני שאוכל להודות למלך מלכי המלכים? וכאשר הגיע לומר „לפניך", היה מרוב יראת הכבוד לפני גדלותו ורוממותו של הבורא, מתעלף ולא יכול היה עוד להמשיך עד אשר שבה רוחו אליו“.

ועוד: כשהיה האדמו"ר משרנוביל עומד בתפלת „נשמת" והיה מגיע לאמירת „בפי ישרים תתרום ובשפתי צדיקים תתברך, ובלשון חסידים תתקדש ובקרב קדושים תתהלל", היה מפסיק ופונה אל חסידיו ואומר: „עולם, אבל

מה נעשה שאין אנחנו ישרים? ורחוקים מלהיות צדיקים, ואפילו חסידים אין אנו, ובודאי שאין אנו קדושים, ואם כן איך נוכל אנו, שאין אנו אלא יהודים פשוטים בתכלית הפשטות, איך נוכל לפאר ולרומם שם ה' ? לא נשאר לנו אלא, "ובמקהלות רבבות עמך בית ישראל ברנה יתפאר שמך מלכנו", על כל פנים לסוג זה של "מקהלות רבבות עם ישראל" נוכל להשתייך גם אנו, ועל ידי הצטרפותנו לכלל ישראל גם אנחנו את שמו יתברך מפארים..."

"ובדרך זו — הוסיף ר' ישכר דב — יכולים אנו להבין גם את אשר אנו אומרים בעבודת יום הכפורים, "שש ועירה דם הפר לתוך המזרק שבו דם השעיר ונתן בו המלא בריקן כדי שיתערבו יפה יפה", כי לכאורה יש לשאול לשמחה מה זו עושה? אלא על פי הסברו של האדמו"ר ר' אהרן מטשרנוביל בתפלת "נשמת" כדלעיל נוכל גם כאן לומר על שמחתו של הכהן הגדול. כי כאשר הופרש הכהן הגדול לעבודת יום הכפור מביתו ומכלל ישראל אחזהו פחד בראותו את עצמו מובדל מהכלל, ולכן בשעה שעירה דם הפר, שהוא קרבנו, בדמו של השעיר, שהוא קרבנם של כל ישראל, שש ושמח על כך כי הרגיש את עצמו שוב שייך לכלל ומעורב בתוך מקהלות רבבות עם ישראל.

אף הוא היה אומר: "כתוב בשירת דבורה (שופטים ד) אנכי לה', אנכי אשירה, אזמר לה' אלקי ישראל". למה כפל לשון "אנכי" פעמיים? אלא יש לקרא בתחלה תיבה זו בתמיהה: אנכי לה'? איך יכול אנכי הקטן והשפל לומר לפני גדלותו יתברך? והתשובה היא: אנכי אשירה, אזמר לאלקי ישראל, אכלול עצמי בתוך כלל ישראל, ובתוך הכלל יכול גם אני הקטן לשיר לה'.

זמר היה לו לאדמו"ר הזקן ר' אהרן שהיה מזמר אותו

ור' ישכר דב משנעשה אדמו"ר היה מזמרו אף הוא בשם הצדיק מושרנוביל והזמר הוא: „צריך לעבוד להשם יתברך בלא שום פניות במחשבה בדבור ובמעשה, בלתי לה' לבדו...". תחת חסותו ובצל אהבתו של הצדיק הישיש הלך ר' ישכר דב מחיל אל חיל.

שאר הנכדים של האדמו"ר הזקן בחצר מושרנוביל משראו את החבה היתירה של סבם האדמו"ר לאברך ה„בלזי", התחילה קנאה לקונן בלבם. הם נתקנאו בבחור הבלזי על שהסבא משתעשע בו יותר מאשר בהם ומקדיש לו תשומת לב יתירה. אולם בדבר אחד לא שפר חלקו של ר' ישכר דב. כבר עברו כמה שנים לאחר נישואיו ובן עדיין אין לו. אמנם נולדו לו ילדים אבל הם מתו בינקותם ולזרע של קימא עדיין לא זכה. אביו האדמו"ר מבלז שבא לבקרו אמר אז על כך: „מה פלא בדבר! אם בני רוצה להביא לעולם נשמות גבוהות אשר אינן יכולות להתקיים".

עם אביו עמד בקשרים אמיצים והיה נוסע אליו לבלז לעתים מזומנות. באחת הנסיעות האלו קרה לו מקרה שגרם לו הרבה צער ועגמת נפש אולם לבסוף נהפכה לו עגמתו לשמחה. והדבר כך היה: משראה ר' ישכר דב שלא נפקד בבנים של קימא שקע כולו בלימוד והחליט בלבו להעלות את חידושיו על ספר. את כתביו שמר מכל משמר, כי היו יקרים לו עד מאד. כאשר יצא לנסוע לבלז לבקר את אביו שם את כתביו באמתחתו על מנת להראותם לאביו ולקבל ממנו רשות עליהם. והנה כאשר בא לבלז ראה פתאום שהכתבים אינם, ולא ידע כיצד אבדו ממנו ומי לקחם. מלא צער היה על אבדן פרי רוחו ונפשו עגמה עליו מאד. אולם אביו משנודע לו הדבר קראו אליו ואמר: „אל נא ירע לך, בני, על אבדן הכתבים שלך. הלא ידעת כי קבלה בידנו מאבינו, הוא זקנך, הקדוש

וצ"ל, אשר את הכתוב „זה ספר תולדות אדם” היה מפרש כך : „ספרו הטוב ביותר של האדם הם תולדותיו, היינו, בניו. ועתה, בני, הריני מבטיחך שתחת הכתבים אשר אבדו לך, יהיו לך בנים כשרים”.

דברים אלה של אביו נחמוהו והשכיחו מלבו את צערו על אבדן הכתבים. הוא נתיאש מהם. אולם בשובו לטשרנוביל נודע לו כי כתביו נמצאו, אלא שמבקשים תמורתם סכום כסף ידוע. הדבר היה תמוה בעיניו כיצד נפלו כתביו בידים זרות. נתברר לו שהאברכים בחצר טשרנוביל בקשו לחמוד להם לצון והוציאו את הכתבים מאמתחתו בטרם יצא לדרך והוא לא הרגיש בדבר. עתה כאשר באו והודו לו על המעשה ובקשו כסף תמורתם, אמר להם : „תמה אני על המעשה שעשיתם, ועוד אתם מבקשים שכר ? ואתם ידעתם שהכתבים יקרים לי כנפשי. אולם עתה אין לי עוד חשק בכתבים הללו, ואני מניחם לכם, עשו בהם כאות נפשכם. יש בי אמונת חכמים, והבטחת אבי האדמו"ר מבלז שליט"א בידי, אשר ברכני והבטיחני שתחת הכתבים אשר אבדו לי, יהיו לי בנים כשרים. ואני בוחר בבנים במקום הכתבים”.

מכאן ואילך היו זהירים בכבודו ולא העזו עוד לחמוד להם לצון באברך הבלזי ולצערו.

בשנת תרל"ב, נסתלק האדמו"ר הזקן ר' אהרן מטשרנוביל ור' ישכר דב. נשאר עוד שש שנים לשבת בבית חותנו ר' זושא טברסקי בטשרנוביל, כי עשר שנים מזונות נקבעו לו קדם הנישואין. וכתום עשר השנים חזר ר' ישכר דב לבית אביו לבלז והוא מטופל כבר אז בן ובת אשר נולדו לו בשנים ההן כברכת אביו והבטחתו.

## פרק ב

## האדמו"ר בקרב חסידיו

עם הסתלקותו של אביו האדמו"ר ר' יהושע בשנת תרנ"ד נתמנה ר' ישכר דב ע"י קהלת בלז לאבד"ק וחסידי בלז הכתירוהו כאדמו"רם. והמשיכו לנסוע אליו כאשר נסעו אל אביו.

ר' ישכר דב הצטיין בתקיפות דעתו וניהל את נשיאותו ברמה וביד חזקה. ראשית דאגתו היתה חיזוק הדת ועמידה איתנה בשער עם מהרסי הדת, הלא המה המשכילים שבדור ההוא, אשר בשם טובת כלל ישראל, כפי שהיו סבורים, הרסו את חומות היהדות השלימה, ופרצו בה פירצות רבות וגדולות. אחד הדברים אשר המשכילים נלחמו עליו היה החינוך של הדור הצעיר. הם בקשו לפתוח עבור ילדי ישראל בתי ספר ממשלתיים אשר בהם ילמדו את לשון הארץ, ובכלל רצו להיות אדוני ואפוטרופסי החינוך ומורי הדרך לדור הצעיר. הממשלה כמובן תמכה בידי המשכילים להוציא את מבוקשם מן הכח אל הפועל וחוקקה חוק חובת לימוד שפת המדינה וגם על הרבנים גזרה שעליהם להיות בעיקר בעלי השכלה כללית. נגד הגזירה הזאת התקוממה כל היהדות החרדית, וביחוד החסידית, בזמן ההוא. בגזירה זו ראו פלישה לתוך התחום האוטונומי של היהדות לחנך את בניהם על פי האידיאלים המסוריים להם מדורי דורות. וגם הדרישה מהרבנים לעמוד בבחינות ממשלתיות כמו תלמידי בית ספר ראו בה גזירה מעליבה ופגיעה קשה בהרותם ומצבם האוטונומי אשר נהנו ממנו עד כה. גם מבחינה טכנית ומעשית אי אפשר היה לדרוש דבר זה מהרבנים אשר היו ראשם ורובם שקועים בעולמם

התורני וכל מה שהוא מחוץ לתורה היה זר לרוחם וראו בזה גזירה רעה גרידא. ר' ישכר דב נכנס למלחמה זו בכל להט נפשו החסידית ובכל נאמנותו לדרכי היהדות מדורי דורות. כאשר יצאה הגזירה על הרבנים לעמוד בבחינות ממשלתיות החליט ר' ישכר דב לנסוע ללבוב אל שר-הפלך להשתדל לפניו שיבטל את הגזירה הזאת. ערב נסיעתו ישב אצלו אחד מחסידיו המקורבים אליו השו"ב ר' יצחק משה. אמר אליו הרבי ר' ישכר דב: „ר' יצחק משה, מחר אני נוסע אל שר-הפלך וצריך אני לדעת לשון אשכנז לדבר עם השררה. אולם מצינו במדרש בשעה שהיבא יוסף הצדיק לפני פרעה מלך מצרים עמד המלאך גבריאל ולימדו שבעים לשון, ולא ידען עד שהוסיף לו גבריאל אות ה' על שמו ואז הבין את הלשונות הזרות, שנאמר: „עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים שפת לא ידעתי אשמע“ (תהלים פא, ו). תמהני, — הוסיף הרבי ר' ישכר דב — יוסף הצדיק למד מפי „רבי“ כמו גבריאל המלאך ולא הבין? אלא אין זאת שקדושתו של יוסף הצדיק דחתה מלפניו את כל הלשונות הזרות ולא נחשבו בעיניו, ועל כן לא ידעו“.

איש לויתו בנסיעה ההיא היה השתדלן הגביר הידוע ר' דוד שרייבר. כאשר הגיעו שניהם אל משרדו של שר-הפלך שאל ר' דוד את הרבי: מה נאמר לפני השררה? החזיר לו ר' ישכר דב: „יש עמי ספר התהלים של הרבי ר' אלימלך ונאמר קודם כל פרק תהלים“. ובזה באו לפני השר. כאשר הציע הרבי את בקשתו לפני השר לבטל את הגזירה על הרבנים אמר לו השר: „לא יתכן הדבר. הרבנים מוכרחים לרכוש להם השכלה“. החזיר לעומתו הרבי מבלו במשל: „אם השר ירצה דרך משל, לבנות רכבת, כלום לא יזמין מהנדסים יודעי דבר? הלא לא יקח לעבודה כזאת איזה סנדלר או כד' ? וכן

גם בענין זה: אם המדובר הוא בטובתם של הרבנים הרי מן הדין לשאול את הרבנים עצמם מהו הטוב עבורם ולא את הברון שמעלקע הורוביץ, שהרי הוא איננו רב". בדברים אלה לקח את לבו של השר ובטלה הגזירה.

ומסופר עוד: בשעה שר' ישכר דב עלה אל משרדו של השר, פגש על המדרגות את הברון שמעלקע הורוביץ — יורד משם. שאל הברון את הרבי: „לאן הולך הרבי?" השיב לו: „אנחנו הולכים אל השר". אמר הברון: „אם הרבי הולך בענין הרבנים הרי לשוא טרחתו כי לא יועיל בענין זה מאומה". החזיר לו הדבי: „אנו הולכים ברוך השם למעלה, ואתה יורד למטה". ומסופר שמאותו זמן אשר ר' ישכר דב בקר אצל שר הפלך סר חנו של הברון בעיני השר, כי הברון אמר לפני השר על הרבי מבלז שהוא „בטלן", וכאשר בא הברון אל השר שנית, הוכיחו השר: „איך יכולת לאמר על האיש הזה שהוא בטלן? אני עצמי שוחחתי עמו כשעה שלמה וראיתי שהוא חכם ופקח במילי דעלמא" — אמר השר אל הברון.

האדמו"ר ר' ישכר דב היו בו כל התכונות הנעלות של מנהיג: חכמה ובינה עמוקה, יחד עם תקיפות הדעת. מראהו החיצוני אמר כולו כבוד: קומתו הזקופה, מבנה גוו האיתן, קלסתר פניו המאירות והמפיקות חכמה — כל אלה שיוו לו הוד ותואר מלכות ועשו רושם בל ימחה על כל רואיו ועוררו אצל כל אחד רגש של יראת כבוד ורוממות. לא לשוא איפוא לקח את לבו של שר הפלך והשפיע עליו לבטל את דרישותיהם של המשכילים. ולא לשוא תפס ר' ישכר דב מקום כה נכבד ביהדות מזרח גליציה באותם הימים. כבודו וקדושתו היו מפורסמים לא רק בחוגי חסידים אלא גם היה מקובל על כל הזכרים שאינם מבני ברית. רבבות אנשים נסעו אליו לקבל עצה מפיו וישועה, וביניהם גם גויים, והוא היה מקבל את

כולם ועונה לכולם.

מענינות מאד שיחותיו ואמרותיו השנונות ותשובותיו הקולעות אשר השמיע לפני חסידיו ומעריציו. יש להצטער על כך שלא נאספו עד עתה דבריו אשר השמיע בהזדמנויות שונות. המעט שהגיע לידנו מפני חסידים ישישים מוכיח על אוצר בלום של חכמה ומחשבה חסידית אשר ירד לטמיון, והיא אבדה שאין לה תמורה.

נביא כאן את המעט שהצלחנו להציל מפיהם של חסידים:

מעשה בחסיד שהיה רגיל לבא אל הרבי ר' ישכר דב בלז לחג השבועות מדי שנה בשנה. לימים נעשה החסיד הזה רב באחת העירות ולא בא אל הרבי לחג, אלא לשבת שלאחר החג. שאלו הרבי מפני מה לא בא לחג השבועות כדרכו תמיד? התנצל הרב ואמר: „לחג השבועות באים אל הרבי המון רב והדוחק גדול עד מאד, ולא רציתי לבא להדחק בתוך ההמון“. אמר הרבי: „עכשיו יודע אני מפני מה אין הרבנים מצטיינים בלמדנות! מפני שבהר סיני עמדו ששים רבוא יהודים והדוחק היה שם גדול מן הסתם, ברחו הרבנים מפני הדוחק ובאו אחרי מתן תורה...“.

ושוב מעשה ברב שהיה מתימר שהנהו גדול בתורה. אמר לו הרבי: „שמע ואספר לך מעשה בבעל-תשובה אחד שבקש לטבול בנהר באמצע החורף. כיון שהנהר היה קפוא, לקח האיש עמו גרון לשבור את הקרח כדי שיוכל לטבול. בדרך בלכתו אל הנהר התעורר ספק בלבו שמא עובר על „ונשמרתם לנפשותיכם“ כי סכנה היה לטבול בקור כזה, והעלה במוחו ראיות מראיות שונות מש"ס ופוסקים שאסור לו לאדם לעשות מעשה שסכנה עמו לחייו אעפ"כ לא חזר בו והמשיך ללכת. לא שמע ליצרו והגיע אל הנהר, שבר בגרון

את הקרח וטבל. בשובו לביתו שאל את יצרו: „תמה אני, אימתי למדת את כל הדברים הללו מש״ס ופוסקים ראשונים ואחרונים?“ השיב לו יצרו: „האם ראית כבר מישהו גדול בתורה שילמד בלעדי?“ — סיים הרבי.

ובענין זה היה ר' ישכר דב רגיל לומר: „צא וראה מה גדול כחו של יצר הרע לבטל את האדם מתלמוד תורה! וראיה לדבר שאין הוא מבזבז כל כך כח וזמן להניע את האדם מלהתנהג בדרכי חסידות ופרישות וסיגופים, כמו שמאמץ את כל כחותיו לבטל את האדם מלימודו. ולכן מכל עניני הפרישות והסיגופים מוטב לו לאדם לשמח את בוראו בלימוד התורה הקדושה...“

האדמו״ר ר' ישכר דב ראה את עצמו תמיד כחיל הממלא שרות קדש.

הוא היה רגיל לצאת כשמטרינו בידו בין בימות החמה בין בימות הגשם, רק בזמן שהלך להתפלל לא לקח עמו את המטריה. שאלוהו: מדוע אין הרבי לוקח עמו את המטריה, הרי אפשר שימצאהו הגשם בדרך? השיב: הראיתם מימיכם חיל נושא עמו מטריה שעה שיוצא לשרותו?

פעם נסע לוינה. כידוע עוברים מנהרה קדם שמגיעים לוינה. לפני שהרכבת תעבור את המנהרה בקש מהגבאי שלו שיודיעו. כאשר הגיעו למנהרה פתח וקרא קריאת שמע בהתרגשות מיוחדת במינה. תמהו על כך הנמצאים בקרבתו והוא הסביר להם כך: כל המקומות שבעולם תיקנו ישראל בתורה ועבודה. אבל המקום הזה שהוא מתחת לאדמה לא תיקנו עדיין, ונתכונתי לתקן גם זה ע״י קריאת שמע.

מעשה בחסיד שהתאונן לפני הרבי ר' ישכר דב על כאב ברגליו. אמר לו הרבי שיקח בקבוק מחמם. אמר החסיד שכבר לקח ולא הועיל לו. גער בו הרבי: מה אתה חושב?

אם בא חסיד לשאול ממני עצה, פותחים לי את השמים ואומרים לי מה לענות? לא, אלא רק נותנים לי סיעתא דשמיא שהעצה הנכונה תעלה במוחי במושכל ראשון. ואם עלה במוחי כך במושכל ראשון, סימן הוא שהיא העצה הנכונה ועליך לשוב ולעשותה.

כידוע מתפללים חסידי בלז מהר מאד. את הטעם הסביר ר' ישכר דב כך:

„העולם תמהים על חסידי בלז שעושים את תפלתם במהירות. הטעם הוא פשוט: „כשם שהם נחפזים בנסיעתם מחשש שמא ירדפו אחריהם ה„שקצים“ הקטנים המזיקים ויקפצו על עגלתם, כך הם עושים תפלתם בחפזון מחשש פן יטפלו אליהם הרהורים רעים ויבלבלום בתפלתם“.

אף הוא היה מלמד זכות על ישראל. פעם ספר בשם הרבי ר' צבי אלימלך מדינוב שהיה נוהג בכל ליל פסח לפני שערך את ה„סדר“ אצלו, ללכת ולראות כיצד עורכים את ה„סדר“ המוני העם. מכל בתי ישראל בקעו קולותיהם של הקוראים בהגדה של פסח. נעצר ר' צבי אלימלך ליד אחד החלונות ושמע את האיש קורא בהגדה „כנגד ארבעה בנים דברה תורה אחד חכם ואחד רשע וגו'. בכל פעם שהגיע למלת „אחד“ צעק בקול רם „א—ח—ד“ כמו בקריאת שמע. אחר כך ספר ר' צבי אלימלך בהתפעלות כיצד היהודי הפשוט ההוא עשה מארבעת הבנים, גם מהבן הרשע, תפלה קדושה כמו „קריאת שמע“.

מעשה בחסיד עשיר שבא לחג השבועות לבלז ופגש שם בחברו שהיה עני גדול ונעליו קרועות. חלץ העשיר את נעליו השלמות ונתנן לחברו והוא עצמו נעל את נעלי חברו הקרועות. כאשר נודע המעשה לר' ישכר דב אמר: „והרי הדבר מרומז בפירוש במגלת רות (ד, ז) „וזאת לפניך בישראל על

הגאולה ועל התמורה לקים כל דבר שלף איש נעלו ונתן לרעהו וגו'". והגמרא מביאה שני טעמים למעשי צדקה: האחד, צדקה מקרבת את הגאולה, והשני, גלגל חוזר בעולם: היום זה עני וזה עשיר ולמחרת להיפך זה עשיר וזה עני. ומה שנאמר בפסוק "על הגאולה ועל התמורה" — זו צדקה שיש בה גאולה וגם תמורה, ולכן "שלף איש נעלו ונתן לאחר", לעני ממנו. מתוך נסיונו הרב שבא במגע עם אלפים ורבבות אנשים פנים אל פנים הכיר את כל אחד, אשר בא אליו מן המבט הראשון וידע את כל תוכו ופנימיותו.

מעשה בחסיד אשר גנבו ממנו ה"שטריימל" ועוד חפצים בעצם יום הכפורים. במוצאי יום כפור נכנס החסיד אל הרבי וספר לו את דבר אבדתו. אמר לו הרבי שילך לאכסניה פלונית ויחפש באמתחתו של פלוני החסיד. וכן עשה, הלך ומצא את הגנבה. חזר אל הרבי והיה מלא התפעלות מרוח הקדש של הרבי. אמר לו הרבי: "לא היה בזה רוח הקדש, אלא הדבר היה פשוט מאד. וספר לו הרבי: בא אלי בערב יום כפור אותו חסיד ובקש שאברכהו בהצלחה. חשבתי בלבי: לאיזו הצלחה מחכה האיש בעצם יום הכפורים וכי נושא ונותן הוא ביום הקדוש? ואשאלהו למקום אכסניתו, אמר לי שם האכסניה. פטרתיו לשלום והלך לו. ולכן כאשר באת וספרת לי שנגנבו ממך דברים ידעתי שידו של אותו איש בדבר".

ומעשה בחסיד זקן שבא אל ר' ישכר דב ואמר: "רבי, הגעתי לשנות זקנה ושיבה והשם ברכני בכל, ואיני חסר דבר, אלא שהרבי יתן לי מחילה על חטאות נעורים".

— "אם יש בכך חרטה עליהם — הרי היא מחילתם" —

השיבו הרבי.

— "אולם מהו שיעור החרטה בעיני הרבי?" — חזר

הזקן ושאל.

השיבו הרבי: „בוא ואספר לך מעשה בסוחר גדול שנזדרז והקדים לבא אל היריד הגדול שבלייפציג והביא עמו כמה קרונות של סחורה שהיה הביקוש גדול עליה. באותו יום שנכנס לעיר התחילו יורדים גשמים שלא פסקו כמה וכמה ימים ולא יכלו שאר הסוחרים שבסביבה להביא מאותה הסחורה ליריד. ויצורו כל האנשים על הסוחר ההוא לקנות מסחורתו. אולם בראותו שכל כך מרובים הקופצים על סחורתו דחם לבא למחרת היום, כדי להרבות במחיר סחורתו. וגם למחרת חזר ודחם לבא ולשוב. וכן עשה כל הימים אשר הגשם ירד ומחיר סחורתו עלה מיום ליום. אך פתאום באמצע הלילה חדל הגשם, העננים התפזרו ולמחרתו השכם בבקר היה היריד מלא סוחרים אשר באו עם סחורתם והמחיר ירד בבת אחת.

גמר הרבי את ספורו ואמר אל החסיד הישיש: „ועתה שער בנפשך את גודל החרטה אשר בלבו של אותו סוחר, כשראה מה עלתה לו, על שבקש להפקיע שערים. ואם תמצא שגודל חרטתך על חטאות נעורריך היא כגודל חרטתו של אותו הסוחר — וידעת, כי חרטתך — מחילתם.”

כידוע היו חסידי בלז מצוינים בלבושם: כתנת עם צוארון פתוח ומכנסים קשורים למטה בארכובות הרגלים. אולם במשך הזמן נמצאו גם בין חסידי בלז אנשים אשר החליפו את לבושם החסידי בבגדים מודרניים. מעשה בחסיד „מודרני” שבא לבלז אל הרבי. אמר לו הרבי: „לפנים כשבא לפני חסיד וצוארון כתנתו פתוח יכולתי להכניס בו יראת שמים, בלי שתפול ממנה טפה ארצה, כי מכנסיו היו סגורים למטה. אולם כיום קשה הדבר להכניס יראת שמים בלב, כי הלב סגור בתוך הכתונת הסגורה, וגם אם מכניסים הרי זה יורד ונופל כי המכנסים פתוחים מלמטה...”

ר' ישכר דב היה ידוע כאיש חכם והיו פונים אליו

בכל עניני הצבור. פעם בעירה אחת קמה מחלקת בין החסידים והרב, שהחסידים לא רצו בשו"ב והרב רצה בו. באו לשאול את ר' ישכר דב. אמר להם: „כדאי יותר לאכול משחיטתו של שוחט שהנהו כשר רק בשעת הדחק, מלעשות מחלקת בעיר“. מעשה בחסיד שהתאונן לפני הרבי ר' ישכר דב על בנו כי לומד הוא „פסוק“ (נ"ך) וחשב זאת לחטא. אמר הרבי: „ילמד פסוק, אבל תאמר לו שילמד תמיד עם רש"י, ורק בשעה שלא יום ולא לילה רשאי הוא, בעין אחת, לעיין במצודות“. ומעשה בחסיד אחד שנעשה „משכיל“ ובא לבלו אל הרבי ר' ישכר דב. כאשר ראוהו חסידים בחצר הרבי בערב שבת במלבושיו השונים ממלבושי החסידים התלוצצו ואמרו: שמא הוא משיח. ענו לעומתם אחרים: והלא מקובלנו שאין משיח בא לא בערב שבת ולא בערב יו"ט. שמע הרבי ר' ישכר דב שיחתם ואמר: „יבא נא תחלה, וכבר נמצא לו תירוץ לכך“. היו לו לר' ישכר דב הרבה פעמים שיחות עם ציונים אשר בקשו להשפיע עליו. פעם באו אליו מעסקני הציונים, צירי הסיים הפולני, ושוחחו עמו שעה ארוכה. בסוף שאלוהו מפני מה אינו נותן יד לפעולה הציונית למען ארץ ישראל כמו אדמו"רים אחרים? השיב להם: רואה אני שהשטן אינו כסיל כלל וכלל. הוא אומר: מה לי להתיגע עד שאכנס בלבם של אלפי חסידים, מוטב שאתאמץ ואכנס אל לבו של רבי אחד וממילא כל אלפי החסידים נמצאים ברשותי.

ופעם שאלוהו: מדוע הוא מתנגד כל כך לציונים, והרי ירכם באהבת ישראל? השיב: „הציונות מטהרת טמאים ומטמאה טהורים. הכיצד? כשהיא תופסת את אלה שנתרחקו מישראל היא מתקנתם, וכשתופסת מאלה שמעורים בישראל הריהי מקלקלתם“.

ועוד באותו ענין. מסופר: פעם ישב ר' ישכר דב

במחיצת חסידיו ונתגלגלה השיחה על ציונות וציונים. פתח אחד החסידים ואמר: „ואף על פי כן תמיהה היא, כי דוקא הציונים שרחוקים ממצוות ומיראת שמים עוסקים במצוות ישוב א"י וקבוץ גלויות, אשר היראים והשלמים משתוקקים אליו זה דורות על דורות?“ השיב הרבי על כך: משל למה הדבר דומה? לאדם שכל הימים השתעשע בתקוה כי יזכה בפיס גדול. ואמנם יום אחד זכה בפיס. חששו בני ביתו להודיעו פן מגודל השמחה ומרוב התפעלות לא יעמוד בו לבו. מה עשו? הלכו ושלחו אליו את גדול-הבדאים שבעיר שילך ויבשר לו את הבשורה. לא האמין לו, כי ידע שהאיש בדאי, אלא שבינתים הורגלו אזניו ונפשו לשמועה. וכשבא אחרי זה איש מהימן וחזר באזניו על הבשורה לא היה כבר הדבר הפתעה גמורה באזניו וניצל מהתרגשות פתע שסכנה עמה. וכן הדבר — הוסיף הרבי ר' ישכר דב — בכנסת ישראל, שכל ימי גלותיה הארוכים מצפה היא לפיס הגדול, לגאולה. וכדי שלא יבולע לנפשה מעוצם השמחה בביאת הגואל לפתע פתאום, שלח לה הקב"ה את גדולי הבדאים — אלה הציונים — שיביאו הם ראשונה את הבשורה ומאחר שאינם מהימנים עליה אינה מאמינה בדבריהם, אלא שבינתים מתרגלת היא לשמועה, וכשיבא אליהו הנביא המבשר האמתי שוב לא תהיה בשורתו הפתעה גמורה ותנצל כנסת ישראל מסכנת הפתאומיות ולא יבולע לה.

כחו היה גדול גם בתפלה. בתפלתו היה קורע שחקים. ובקולו הערב היה מעורר את הלבבות לחזור בתשובה שלמה. ובכל מקום אשר בא לשם היו מתאספים המונים גם משאינם חסידים לשמוע לקול תפלתו ורנתו.

אולם עיקר תפקידו ראה בהפצת לימוד התורה. „כל מקום שישראל קובעים מקום לתורה הוא מקום

שכינה והמקדש, היה חוזר ומשנן ויהי הדבר לו לסיסמת חייו להרבות מקומות תורה בישראל כדי להרבות מקומות למשכן שכינה בתוכם, וזאת למדים אנו — היה אומר — מן הכתוב (דברים כו, ט) ויביאנו אל המקום הזה ויתן לנו את הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש. ולכאורה היה צריך להקדים את „ויתן לנו את הארץ“ ואחר כך „ויביאנו אל המקום הזה“ שהוא מקום המקדש? אלא מכאן שאף בגולה בכל מקום שישראל קובעים מקום לתורה הם משכנים שכינה בתוכם. ואמנם על ענין תלמוד תורה מסר את נפשו, כי בזה ראה חזות הכל, ואמר: כל עוד יושבים צעירי ישראל ולומדים תורה הקדושה לא יאונה ליהדות כל רע. רע הוא הדבר אם יחדל ח"ו לימוד התורה.

הוא פתח הרבה ת"ת לילדי ישראל בכל מקום ומקום כי במוסדות חינוך אלה ראה את בתי היוצר של נשמת הדור הצעיר.

אחרי פטירת אביו הוא חיוק ביתר שאת את ארגון „מחזיקי הדת“ אשר עמד בראשו עוד בחיי אביו.

הוא לא נצטרף לארגון „אגודת ישראל“, אשר נוסד בשנת תרע"ב — לא מטעמי התנגדות להסתדרות חרדית זו, אלא כדברי האדמו"ר ר' אברהם מרדכי אלתר מגור זצ"ל במכתבו אל בני ביתו אשר כתב באניה בשעת חזירתו מא"י, בשנת תרפ"א ואלה דבריו: „...חשבתי לנסוע דרך מונקאטש להתראות עם הרה"צ מבלו שליט"א, מפני ששמעתי שהוא מתנגד לאגודה, אולם בווינא שמעתי מהרב ר' דוד שרייבער נ"י טעמו ונמוקו וחדלתי מהנסיעה כי הנני נותן לו צדק בתשובתו שהוא איננו מתנגד מטעם כי לא טובה היא וכו', אולם אינו נכנס להאגודה מטעם כי נחוץ שיחי' מי שיעמד מרחוק ולבקר אולי יהי' נעשה דבר מה שאינו טוב, כי דרך

האנשים שבתוכה לחפות על זה וכשאנו נכנס בה יוכל לענות על ריב וכהנ"ל..." (אסף מכתבים מכ"ק אדמו"ר מגור אוגוסבורג, תש"ז, עא—עב).

את יחסו להשכלה הביע בהזדמנויות שונות וגם בתורותיו אשר השמיע ליד שלחנו. הוא היה איתן בדעתו ולא הסכים לשום שנויים בחיי היהודים בגליציה ונלחם באמץ-לב ובכל מרצו נגד המשכילים שבקשו לבטל לימוד התורה וללמד חכמות חיצוניות בבתי הספר היהודיים. והיה רגיל להביא נגדם את הראיה מן הגמרא: „חז"ל מספרים לנו — היה אומר — בשם רבי שמעון בן גמליאל שאמר על הכתוב (איכה ג) „עיני עוללה לנפשי מכל בנות עירי" אמר רשב"ג אלף ילדים היו בבית אבא. חמש מאות מהם למדו תורה, חמש מאות למדו חכמת יונית ולא נשתייר מהם אלא אני כאן ובן אחי אבא בעסיא. אמרו שאני בית רבן גמליאל שהיו קרובים למלכות". (ב"ק פג) ויש לתמוה — אומר הרבי מבלז — אם היתה השעה צריכה ללמוד יונית מדוע לא למדו כל האלף? הלא כל האלף היו קרובים למלכות ומדוע רק מחציתם למדו חכמת יונית? אלא התירוץ הוא שכל כחן של חכמות חיצוניות הוא לבטל את כחה של תורה ולכן הפקירו חמש מאות למען ישארו על כל פנים חמש מאות לומדי תורה לבדה אשר ישארו בתום אמונתם. אבל גם זה לא הועיל, לפי שהיתה להם שייכות והתחברות עם אלה שלמדו יונית והשפיעו עליהם לרעה ויצאו כולם לתרבות רעה ולא נשארו מהם אלא שנים בלבד. ועוד אמר בענין לימוד חכמות חיצוניות: כתוב „ויתרוצצו הבנים בקרבה" (בראשית כה, כב) וברשי" „כשהיתה עוברת על פתחי תורה של שם ועבר, יעקב רץ ומפרכס לצאת, עוברת על פתח עבודת אלילים עשיו מפרכס לצאת". והנה מה שעשיו מפרכס לצאת מובן — אמר הרבי מבלז — כי לא

היתה לו בבטן אמו עבודה זרה, אבל יעקב למה פרכס לצאת?  
הרי המלאך מלמדו בבטן אמו כל התורה כולה, ומה היה חסר?  
אלא התירוץ הוא אם ישנה התחברות ושכנות עם רשע. לא  
יועיל גם אם הרב הוא מלאך, וצריכים לברוח מפני שכנותו  
של עשיו.

וכאשר עמדו ליסד סמינר לרבנים בלבוב בשנת תרע"ט  
כתב אז ר' ישכר דב את מכתבו הידוע ממארינבאד אל חסידיו  
אשר בגליציה בזו הלשון: "... שמוע שמעתי אשר רוצים  
ליסד בעיר לבוב סימענאריע ומכנים שמה מתיבתא בכדי  
להטעות את אחינו ב"י ואחזתני פלצות ובעתה שלא ילכדו  
ברשתם ח"ו את צעירי ב"י. לכן הגם שכל איש אשר יראת ה'  
ואהבת התורה בלבו יודע ומבין מעצמו שהיא השחתת התורה  
והיראה ח"ו. עכ"ז הנני מוכרח להודיע לאחינו בני ישראל  
היראים בכל אתר ואתר שלא יקחו ח"ו חבל בזה. ואדרבא כל  
איש ישראל מחויב לטכס עצה בכל כחו שאל תפיק זממם  
ומצוה להודיע לכל הגדולים והצדיקים ממדינתנו שיחיו וגם  
לאותן שעדיין נדדו במדינות אחרות שכולם יצעקו מרה  
ויפרסמו דעתם לאחינו ב"י היראים שלא יתנו און קשבת  
להמסיתים מתנגדי תוה"ק..."

בימיו של האדמו"ר ר' ישכר דב גדל המרכז בבלז  
ונתחזק. המוני חסידים נהרו לבלז לא רק מגליציה ופולין  
בלבד, אלא גם מהארצות הסמוכות: הונגריה, צ'כיה ורומניה  
מלבד אלפי הנוסעים אליו לשבתות ומועדים, היו אצלו  
„יושבים" קבועים שעסקו בתורה וחסידות וביניהם הרבה  
בחורים ואברכים צעירים, שאותם בעיקר השתדל למשוך. והיה  
לבלז כח משיכה מיוחד.

מסופר: ר' שמואל, אחיו הבכור של ר' ישכר דב, קבע  
את מקום מושבו בסוקאל עוד בחיי אביהם האדמו"ר ר' יהושע.

אחרי פטירת אביהם לא נהו החסידים אחרי הבן הבכור, ולא נסעו לסוקאל אלא מעטים, והרוב נסעו לבלז אל ר' ישכר דב. בקש ר' ישכר דב להניח את דעת אחיו שלא תחלש עליו בגלל כך. פעם אמר: „אחי שמואל יחי' מיצר שהעולם באים אלי ואינם באים אליו. אבל באמת לא אלי הם באים אלא לבלז. הגעו בעצמכם! אחרי פטירת אבינו ז"ל כשרצה חסיד פלוני לנסוע אל הרבי התחיל חוכך בדעתו אם יסע לאחי או אלי. בא אל בית הנתיבות. מנהל בית הנתיבות, גוי, מקבלו בחיוך ואומר לו בלשון הפולנית: האדון ודאי לבלז נוסע אל הרבי. בבית הנתיבות פוגש עוד חסידים וזה לזה שואל: לאן נוסעים? והלה משיב: לבלז. חושב לו פלוני החסיד: הדרך לסוקאל ובלז היא דרך אחת. אקח כרטיס לבלז ובדרך אמלך בדעתי ואחליט לכאן או לכאן. בדרך בכל תחנה ותחנה עולים יהודים עם צרורותיהם. לאן נוסעים יהודים? בפי כולם התשובה: לבלז. וכי לאן יסעו אם לא לבלז? וכך מחליט פלוני החסיד אף הוא ונוסע עם החבורה לבלז. בבואם לבלז מקבלם בתחנת הרכבת בעל העגלה בשמחה ומביאם לעירה. שם מקבלם בחדוה בעל האכסניה. הולכים למקוה, ואחרי כן מתכנסים לבית המדרש של הרבי. כאן נפגשים בהרבה מכרים ידידים וחברים מן השנים הקודמות ושמחים זה בזה להיות שוב בצותא. ומה תימה יש בדבר — מוסיף ר' ישכר דב — שהכל נמשכים לבלז? וכי אשמתי היא? כי סבי ואבותינו הצדיקים נוחי נפש עשו את בלז לתל-תלפיות. ששמה בלבד מלהיב את הלב ומרנינו ומושכו בעבותות אהבה אל המקום הזה. והרי בלז היא בלז, כמו שהיתה, אלא מה נשתנה? הרבי. וכשבאים רואים שהרבי הוא לא הגדול, כלומר אחי ר' שמואל, אלא אני הקטן ישכר דב, אלא כמה הם רואים אותי? רק רגעים אחדים. מילא, מה בכך, חושבים להם בלבם, בשל רגעים אחדים אלה, שאינם כתיקונם יותרו

על כל הימים שלפניהם ושלאחריהם ועל בלז ?

אשתו הראשונה הצדקת מרת בתיה רוחמה נפטרה בימי עלומיה והשאירה אחריה בן אחד, ר' אהרן שליט"א, הרבי כיום, ובת אחת. כעבור כמה שנים אחרי פטירתה נשא אשה שניה מרת חיה דבורה, בתו של האדמו"ר ר' שמואל פעטשעניק מברעזנא, וגם היא נכדתו של ר' אהרן מטרנוביל (מצד אבי-אבי-אביה שהיה חתנו של ר' אהרן מטרנוביל). מאשתו זו נולדו לו שלשה בנים ושלוש בנות.

מסופר שרבי ישכר דב לקח לו יהודי אחד מהעיר של חותנו ל"מוכיח" שיוכיחו כל יום ויום על העוולות שעושה. היהודי הזה שמו היה יעקב, הוא היה פליט מרוסיה מן העיר ברעזנא אשר נאלץ לברוח משם מחמת הרשות. הוא בא לבלז למצא מקלט אצל הרבי ר' ישכר דב, קבלו ר' ישכר דב ועשהו ל"מוכיח" לו. פעם כאשר ישב ר' ישכר דב בסעודה עם אורחים, נכנס ר' יעקב המוכיח באמצע הסעודה, פנה אל הרבי ר' ישכר דב ואמר: "הרבי יושב לו ואוכל ושוכח כמה אנשים ישנם בעיר שאין להם מה לאכול". מהר ר' ישכר דב לקום מאצל השלחן, התנצל לפני אורחיו ואמר כי מוכרח הוא עכשיו ללכת לאסוף כסף בעיר בשביל הנצרכים, כאשר הזכירו ה"מוכיח" שלו.

את בנו בכורו, האדמו"ר ר' אהרן שליט"א, הועיד ר' ישכר דב להיות ממלא מקומו והדריך אותו מנעוריו לתפקיד של מנהיג. פעם אמר לו: "אילו היה האדם בשכבו במטה מעלה על דעתו וחושב שהוא כאילו שוכב בקרקע, אזי כשישכב בקרקע לאחר פטירתו ירגיש את עצמו כאילו שוכב במטה". ובחתונתו של בנו הנ"ל אמר הרבי ר' ישכר דב: בתהלים (קלט, טז) נאמר, "ימים יצרו ולא אחד בהם" והקרי "ולו" בו"ו רומז ליום החופה, והכתיב ולא"ב באל"ף רומז שלא

יצטרך לישא אשה שניה. ואם בערב יו"כ ובמנחה בוכים וחוזרים בתשובה, מכל שכן ביום החתונה, שהוא היום היחיד בכל החיים, צריכים לבכות ולחזור בתשובה.

ומסופר בשם בנו האדמו"ר ר' אהרן שליט"א שאמר על אביו ר' ישכר דב: „אבי ז"ל חכם גדול היה שנתקיים בו „יהיב חוכמתו לחכימין“. שאלתיו פעם — הוסיף ר' אהרן: אם החכמה ניתנת מן השמים לחכמים, משמע שכבר נמצאת בהם חכמה לפני כן, ומהיכן נוטלים את החכמה הראשונה ההיא? והשיב לי אבא ז"ל: „על כך נאמר כבר „ראשית חכמה יראת ה'...“

ואף שלא נשאלו ממנו שום ספרים לא, בנגלה ולא בנסתר אפשר לראות מן השו"ת אשר כתבו אליו שהיה גדול בתורה. הגאון ר' יצחק שמעלקעס מלבוב כותב אליו בשנת תרנ"ו: „לידידי ש"ב הרב הגאון הצדיק החסיד אריה דבי עילאה ורעיא מהימנא בגש"ק המפורסם קש"ת מו"ה ישכר דב רוקח נ"י האבד"ק בלזא יע"א. נתכבדתי ביקר מכתבו וכו'. ומסיים „הנה בגוף סברתו יפה כתב וכו'“ (בית יצחק אה"ע ח"ב סי' א).

וכן בשו"ת „אור המאיר“ לר' מאיר שפירא מליובלין אנו מוצאים תשובה שכתב ר' מאיר שפירא בשנת תרפ"ג אל ר' פנחס טברסקי, חתנו של הרבי מבלז, בענין קושיא על הרמב"ם שהקשה הרבי מבלז.

וכן מפוזרים בכמה וכמה מקומות שו"ת שכתב לרבנים שונים. בס' „שם הכהן“ ישנה תשובה שכתב אל הרב נתן דוד הולנדר אבד"ק אמסאנא.

וכן קודם שנעשה רב ואדמו"ר פנו אליו בשאלות ואנו מוצאים אחת התשובות מהזמן ההוא שכתב בשנת תרמ"ה אל ר' צבי יחזקאל מיכלזון אבד"ק קראסניבראד (אח"כ בורשה).

(ראה בלז להרב גוטמן, ע' 125).

ומענין מה שמספר הרב גוטמן שליט"א בספרו בלז (ע' 112) על בקורו אצל הרבי ר' ישכר דב בבלז בקיץ שנת תרע"ג. הוא שהה שם שתי שבתות ובשעת ברכת הפרידה שוחח עמו הרבי שעה ארוכה. מאחר שהרב גוטמן הוא מחסידי בית רוז'ין הביע הרבי מבלז את הערכתו לבית רוז'ין ביחוד אל אבי אבות השושלת הזאת, המגיד ר' דב בר ממזריטש. באופן מיוחד הביע את רגשי הערצתו להמגיד במעשה זה: „הוא נגש ברגש קדש אל הארון הפשוט שעמד סמוך לשלחנו, הוציא משם תרמיל, ומתרמיל זה לקח מכתב בחתימת ידו הקדושה של המגיד... הוא הרכין עצמו והגיש פיו אל החתימה של המגיד ונשקה כמה פעמים נשיקות חמות...” — מספר הרב גוטמן. ואחרי זה דבר עד כמה צריך להתחזק במסירות נפש בעד עניני יהדות ופתח בכתוב „והייתם לי סגולה” והסביר כך: בספר חרדים נאמר, כשם שישנן רפואות טבעיות המובנות על פי השכל ולעומתן ישנן רפואות סגוליות אשר אין לנו בהן שום השגה, כך גם בעבודת ה' ישנן שתי דרכים אלו: ישנם ענינים המושגים בשכל וישנם בלתי מושגים בשכל והם סגוליים. וזהו שהתורה ציותה „והייתם לי סגולה” להזהירנו על הדברים הבלתי מושגים בשכל, הסגוליים. ודרושה התחזקות מרובה למסירות נפש אפילו בעד ערקתא דמסאנא וכל דבר הקטן ביותר במנהגי ישראל ובסדרי חייהם, וגם הלבוש בתוך זה — אמר הרבי בהתלהבות, והדגיש עד כמה יש לשים עין פקוחה ולהשגיח על עניני הלבוש, וספר שכל מלבוש חדש המובא לביתו עובר תחת עין הבקרת שלו ואם לא מצא חן בעיניו מצוה להוציאו מן הבית.

במלחמת העולם הראשונה (תרע"ד) כאשר החזית התקרבה לבלז נאלץ ר' ישכר דב לגלות ממקומו עם כל בני

ביתו בתוך שאר הגולים. כיון שהיו לו חסידים רבים בהונגריה נסע לשם ונשתקע בראצפערד. שם ישב עד סוף המלחמה (תרע"ח). אולם גם שם לא הונח לו מפגעי הזמן. עם תום המלחמה התחילו לשוב לבתיהם מן החזית החיילים ההונגריים והתחילו לפרע ביהודים. וגם בראצפערד איימו בפרעות על יהודי המקום, אולם הרבי הצילם מידי הפורעים והמעשה כך היה: הרבי ר' ישכר דב ציוה על כל יהודי המקום אנשים, נשים וטף להתאסף בבית המדרש הגדול עם מקלות בידיהם, והבטיח שלא יאונה להם כל רע. כאשר הגיעו הפורעים לבית המדרש התחילו היהודים שבפנים לדפוק ולהקים רעש במקלותיהם. ראש הכנופיה, קצין הונגרי, נכנס פנימה ולקראתו יצא הרבי בעצמו. הקצין פנה אל הרבי בלשון עזות: „הבמקלות אתה אומר להפחידני?“ הרבי חסם לפניו את הדרך ולא זו ממקומו. במבט תקיף הביט בפניו של הרוצח ואמר: „אם תרהיב עוז בנפשך לנגע באחד מילדי אלה — והראה בידו על קהל הנאספים — לא תצא חי מכאן“. הקצין נרתע לאחור וברח ועמו כל הפורעים.

בשבתו בראצפערד נסעו אליו המונים לבקש ברכה מפיו, ביחוד אלה שחלה עליהם חובת הצבא. היה זה בימי המלחמה העולמית הראשונה, מצבם של היהודים בצבא ההונגארי היה קשה עד למאוד. מספר חסיד אחד שגם הוא בא אל הרבי ובהגישו את „הפתקא“ בקש ברכה מהרבי ואמר שחותנו עסק הרבה בפדיון שבויים, ורוצה שזכותו תעמוד לו עכשיו להשתחרר מן הצבא. השיב לו הרבי: „בודאי שגם אתה לא תהיה“. ויצא ממנו בבטחון גמור.

השפעתו של הרבי מבלז היתה רבה על כל רואיו. מסופר שאחד מיהודי ראצפערד שהיה מתבולל והיה בעל דרגה גבוהה בצבא ההונגרי בראותו יום את הרבי מבלז הולך להתפלל,

נכנס הרהור תשובה בלב ונעשה בעל תשובה והיה מחסידיו של הרבי מבלז. קראו לו „סיני“ והוא הוא שהיה אחר כך המליץ בין חצר בלז והממשלה.

מראצפערד עבר בשנת תרע"ח למונקאטש. שם עורר נגדו הרב ממונקאטש מחלקת ונאלץ לעזוב. בשנת תרפ"א חזר לגליציה. בבלז היה ביתו הרוס ועל כן התישב לפי שעה בעירה האלעשיץ סמוך לירוסלב. בשנת תרפ"ה לאחר ששופצו ביתו ובית המדרש בבלז חזר לשם. שבור ורצוץ מכל התלאות והפגעים אשר מצאוהו במשך שנות המלחמה ולאחריה לא האריך עוד לשבת על כסאו. רק שנתים ימים חי עוד בבלז. בשנתו האחרונה חלה במחלה רצינית והרופאים שבמקום לא מצאו תרופה לו. הביאו אליו פרופיסור מפורסם מברלין אבל גם הוא לא יכול היה עוד להועיל לו. ולמרות מחלתו וחולשתו התאמץ למלא את תפקידיו ואת מנהגיו. ר' ישכר דב היה נוהג, כאביו וכסבו האדמו"רים, להיות הבעל תוקע והבעל מוסף בראש השנה ויום כפור. בראש השנה האחרון לחייו כבר לא יכול היה ללכת ברגליו והכל חשבו שלא יוכל למלא את תפקידו זה הפעם. אולם הוא דרש שיקחוהו לבית המדרש והחסידים נשאוהו בידיהם כשהוא יושב בתוך הכסא שלו והוא תקע והתפלל מוסף לפני הצבור בישיבה בכסאו. וגם בשעת ההקפות בשמחת תורה שר „אתה הראית“ כמו תמיד, והחסידים נשאוהו בכסא עם ספר תורה בידו והוא רקד עם התורה בישיבה. הרבנית בקשה מהגבאים שישפיעו עליו שלא יתאמץ יתר על המדה אולם הוא השיב: „חדש תשרי הוא למעלה מן הזמן ומהטבע“ ולא רצה לותר על שום פרט מתפקידיו אשר היה רגיל לעשותם תמיד בימים הנוראים ובחג.

מסופר: חדשים אחדים קדם פטירתו בא השוחט ר' יצחק משה אליו לקבל הסכמתו לנסע למקום המרפא קרעניץ.

היה זה יום ה' פ' עקב שנת תרפ"ו. ציוה עליו הרבי להמתין עד שהוציא מעליו את כל האנשים ונשאר עמו לבדו בחדרו והדלת ציוה לנעול. אמר לו: „יצחק משה! רציני כבר לשלוח לקרא לך, ומאחר שבאת בעצמך היטבת לעשות". ושאל אותו אם בקיא הוא באילו זמנים היה אביו האדמו"ר ר' יהושע נוהג לבדוק את ה„חלפים" אצל השוחטים? ואם גם החדש מרחשון בכלל הזמנים? והרחיב הדבור על חדש זה ואמר למה נקרא שמו מרחשון? מלשון מרחשין שפתיו ויש לזה מקום בהלכה. וקודם לחשון ירח האיתנים שנקרא כך על שום שתקיף במצוות. אחרי זה החריש קצת שקוע במחשבות והוסיף: „רוצה אני לומר לך דבר, אבל יהיה כמוס עמך עד בוא הזמן. הנה תהלה לאל ממשמשים לבוא הימים הקדושים, הימים נוראים, ואנו הולכים ומתקרבים אליהם, ולאחריהם הולך ובא חדש מרחשון ותיכף לאחריו איה"ש תעשה זאת: אתה תבא להראות את סכינך לר' אהרן שלי ותאמר לו שזה בהסכמתי וכך ציויתי. השמעת? ואת אשר אני אומר לך עתה לא תגלה לפני שום איש, זולתי לר' אהרן, בבוא היום, אבל לא קדם לכן. ומכיון שטבע האדם ובפרט של חסיד להתפאר בסוד שגילה לו הרבי, על כן גוזרני עליך, שלא תספר לשום איש, ואת כל שיחתי לא תזכיר, עד שתבא אל ר' אהרן עם סכינך, ואז תמסור לו את דברי אלה, לא תגרע מהם ולא תוסיף עליהם מאומה". ובזאת נפרד ממנו.

הוא הרגיש כי קצו קרוב.

לאחר החגים נתגברה עליו מחלתו ובכ"ד חשון שנת

תרפ"ז נסתלק מן העולם.

# מתורותיו

של ר' ישכר דב רוקח מבלז

**בראשית יח. ה :** „ואקחה פת לחם וסעדו לבכם אחר תעבורו כי על כן עברתם על עבדכם”. וברש”י „לבבכם אין כתיב אלא לבכם מגיד שאין יצר הרע שולט במלאכים”. ולמה מרומז דבר זה כאן דוקא? ובאמת המלאכים יכלו ללכת ישר לסדום מבלי לסור תחלה אל אברהם? אלא שהיה בואם של המלאכים אל אברהם לצורך הכנה לקראת מתן תורה, כי המלאכים כידוע מדברי חז”ל — קטרגו לפני הקב”ה שלא לתת לבני ישראל את התורה ומשה רבינו החזיר למלאכים תשובה נצחת: „כלום יצר הרע יש לכם, למה לכם התורה? והרי אין יצר הרע שולט בכם? וזהו שנרמז בכתוב הנ”ל „וסעדו לבכם” ולא לבבכם ו”כי על כן עברתם על עבדכם” לרמזו לכם שאין לכם שייכות לתורה.

**בראשית לב, כז :** „ויאמר שלחני כי עלה השחר”. וברש”י „וצריך אני לומר שירה ביום” ובתרגום יונתן בן עוזיאל „ומיומא דאיתברי עלמא לא מטא זמני למשבחא אלהן הדא זמנא”. ומדוע לא אמר שירה עד שנאבק עם יעקב אבינו? אלא שהמלאך ההוא היה שרו של עשיו וכל תכליתו אינה אלא להיות נכנע לקדושה ולהיות כלה ונאבד מפני ישראל ככתוב בסוף שירת האזינו (דברים לב, מג) „הרנינו גויים עמו כי דם עבדיו יקום”. וזהו הטעם שבקרבנות חג הסוכות הפרים מתמעטים והולכים, כי הפרים האלה הם כנגד אומות העולם וכל תכליתם היא להיות מתמעטים והולכים. שרו של עשיו עד שלא נאבק עם יעקב אבינו לא יכול היה לומר שירה, כל

עוד לא נכנע תחת יעקב ורק כאשר גבר עליו יעקב אז הגיע לתכליתו להיות נכנע תחתיו ובא זמנו לומר שירה.

**בראשית מג, כט :** „ויאמר, אלהים יחנך בני“. ובתרגום שם „ואמר מן קדם ה' יתרחם עלך ברי“. מדוע משנה התרגום מחנון לרחום, והלא שתי מדות הן? אלא שבעלי התוספות ברי"ה יז: ד"ה יג מדות אומרים „כי מדת הרחמים היא שלא בשעת הצרה, כי בטרם תגיע הצרה הוא מרחם שלא תבא. אבל חנון הוא, שחונן בשעת הדחק לגאול הצועק כדכתיב (ישעיה ל) חנון יחנך לקול זעקך“. ואם כן שפיר, יוסף דבר אל אחיו על פי מה שהם חשבו, והם הלא חשבו ובנימין עמהם שהם נפלו בפח ונמצאים בצרה גדולה וצריכים לחנינה, על כן אמר יוסף לבנימין „אלהים יחנך בני“. אבל התרגום מתרגם אליבא דאמת ואליבא דיוסף, כי מי כיוסף ידע שלא אחיו ולא בנימין אינם נתונים בצרה, ועל כן מתרגם „מן קדם ה' יתרחם עלך“, שלא תגיע לך שום צרה ושום רע.

**בראשית מה, ח :** „וישימני לאב לפרעה ולאדון לכל ביתו ומשל בכל ארץ מצרים“. מדוע נאמר „ומשל“ ולא „ולמשל“? מפני שיוסף התכוין לומר שהקב"ה הוא מושל בכל ארץ מצרים. ולכן להלן בפסוק כ"ו בשעה שספרו אחי יוסף לאביהם „וכי הוא משל בכל ארץ מצרים ויפג לבו כי לא האמין להם“, יעקב לא האמין שיוסף בנו הצדיק, יאמר על עצמו שהוא מושל בכל ארץ מצרים. ולכן להלן בפסוק כ"ז מדגיש הכתוב „וידברו אליו את כל דברי יוסף אשר דבר אליהם וגו' ותחי רוח יעקב אביהם“. ספרו לו את לשון יוסף שהקב"ה הוא המושל בכל ארץ מצרים.

**שמות י, ב :** „ולמען תספר באזני בנך וגו' וידעתם כי אני ה'“. פותח בלשון יחיד „למען תספר“ ומסיים בלשון רבים „וידעתם“. באמת מה צרך היה לספר יציאת מצרים בשעה

שהאבות והבנים היו בעצמם מיוצאי מצרים וראו בעיניהם את כל האותות והמופתים? ולמי איפוא מכוון הצווי „ולמען תספר“? אינו אלא למשה, שבניו לא היו ביציאת מצרים כדברי רש"י. לכן הצווי בלשון יחיד, כי נאמר למשה רבינו בעצמו למען יספר לבניו. ובזוהר מצינו שע"י ספור יציאת מצרים משרישים אמונת ה' בלב הבנים. רצון ה' היה שהמספר הראשון יהיה משה רבינו ושעל ידי ספורו ישפיע על כל בני ישראל לדורי דורות וישריש בהם אמונה בה'. וזהו שסיים בלשון רבים „וידעתם“.

**שמות יב, מא:** „ויהי בעצם היום הזה יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים“. כאן נאמר „יצאו“ ולהלן בפסוק נ"א „ויהי בעצם היום הזה הוציא ה' את בני ישראל“. מדוע שם יצאו משמע בעצמם, וכאן „הוציא ה' את בני ישראל“? אלא שבאמת כפי הנראה היו שתי יציאות. האחת בי"ד בניסן, שהקב"ה נשאם על כנפי נשרים למקום בית המקדש בירושלים כדי שיקריבו שם את קרבן הפסח ומיד החזירם למצרים, כמו שמצינו בתרגום יונתן בן עוזיאל על הפסוק „ואשא אתכם על כנפי נשרים“ (שמות יט, ד). והיציאה השניה בט"ו בניסן, והיא שנאמרה בפסוק מא כנ"ל. ועי"כ מתבארים גם דברי רש"י במדבר טו, מא: „ושמונה חוטים שבה נגד שמונה ימים ששהו ישראל משיצאו עד שאמרו שירה על הים“ והלא באמת אינם אלא שבעה ימים מט"ו בניסן? אלא רש"י אומר על המילים „על כנפי בגדיהם“ כנגד ואשא אתכם על כנפי נשרים (שמות יט) ואם כן הציצית היא כנגד יציאת מצרים בי"ד ולא כנגד יציאת ט"ו, ולכן הם שמונה ימים.

**שמות טו, ב:** „זה אלי ואנוהו אלהי אבי וארממנהו“. וברש"י „בכבודו נגלה עליהם והיו מראין אותו באצבע“. אם רואים את הנסים והנפלאות כמו בקריעת ים סוף ומראים באצבע

„זה אלי ואנוהו“ — זו מדרגה גדולה, אך יותר מזו היא המדרגה של „אלהי אבי וארוממנהו“ כשאינ רואים כלום ועובדים מצד האמונה וקבלת אבות, זה גדול ומרומם יותר.

**שמות ל. ו :** „ונתתה אותו לפני הפרכת אשר על ארן העדות.“ וברש"י „לפני הפרכת שמא תאמר משוך מכנגד הארון לצפון או לדרום ת"ל לפני הכפורת מכוון כנגד הארון מבחוץ.“ וקשה אם התורה הגבילה מקום נגד הארון מהיכא תיתי לאמר „משוך לצפון או לדרום? אלא בשם האר"י ז"ל מביאים כי שלשה דברים אשר היו בהיכל הפנימי, השלחן, המנורה והמזבח, מרמזים לשלשה ענינים: בני, חיי ומזוני, מנורה נגד חיי שנאמר „נר ה' נשמת אדם“, השלחן נגד מזוני, והמזבח נגד בני שנאמר „יתן כזית הודו וריח לו כלבנון ילכו יונקותיו קטורת“. „קטרת“ מרמז על בני ומדרך האב להביא בניו לאיזו תכלית : יש מלמדו חכמות ולשונות שיוכל להתיצב לפני מלכים, ויש שמלמדו להיות סוחר לאסוף הון ולזה מרמז רש"י „שמא תאמר משיך כלפי צפון“ כמו שנאמר „הרוצה להעשיר יצפין“ או כלפי דרום „הרוצה להחכים ידרים“, ת"ל לפני הכפורת מכוון כנגד הארון מבחוץ, היינו רק עם התורה תגדל בניך.

**שמות לב. לג :** „ויאמר ה' אל משה מי אשר חטא לי אמחנו מספרי, ועתה לך נחה את העם“. וקשה מדוע תחלה התפלל משה על ישראל במסירות נפש ובקש לסלוח להם ואם לא אמר „מחני נא וגו' ועתה כאשר אמר לו ה' „מי אשר חטא לי אמחנו וגו'“. שתק ולא בקש יותר? אלא שיש להבין את הדבר כך : במסכת ראש השנה (טז:) נאמר „ג' ספרים נפתחים בראש השנה. אחד של רשעים גמורים ואחד של צדיקים גמורים ואחד של בינונים“. כאשר חטאו ישראל אלה אשר מקדם היו נכתבים בספר צדיקים יחד עם משה רבינו, עתה נמחקו משם ונכתבו בספר הרשעים. טען משה רבינו : אם כן,

מחני גם אני מספרך אשר כתבת, כי אינני רוצה להיות יחידי  
בספר הצדיקים, ומוטב שאהיה בספר הרשעים יחד עם כלל  
ישראל. אמר לו הקב"ה למשה: אם עד כדי כך אתה מוסר  
נפשך על ישראל מרוב אהבתך אליהם, הריני עושה ההיפך:  
"מי אשר חטא לי אמחנו מספרי", אמחת את החוטאים מספר  
רשעים, כדי שיהיו שוב אתך בספר אחד, בספרן של צדיקים,  
וממילא כיון שנעשו כולם זכאים וטהורים, "לך נחה את העם".  
**במדבר י, ט:** "וכי תבאו מלחמה בארצכם על הצר הצורך  
אתכם והרעתם בחצצרות ונזכרתם לפני ה' אלהיכם ונושעַתם  
מאויביכם". וקשה: מלשון "וכי תבאו" משמע שישראל יבואו  
למלחמה כמו שכתוב, "על הצר הצורך אתכם" ומן התיבה  
"בארצכם" משמע שהגויים יבואו על ישראל למלחמה. וגם  
קשה הכפל "ונושעתם מאויביכם" והלא כבר נאמר "ונזכרתם  
לפני ה' אלהיכם". ומהי "ונזכרתם" אם לא להושע מיד האויב?  
אלא ידועים דבריו של המגיד הגדול ממזריטש על הגמרא  
"מעולם לא ראתה חמה פגימתה של לבנה", כי אומות העולם  
מונין לחמה וישראל ללבנה, זאת אומרת שלעומת אומות  
העולם, מעולם אין פגימה אצל בני ישראל, כי לעומת הגויים  
הם תמיד שלמים בלא שום פגם. וזהו מובנו של הכתוב, "וכי  
תבאו מלחמה" עם אומות העולם, "בארצכם" תהיה זאת כי  
הקב"ה מביאן לארצכם כדי להוכיח מי הם הצדיקים, ונושעתם  
מאויביכם — זאת אומרת מזה שהקב"ה רואה את "אויביכם"  
מזה עצמו באה לכם הישועה.

**במדבר יג, לב:** "ויוציאו דבת הארץ אשר תרו אותה בני  
ישראל". כונת המרגלים בהוציאם דבת הארץ היתה, כי חששו  
שבהכנסם לארץ יפסידו המזון הנכבד, לחם מן השמים, שזכו  
לו בהיותם במדבר והיה גופם מזוכך על ידו לעבודת ה', ועתה  
בבואם אל הארץ יתגשמו באכלם לחם מן הארץ, לכן קבלו

עליהם עונש הוצאת דבה, בכדי לעבוד את ה' בזיכוך גדול. **במדבר טז, ו:** „וזאת עשו קחו לכם מחתות קרח וכל עדתו“. וברש"י „אנו אין לנו אלא ה' אחד, ארון אחד ותורה אחת ומזבח אחד וכהן גדול אחד ואתם ר"ן איש מבקשים כהונה גדולה, אף אני רוצה בכך“. תמיהני, והלא צדיק אינו עושה אלא רצון הקב"ה ורצונו של הקב"ה לא היה שמשא רבינו יהיה כהן גדול וכיצד אמר „אף אני רוצה בכך“? אלא כל יהודי חייב לקיים רמ"ח מצוות עשה כדי לתקן רמ"ח אבריו. אבל ישנן מצוות שאי אפשר לכל יהודי לקיימן כמו מצות מלך וכהן גדול ומשה רבינו הראה לקרח דרך חדשה שצריך כל יהודי לקבל על עצמו שאילו היה מלך או כהן גדול היה מקיים גם המצוות שעליהן מצווה מלך וכהן גדול וזהו מה שהדגיש משה „אף אני רוצה בכך“ לקיים מצוות הללו. אבל משאינני לא מלך ולא כהן גדול פטור אני.

**במדבר כה, יא:** „בקנאו את קנאתי בתוכם“. וברש"י „בנקמו את נקמתי בקצפו את הקצף שהיה לקצוף“. וקשה על רש"י: למה כפל את הלשון „בנקמו את נקמתי, בקצפו את הקצף“? וגם על מה הקצף שהיה לקצוף על ישראל? אלא חז"ל אמרו „לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע“ ולכך דרוש כעס, ומנין יקחו צדיקים כעס של קדושה? ואמרו חז"ל שרגע אחד בכל יום כועס הקב"ה ומזה נשפע כעס דקדושה לצדיקים להתגבר על יצרם. אבל באותם הימים שהקב"ה לא כעס, כמו שכתוב „מה אזעום לא זעם ה'" (במדבר כג, ח), לא היה לבני ישראל כח להתגבר על יצרם ובא פנחס ועורר כעס על זמרי וגרם בזה לעורר כעס דקדושה וזוהי כונתו של רש"י שפירש „בנקמו את נקמתי“ שעל ידי הנקמה בזמרי עורר את הקב"ה לקצוף את הקצף שהיה לו לקצוף רגע אחד בכל יום ומקצף דקדושה יכלו בני ישראל למשוך כח להתגבר על יצרם. וזוהי

גדולתו של פנחס שעל ידו נתקן דבר זה.

**במדבר כז, טז—יז:** „יפקד ה' אלהי הרוחות לכל בשר איש על העדה, אשר יצא לפניו ואשר יבא לפניו ואשר יוציאם ואשר יביאם, ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה.” בפסוק זה מרומז כי שלשה מיני מנהיגים ישנם:

(א) מנהיג מלידה משרש כלל ישראל, כמו משה רבינו.  
(ב) מנהיג שאינו מלידה אבל הוא בעל זכויות אשר יצא ויבא לפני העדה. (ג) מנהיג אשר על כל פנים לא תהא העדה כצאן בלי רועה. ולכך בקש משה רבינו בראשונה „איש על העדה” מנהיג שנולד לתפקיד זה, ואם אין הדור זכאי לו יתן להם מנהיג אשר בזכויותיו יוציאם ויביאם, ואם חס ושלום לא יהיו ראויים גם לזה, על כל פנים יתן להם מנהיג שלא תהא העדה כצאן בלי רועה.

**תהלים ה, ד:** „ה' בקר תשמע קולי, בקר אערך לך ואצפה.” מדוע פעמים בקר? דוד המלך בקש: בבקר זה תשמע קולי, קבל את תפילתי איך שהיא, אבל בבקרים שבעתיד מקוה אני שאערך לך תפלה ביתר כונה.

**שיר השירים ה, ה:** „תשורי מראש אמנה.” וברש”י „מראש אמנה הר הוא בגבול צפונה של ארץ ישראל ושמו אמנה וכו' וכשגלויות נקבצות ומגיעות שם הם צופים משם ורואין גבול א”י ואוירה של א”י ושמחים ואומרים הודיה.” וקשה, מאחר שעומדים על גבול א”י מדוע לא יכנסו לא”י לאמר הודיה ושירה? אלא התירוץ הוא לכשיתקבצו הגלויות לגבול א”י יזכרו את העבודה אשר עבדו את השי”ת בגלותם בין שיני אריות מתוך לחץ ודוחק ורק האמונה שהאמינו בהשי”ת אשר יגאלם, נתנה בהם את הכח לעמוד בקושי השעבוד. ועתה כשעומדים להכנס לארצם ולבית מקדשם כבני חורין לא יוכלו עוד לעבוד את ה' מבחינה זו שעבדו אותו בגלותם מתוך

שעבוד כי עתה אינם צריכים עוד להאמין בגאולה כי רואים אותה בעיניהם ממש, ויצטערו על הפסד עבודת ה' גדולה כזו ופרידתם מן הגלות תהא קשה עליהם לכן יעמדו על הגבול ויאמרו שירה.

**ברכות כו. :** „תפלות אבות תקנום. אברהם תקן תפלת שחרית שנאמר : „וישכס אברהם בבוקר אל המקום אשר עמד שם“. ואין עמידה אלא תפלה שנאמר „ויעמד פנחס ויפלל“. יצחק תקן תפלת מנחה שנאמר „ויצא יצחק לשוח בשדה“. ואין שיחה אלא תפלה, שנאמר „לפני ה' ישפוך שיחו“. יעקב תקן תפלת ערבית שנאמר „ויפגע במקום“ ואין פגיעה אלא תפלה. שנאמר „ואל תפגע בי“. ומדוע באברהם נאמר לשון „עמידה“, ביצחק — שיחה, וביעקב „פגיעה“? משום שאברהם אבינו תקן אם איש מישראל עומד ומתפלל — הקב"ה שומע מיד תפלתו, יצחק התקין לשון שיחה כי ישיח את לבו לפני ה', ויעקב אבינו ראה כי גם זה קשה להמתין עד שיגמר תפלתו או שיחתו לכן תקן „פגיעה“ שהישועה תבא כבר בתחלת תפלתו ככתוב „והיה טרם יקראו ואני אענה“.

**שבת פו. ע"ב :** „בששי בחדש ניתנו עשרת הדברות לישראל. ר' יוסי אומר בשבעה ב'“. וקשה, מדוע בשאר חגים כמו פסח וסוכות כתוב בתורה מפורש היום שבו חל החג ובשבועות לא כתוב במפורש ויש מחלוקת בין החכמים אם בששי או בשביעי? אלא שכל המועדים תלויים בזמן שבו נתרצח הנס או המאורע הידוע כמו ביציאת מצרים וכן בשאר המועדים מה שאין כן חג השבועות זמן קבלת תורתנו, שאינו תלוי כלל וכלל בזמן מסוים, כי כל יום ויום שאדם לומד תורה לשמה זוכה לשפע הארה מאותה ההארה שהיתה בקבלת התורה במעמד הר סיני. **יומא פו. :** „גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד שנאמר שובה ישראל עד ה' אלהיך כי כשלת בעונך“. וקשה למה

מביא את הפסוק מנביאים (הושע יד, ב) ואינו מביא מן התורה „ושבת עד ה' אלהיך” (דברים ל, ב) אלא ישנם שני מיני תשובה: אחד שחוטא ועושה תשובה על חטאו, והשני צדיק גמור עושה תשובה מחמת שגם היא מתרי”ג מצוות שבתורה ומחמת שחושב תמיד על שפלות עצמו ועל גדולתו של הבורא וכל כמה שעשה הכנות לקראת עשיית המצוה חושב שלא יצא ידי חובתו וכי יכול היה לעשותה ביתר קדושה וטהרה, ועל כך הוא חוזר בתשובה. על תשובה ממין זה אין צורך ללמד עליה זכות, שמגעת עד כסא הכבוד ממילא. אלא על איזו תשובה לימדו חז”ל זכות? על תשובתם של פשוטי העם אשר כושלים בעונם. ולכן לא ציטטו חז”ל את הכתוב מן התורה שמדבר בתשובתם של צדיקים, כמו שתרגם יונתן בן עוזיאל את הכתוב בדברים „ושבת עד ה' אלהיך”: „טוביכון דצדיקיא מרי תתובא דכד תחובון ותתובון מטיא תיובתכון עד כורסי יקרא דה אלקכון” (הטובים שבכם שבצדיקים בעלי התשובה מכיון שחטאתם ושבתם מגיעה תשובתכם עד כסא הכבוד של אלהיכם), אלא ציטטו את הכתוב מנביאים „שובה ישראל עד ה' אלהיך” לומר לך שגם תשובתם של פשוטי העם מגעת עד כסא הכבוד.

במדבר רבה ב, ג: „איש על דגלו” וכו’ קדושים וגדולים היו ישראל בדגליהם וכל העכו”ם מסתכלין בהם ותמהין ואומרים מי זאת הנשקפה וגו’ אומרים להם העכו”ם שובי שובי השולמית הדבקו לנו באו אצלנו ואנו עושים אתכם שולטונים הגמונים דוכסין אפרכין ססטרטליטין וכו’ וישראל אומרים מה תחזו בשולמית מה גדולה אתם נותנים לנו שמא כמחולות המחנים שמא יכולים אתם לעשות לנו כגדולה שעשה האלקים במדבר דגל מחנה יהודה, דגל מחנה ראובן, דגל מחנה דן, דגל מחנה אפרים? עד כאן לשון המדרש. תמיהני,

וכי בגלל הדגלים לבדם אסור להם לישראל להדבק בעכו"ם ? והלא נצטוינו תרי"ג מצוות ומצוות דרבנן ומנהגי ישראל שאי אפשר לנו בעטין להדבק בגויים, ולא דוקא בגלל הדגלים. אלא שהמדרש שם אומר : לפני כן, "בשעה שנגלה הקב"ה על הר סיני ירדו עמו כ"ב רבבות מלאכים וכו' והיו כולם עשויים דגלים דגלים. התחילו מתאווים לדגלים וכו' אמר להם הקב"ה מה נתאוויתם לעשות דגלים, חייכם שאני ממלא משאלותיכם. וכן אמר למשה לך עשה אותם דגלים כמו שנתאוו". ועל ידי כך מתבאר לנו המדרש הנ"ל.

ולמה נתאוו בני ישראל לדגלים במדבר שהוא מקום טומאה, מקום נחש שרף ועקרב ? לומר לך שבקשו להכין את עצמם לקראת הבאות שאף בשעה שיהיו בגלויות יהיו דבוקים בקדושה וההכנה הזאת נעשתה על ידי המסעות והדגלים. ולכן כשהגויים קוראים להם להדבק בהם מחמת שרואים את אורך הגלות ושנתרחקו מן הקדושה, משיבים להם בני ישראל שגם בגולה הם דבוקים ונאחזים בקדושה על ידי הדגלים.

**הגדה של פסח.** "כנגד ארבעה בנים דברה תורה" וכו' חכם מה הוא אומר ? מה העדות והחוקים והמשפטים אשר ציוה ה' אלקינו אתכם וכו' רשע מה הוא אומר ? מה העבודה הזאת לכם ? לכם ולא לו". לכאורה גם החכם אומר, "אתכם" ולא לו ? אלא שאצל החכם כתוב (דברים ו, כ) "כי ישאלך בנך מחר לאמר מה העדות והחוקים וגו'". תיבת לאמר באה להדגיש שהוא ממתין לתשובה, הוא מאמין גמור אלא שואל כדי לדעת הטעם, אבל אצל הרשע כתוב (שמות יב, כו) "והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם" בלי לאמר. הרשע רק שואל ואינו מבקש תשובה כלל וכלל.

**תפלת נשמת :** "על כן אבריס שפלגת בנו ורוח ונשמה שנפחת באפינו". תמה אני והלא מן הראוי היה להקדים רוח

ונשמה לאברים? אך לכאורה למה הוציאנו ממצרים? כדי לקדשנו. והרי אפשר היה להכניסנו לקדושה במצרים? אלא שדבר זה היה אפשר רק לגבי נשמותינו, אבל לא לגבי גופותינו שהיו משוקעים בטומאת מצרים. לכן היתה הכרחית יציאת מצרים כדי לקדש ולטהר „אברים שפלגת בנו“. וזהו ההמשך להתחלת התפלה „ממצרים גאלתנו“.

**תפלות.** בתפלת שחרית אנו אומרים „וקרבתנו מלכנו לשמך הגדול“. מהי הקרבה לשם הגדול? חז"ל אומרים בחולין (צא:) „חביבין ישראל לפני הקב"ה יותר ממלאכי השרת וכו' ישראל מזכירין את השם אחר שתי תיבות שנאמר שמע ישראל ה' וגו' ומלאכי השרת אין מזכירין את השם אלא לאחר שלש תיבות כדכתיב קדוש קדוש קדוש ה' צבאות“. אם כן קרובים אנחנו להקב"ה יותר ממלאכי השרת.

**תפלות.** בברכת המזון בברית מילה אומרים „הרחמן הראשון: הרחמן הוא יברך אבי הילד ואמו ויזכו לגדלו ולחנכו ולחכמו מיום השמיני והלאה ירצה דמו“. ובשלישי: „הרחמן הוא יברך רך הנמול לשמונה“. וקשה, למה הכניס בהרחמן הראשון המלים „מיום השמיני והלאה ירצה דמו“, הלא זה מדבר באביו ואמו ולא ברך הנמול? אלא בשעה שמלים ילד יש בזה מעשה רצוי ולא מחשבה, כי הילד אינו חושב, רק אביו עושה בו מעשה, אבל בשעה שהילד הזה נעשה אב ומכניס את בנו למילה אזי מצטרפת למעשה גם מחשבה טובה. זהו מה שאנו אומרים „מיום השמיני והלאה ירצה דמו“. על האב המל את בנו נאמר. ומה שנאמר „וכל אנשי ביתו יליד בית ומקנת כסף מאת בן נכר נמלו אתו“ (בראשית יז, כז) יש לבאר כך: בשעה שאברהם מל את עצמו היתה המחשבה טובה, אלא המעשה לא היה בזמנו, כי המילה צריכה להיות ביום השמיני, אבל מילדי ביתו ומקנת כספו בודאי היו שנימולו ביום

השמיני, ולגביהם היה מעשה המילה בזמן הנכון, אף על פי שאצלם חסרה מחשבת המילה, שהנימול לשמונה ימים אין בו מחשבה, וביחד עם אברהם שנאמר „נמלו אתו“, נצטרפה המחשבה למעשה.

**מנהגים.** נהוג היה בבלז בליל ה„סדר“ של פסח שחוזרים על ארבע הקושיות אחרי שהתינוק שואל, והטעם מפני שמצוים אנו „ושננתם לבניך“ (דברים ו, ז) וברש"י „לבניך אלו התלמידים מצינו בכל מקום שהתלמידים קרויים בנים“ ואנו קרויים בנים למקום מפני שהקב"ה מלמדנו תורה ולכן אף אנו שואלים את הקושיות להשי"ת שהוא אבינו והוא מחוייב להשיב לנו כדין הבן שואל והאב משיב — הסביר ר' ישכר דב.

## מכתב האדמו"ר ר' שלום רוקח מבלז

ב"ה. יום א' דברים תר"י.

שלום לאהובי ש"ב ומתו' הרב הגאון הגדול  
המפורסם פ"ה עמוס עבודת בני ישראל כקש"ת  
מרדכי זאב איטנגא יצ"ו נ"י

הנה ראיתי במכתב אשר נכתב לכ"ת וגם העתקה  
אשר השיב כ"ת והיטיב אשר דבר דברים לאמתם ויישר כחו  
וחילו והנה במכתב הרכיב בתרי רחש"י דברים הסותרים  
צדיק ונותן עינו בכבוד ובמשרה, והנה באמת איני רואה שום  
כבוד בדבר זה. אמנם מצוה רבה היא, כי אמרו ז"ל מי שזוכה  
מזמנים לו עניים הגונים ומי שאינו זוכה מכשילין אותו וכו'.  
ומי כמוהם עניים הגונים אשר רובם שמו נפשם מגד והשליכו  
עסקי עולם הזה אחר גום ויחיו בחיי צער. ובכל יום מצפים  
לשלחן אחרים אשר חיהם אינם חיים כדי לשקוד על התורה

ועל העבודה ולהסתפח בנחלת ה'. וגם אמרו במעלות הצדקה למעלה מזו הנותן ואינו יודע למי נותן והמקבל ואינו יודע ממי מקבל. ובצדקהו תרווייהו איתנהו בה. וגם מקיים מצות הנביא שאמר ציון היא דורש אין לה מכלל דבעי דרישה. והנה כל המצות צריכות להיות במחשבה ודבור ומעשה. ולקיים מצות דרישה במחשבה ודבור תקנו לנו אנשי הכנסת הגדולה ברכת השכון ועבודה. והמעשה מקיימין במה שמפקחין על עניים השרויים בתוך פלטין של מלך. ואשריהם לכל הנלוים להמצוה הזאת לשם שמים הרי הוא בכלל מזכה את הרבים וכל המזכה וכו'. ואם אומר אהיה ג"כ מהנטפלים למצוה הזאת לא אוכל. הרי הוא יודע אשר הרבה אני מתאנח על גודל הטרדה שלי ומונע אותי מלימודי. ואיך יעלה את דעתי להוסיף עוד דבר אשר למעלה מכחי ואינני יכול להכילו. ואתפלא על אדם גדול כמוהו איך דובר דברים אלה והעלה אותם במכתב. ואם יאמר כי איזה איש אמר לו דברים אלה בשמי, הלא אמרו רז"ל חכם שאמר דבר הלכה לאחר מעשה אין שומעין לו, ק"ו בזה. ואין לך לאחר מעשה גדול מזה אשר רצו להעבירו מהתמנותו מפרנסתו ולא היה לו להאמין לו. ואל ירע בעיני כ"ת על אשר אחרתי עד הנה להשיב לו, כי זה ג"כ מרוב טרדות אשר לא יתנוני להרים את ידי. וגם היתה נסבה מאת המסבב הכל כי במשך הזמן בא לי מכתב ממנו וגם מאחד ממקורביו ונראה כמתחרט. ואין לך דבר שעומד בפני החרטה.

דברי הכותב באהבה הק' שלום מבלוא.

## מכתב מאדמו"ר ר' יהושע רוקח מבלז

ב"ה. יום ג' לסדר תאריכו ימים תרמ"ה לפ"ק בלזא.

בין כסה לעשור באור החיים לאור כבוד אהובי  
מח' (וגיסי) ה"ה הרב הצדיק הקדוש המפורסם  
בוצינא קדישא תו"פ תפארת ישראל כשת"ק  
מו"ה מנחם מענדיל שליט"א.

אחדש"ה באתי במכתבי הלזה כי לפלא בעיני ששמעתי  
כי עלה מורה בלב אנ"ש ד' עליהם יחי' פן ירצה כ"ק להתענות  
ביום הקדוש הבא עלינו לטובה, ומי אוכל להאמין כזאת על  
איש קדוש כמותו ירבו בישראל, הלא מרועה אחד מצווים  
אנחנו ועומדים לבלתי לאכול ביום הכפורים ובמקום המצטרך  
נאמר ושמרתם לגפשותיכם. זכרתי בעת שאדמו"ר זצ"ל הי'  
חולה והלכנו במבוכה פן לא ירצה לאכול ביוהכ"פ אמנם הלא  
ז"ל בגודל צדקתו הי' זריז בדבר ותיכף אחר כל גדרי מיהר  
וצוה ליתן לו לאכול כפי שהי' צריך ואמר בזה הלשון הריני  
מוכן ומזומן לקיים מצות בוראי כפי שאמרי חז"ל ואכל בשמחה  
יתרה כמעט לא ראינו שמחה כזאת רק בעית אכילת מצה  
ונטילת לולב, ובודאי גם כ"ק יהי' זריז במצוה זו. ויתנהג כפי  
פקודת הרופאים עליו. ובפרט אדם גדול אשר עיני ישראל  
עליו צריך להזהר ביותר פן כי יחמור בזה ילמדו ממנו ויבוא  
ח"ו לידי סכנה. יאמין לי כי מכתבי זה נגד רצוני הוא לכתוב  
לכ"ק דעתי בענין התנהגותו אמנם למען תיקר נפשו הטוב  
בעיני הכרחתי לכתוב מה שנגד רצוני.

השי"ת יברך לחמו ומימו ויסר מחלה במהרה מקרבו  
וישלח לו במהרה רפואה שלימה ויברכו בגמר חתימה טובה.  
(מכאן ולהלן מתחיל כ"ק)

דברי מחו' אוהבו באמת מצפה ובוטח לשמוע בקרב  
בשורות טובות מבריאותו הטוב.

הק' יהושע מבלזא.

## מכתב מאדמו"ר ר' ישכר-דב רוקח

בעזה-ש"ת מארינבאד.

רב שלום וברכה לכבוד היראים הנכבדים  
והגבירים החסידים המופלגים ממדינת גאליציא  
שיחיו כל אחד בשמו יבורך.

אחדשה"ט שמוע שמעתי אשר רוצים ליסד בעיר לבוב  
סימענאריע ומכנים שמה מתיבתא בכדי להטעות את אחינו  
בני ישראל ואחזתני פלצות ובעתה שלא ילכדו ברשתם ח"ו  
את צעירי ב"י. לכן הגם שכל איש אשר יראת ה' ואהבת  
התורה בלבו יודע ומבין בעצמו שהיא השחתת התורה והיראה  
ח"ו, עכ"ז הנני מוכרח להודיע לאחינו בני ישראל היראים  
בכל אתר ואתר שלא יקחו ח"ו חבל בזה. ואדרבא כל איש  
מישראל מחויב לטכס עצה בכל כחו שאל תפיק זממם ומצוה  
להודיע לכל הגדולים והצדיקים ממדינתנו שיחיו וגם לאותן  
שעדיין נדדו במדינות אחרות שכולם יצעקו מרה ויפרסמו  
דעתם לאחינו בני ישראל היראים שלא יתנו אוזן קשבת  
להמסיתים מנגדי תוה"ק וכל אחד מישראל יסוג אחר מזה.  
והשי"ת יעזור שנזכה כולנו לגדל בנינו לתורה וליראה בדרכי  
חז"ל וכאשר קבלנו מאבותינו הקדושים דרך לימוד התורה  
והיראה נזכה במהרה לראות בהרמת קרן תוה"ק והרמת קרן  
אחב"י בכלל ובפרט, ויזכנו לראות במהרה בנחמות ציון  
וירושלים תובב"א.

דברי המברכם בכ"ט הק' ישכר דב מבלזא.